

AAGE HAUKEN

DE TI BUD

KRIMINALNOVELETTER

AVENTURA

GEISTLIGE GRØSSERE

Krim er oppbyggelig litteratur. Ellers ville vel ikke en halv befolkning trekke seg tilbake i påskeuken for å fordype seg i denne genren. Og hvor mange liv er ikke blitt spart ved at vår morderiske fantasi kan leves ut i peiskroken!

Aage Hauken, dominikanerpater og professor i bibelteori i Roma, har tatt den originale konsekvens av dette. **De ti bud** er hans kriminelle tolkning av stentavlenes budskap. Med to noveletter til hvert bud viser han hvor galt det kan gå om man ikke tar Moses på ordet. Det kan være direkte farlig. Dødsens farlig.

At troens menn har en særlig forståelse for forbryterens sjelsliv, er en sannhet gammel som kong Salomo. Og den katolske skriftefar får fremfor alt vite ting som aldri kommer politiet for øre. Men hva gjør presten som i skriftestolen har fått nyss om at altervinen er forgiftet – når taushetsplikten forbyr ham å røpe sin viten i handling?

I god tradisjon fra William av Baskerville og Father Brown er Haukens patere opptatt av det intelligente mord. Her kan man glede seg over menneskelig sluhet og dårskap – og overraskende løsninger. Dessuten er en grøssende god latter i seg selv oppbyggelig.

ISBN 82-588-0417-0

9 788258 804175

Copyright © 1986 Aventura Forlag, Arbinsgt. 7 Oslo 2
Produsert i regi av Boksenteret as
Omslag: Mette Lund Damsleth
Sats og trykk: Tangen-Trykk A/S 1986
Innbinding: Krist. Johnsen, Skien
ISBN 82-588-0417-0

til min far og min mor

Innhold

FORORD:	
GEISTLIGE GRØSSERE	7
FØRSTE BUD:	
DU SKAL IKKE HA ANDRE GUDER ENN MEG	11
<i>Stjernenes allmakt – Evig liv</i>	
DU SKAL IKKE LAGE DEG NOE GUDEBILDE ELLER NOE SLAGS BILDE AV DET SOM ER OPPE I HIMMELEN ELLER NEDE PÅ JORDEN ELLER I VANNET UNDER JORDEN	26
<i>De skjønne kunster</i>	
ANNET BUD:	
DU SKAL IKKE MISBRUKE HERREN DIN GUDS NAVN	36
<i>Over mitt lik – La de små barn komme</i>	
TREDJE BUD:	
KOM HVILEDAGEN I HU SÅ DU HOLDER DEN HELLIG	50
<i>Gresk sommer – På talefot med dyrene</i>	
FJERDE BUD:	
DU SKAL HEDRE DIN FAR OG DIN MOR, SÅ DE FÅR LEVE LENGE I DET LANDET HERREN DIN GUD HAR GITT DEG	65
<i>Kold eller varm – En samfunnstjeneste</i>	
FEMTE BUD:	
DU SKAL IKKE SLÅ I HJEL	79
<i>Valgets kvaler – Nye koster feier best</i>	

SJETTE BUD: DU SKAL IKKE BRYTE EKTESKAPET	95
<i>I krig og kjærlighet – Til døden skiller oss ad</i>	
SYVENDE BUD: DU SKAL IKKE STJELE	108
<i>Sannhetens øyeblikk – I mesterens fotspor</i>	
ÅTTENDE BUD: DU SKAL IKKE LYVE	121
<i>Amor fati – elsk din skjebne – Den dumme dommeren</i>	
NIENDE BUD: DU SKAL IKKE BEGJÆRE DIN NESTES HUSTRU ...	133
<i>Det perfekte mord</i>	
TIENDE BUD: DU SKAL IKKE BEGJÆRE DIN NESTES HUS, DU SKAL IKKE BEGJÆRE DIN NESTES HUSTRU, HANS TJENER ELLER TJENESTEKVINNE, HANS OKSE ELLER ESEL ELLER NOE ANNET SOM HØRER DIN NESTE TIL	141
<i>Kunstneriske friheter – En ren forglemmelse</i>	

FORORD

GEISTLIGE GRØSSERE

7

Mord slutter aldri å vekke oppsikt og interesse. Det er mange grunner til at det forholder seg slik, og jeg skal ikke gå inn på dem alle her. Min hensikt er heller å vende oppmerksomheten bort fra de grupper i samfunnet som regnes for vanlige eller profesjonelle kjennere av kriminalitet – politi, psykologer, leger, sosionomer osv. – og trekke frem en gruppe som vanligvis blir uteglemt i denne sammenhengen, men som sitter inne med stor innsikt om mord og mordere – like stor som de profesjonelles og vel så det.

Jeg tenker naturligvis på våre prester, *geistligheten*.

Prester er vanligvis godt fortrolig med kriminalitet og forbrytere. Gud elsker synderen, om ikke synden; morderen, om ikke den evinnelige myrdingen. For presten ender dessut-

en ikke historien i galgen, i stolen eller i fengslet. Han ser større på saken. Hans perspektiv er et annet enn politiets, dommernes, bødlenes eller fengselsbetjentenes. Han ser det hele under evighetens synsvinkel. Han tror på et liv etter dette.

I de store bymenighetene rundt om i verden vasser formelig prestene i mord og mordere. Deres yrke er – tro det eller ei – direkte blodig. Jeg vet hva jeg taler om, for jeg har kjent et utall av arten i mange forskjellige land. Og mønsteret går igjen over landegrensene. Men mye av den privilegerte viten som våre prester sitter inne med, kommer dessverre – eller skal vi si 'heldigvis' – aldri for en dag, på grunn av taushetsløftet som knytter seg til skriftemålet. Det er nemlig langt lettere å betro seg til en prest enn til sin lege eller psykiater etter at forbrytelsen er begått og samvittigheten stikker hodet opp på ny.

Du kan fortelle din skriftefar at du har begravet din kone i haven – gjerne levende – for å få hennes særreie når hun endelig en gang er oppgitt som savnet; du kan skrifte at du svidde av huset med kone og svigermor for å få utbetalt forsikringen og for å bygge et nytt og bedre hus, samt gifte deg med din sekretær og begynne et nytt og langt bedre liv; at du har lettet en bankfilial for en halv million og sluppet fra det med livet og pengene i behold; at du har skutt diverse politimenn, begått sjalusimord, plyndret, myrdet, voldtatt, arrangert ulykker og forsvinningsnumre – det hele.

Han vil hverken heve et øyenbryn eller la det gå videre. Han er samfunnets søppelkasse nummer én. Dette er hans jobb.

Dessuten har han hørt det alt sammen før.

Du kan fritt ramse opp hva du vil fra de mørkeste avkroker av din sorte sjel – fra det du da måtte ha tilbake av samvittighet. Du fornærmer ham ikke. Når han begynner å gjespe eller se trett ut, er det tegn til å stanse oppramsingen. Da har han hørt nok i denne omgang. Kom heller tilbake senere og få med deg resten da – prester er bare mennesker de øg.

Men ikke alt disse våre prester vet om andre, vet de gjennom skriftemålet. Så det hender at mindre yrkeshemmelige-

ter lekker ut fra tid til annen, sammenhenger som aldri kommer politiet for øre.

Prester, viser det seg, har ofte utviklet en stor sans for kriminalmysterier. I presteboliger og i klosterceller har jeg sett imponerende store, såvel som særdeles kresne samlinger av kriminallitteratur. Det er dessuten ingen hemmelighet at flere betydelige teologer har skrevet mer enn én kriminalroman. Alt dette til sammen gjør at våre prester er vel verd å konsultere for dem som interesserer seg for kriminologi. Tenk bare på Fader Brown – han er en fiktiv størrelse; men det gjelder på ingen måte den presten som var Chestertons modell. Han hadde ofte hjulpet politiet i vanskelige saker, på grunnlag av sin store menneskekunnskap.

Det er blitt meg forunt å ha truffet eller blitt kjent med en rekke prester – fortrinnsvis katolske – i en rekke land. Av forskjellige grunner har jeg funnet at tiden nå er kommet til å bringe videre til andre noe av det som er blitt meg til del – til skrekk og advarsel, men også til oppbyggelse.

Kriminallitteratur er i sitt vesen oppbyggelig, det kan det umulig herske tvil om. Riktignok gir den fantasien lov til å utfolde seg fritt, lar aggresjon og frustrasjon få komme til orde. Men samtidig minner denne litteraturen oss om hvor grensen går mellom galt og riktig, godt og ondt – i virkeligheten. Hele hensikten med genren er å avsløre og avskrekke. Derfor er den oppbyggelig – og følgelig verdsatt av våre prester.

Det er altså med den største tillit til geistlighetens smak og dømmekraft at jeg overlater leseren denne samling godbiter. Av respekt for standen og dens syn på kriminalitet har jeg arrangert beretningene i en orden som jeg vet fortellerne ville sette pris på: som en samling historier knyttet til de ti bud.

Den skulle egne seg som påskelektyre. Påske og krim hører jo sammen – hvilket igjen beviser mitt poeng. For dersom kriminallitteratur ikke var oppbyggelig, ville aldri et helt folk – som det norske – trekke seg tilbake i påsken for å fordype seg i nettopp denne genren. Den norske påsken kan lett tolkes som en kollektiv åndelig retrett. Og ingen tid på året er vel

bedre egnet til å ta sin religion alvorlig enn påsken.

Til slutt en praktisk opplysning: Inndelingen av budene varierer litt, alt etter hvilken variant av kristendommen man bekjenner seg til. Protestanter slår første og annet bud sammen, men deler til gjengjeld det tiende i to (som blir både ni og ti). Katolikker gjør det motsatte (selvfølgelig – ellers var det jo ikke noe å protestere mot). Jeg har forsøkt å behage begge parter. Det annet bud (etter katolsk tellemåte) er blitt et 'underbud' under det første, mens det niende og tiende (etter protestantisk tellemåte) får beholde den selvstendige status som norske lesere kjenner fra katekismen. Begge bud blir på denne måten tilgodesett med tre historier hver.

God fornøyelse!

Angelicum
Roma
fasten 1985

DET FØRSTE BUD

DU SKAL IKKE HA
ANDRE GUDER
ENN MEG

Poenget med alle former for overtro og avguder er ikke først og fremst at de er villfarelser eller at de formørker våre åndelige organer, men at de er direkte *farlige* – de *kan* i hvert fall være det.

Dette er min tese, og bevis på at den er sann vil forhåpentlig fremgå av det som følger.

Overtro har preget enhver tid og enhver kultur. Den preger også vår. Leseren har sikkert merket seg den tiltagende bruk av amuletter blant alle aldersklasser og samfunnsgrupper. Likeledes er det slående at alle fly mangler en benkerad nummer 13. I flere land begynner nasjonale radio- og fjernsynsstasjoner dagen med andakter, og avslutter – etter kveldsnyhetene – med horoskopet for følgende dag, uten å innse at dette

siste innslaget langt på vei opphever og overflødiggjør det første, såvel som alle nyhetene. Det samme gjelder naturligvis andre former for media, for eksempel enkelte aviser, for ikke å tale om ukebladene.

Tilbake til vårt tema – religionen.

Religion er alltid et konglomerat av det hellige og det profane, det rene og det besudlede, det høye og det lave. Det finnes en religiøs minimalisme som er for eliten, for teologene og mystikerne. De tror mer og mer på mindre og mindre etter som årene går. Det finnes en tilsvarende religiøs maksimalisme som er folkelig av natur, og som alltid vil tro mest mulig om mest mulig (og om flest mulig).

Offisielt og dogmatisk har jo den kristne religion for lengst avmytologisert universet og mennesket. Men uoffisielt og privat florerer overtroen, også blant troende. Minimalistene er religiøse puritanere i denne sammenhengen, mens maksimalistene er noen religiøse grobianer som vil ha med seg så meget som mulig, alltid. At de går i kirken forhindrer dem ikke i å studere sitt horoskop, delta i spiritistiske seanser, lese fremtiden i en krystallkule eller i en kortstokk. – Det er tryggest å holde seg inne med flest mulig makter, det være seg «høye» eller «lave».

Tenk bare på skaperen av rasjonalisten og systematikeren Sherlock Holmes, Sir Arthur Conan Doyle. Han var en iherdig legpredikant – men også spiritist. Jeg tenker samtidig på en annen engelskmann, en verdensberømt klassisk forsker og religionshistoriker, som stadig holdt seg på talefot med de døde. Og hvor mange prester har ikke sagt en sjelemesse for en ukjent «X» etter sitt første møte med et vaskeekte spøkelse (gjørne også for senere eksemplarer av arten)?

Hvor går egentlig grensen mellom «høyt» og «lavt» i religionenes verden, mellom rett og gal religionsutfoldelse? Derom hersker det åpenbart ingen enighet blant religiøse mennesker. Men dette er da heller ikke mitt anliggende.

Mitt anliggende er spørsmålet: Hva er så galt med avguderiet? Hvorfor måtte Moses advare oss mot det? Hvorfor er dette hans advarsel nummer én?

At det er *farlig* – så enkelt.

Jeg kan i farten tenke på noen eksempler for å illustrere mitt poeng: Mannen som aldri kunne ta noen avgjørelser selv, men slo mynt og krone om ett og alt – inntil han en vakker dag, på vei til spisevognen i et tog, tok feil dør – etter å ha konsultert maktene – og falt av. Han ble drept momentant. Eller kvinnen som alltid brukte kabalen som sitt livs kompass – inntil den førte henne på avveier, nærmere bestemt utfor et stup (og uten fallskjerm!). Det måtte rettsmedisinsk odontolog til for å identifisere henne da hun omsider ble funnet. Troen på onde ånder har fått mange bra folk til å tette alle kanaler og luker i huset (åndenes formodede innganger) – med det resultat at de døde av gass- eller kullosforgiftning. Ønskekviser har ført folk til å hakke hull på gass- og vannledninger, for ikke å snakke om kloakkrør.

Eksemplene melder seg i fleng så snart man begynner å reflektere litt over emnet. Her skal jeg nøye meg med å gjengi to eksempler som illustrerer mitt poeng klart og presist. De skriver seg fra England – hvor ellers? – nærmere bestemt fra en venn av meg som var forstadsprest i utkanten av London i mange år og som villig øste av sitt rike forråd av erfaringer hver gang jeg avla ham en visitt.

Skjønt han ikke var noen Fader Brown, hadde han gjort seg sine erfaringer han òg. Av denne grunn var han en svoren tilhenger av de ti bud, særlig det første. Om leseren av historiene som følger trekker de samme konklusjoner som fortelleren, blir opp til ham.

Her er de i hvert fall.

Stjernenes allmakt

DET VAR SOGNEPRESTEN som måtte forklare Billy hvorfor alt var gått galt den dagen for noen uker siden. Og han måtte gjøre det i fengslet der Billy satt i enecelle med brev- og besøksforbud og ventet på dom for mordet på Clara Clawfoot.

Clara Clawfoot var en fornem og formuende eldre dame som bodde i det omtalte sogn i utkanten av London. Hun var ugift og bodde alene.

Det het seg at hun hadde det aller meste av sin formue liggende hjemme, i form av kontanter som var gjemt rundt om i huset. Derfor gikk hun så sjelden utenfor dets vegger – det var ihvertfall den alminnelige mening om hennes merkelige liv. Hun fikk det hun trengte til livets opphold levert på døren. Bare to ganger ukentlig forlot hun sin litt avsidesliggende villa: om søndagen – for å gå til messe – og hver torsdag kveld for å spille bridge sammen med gamle venninner som alle bodde i nabolaget. Det var også den eneste kveld i uken da hun gav tjenestepiken Molly fri. For ellers var hun avhengig av henne i ett og alt. Til gjengjeld brukte hun den største del av dagen i telefonen, for å holde kontakten ved like med familie og venner for øvrig. Men, som sagt, å forlate huset var unntaket i hennes liv. Og Clara Clawfoot var ikke en som hadde det med å endre sine livsvaner.

Slik hadde sognepresten kjent henne helt siden han overtok sognet for snart 20 år siden. Han fikk altså bare denne ene ukentlige visitt fra henne i kirken tidlig hver søndag morgen. Egentlig passet det ham fint, for hun var så visst ikke av den enkle sorten.

Slik hadde også Billy lært henne å kjenne, og siden hans finansielle omstendigheter var like dårlige som Clara Clawfoots var bekvemme, ble hun i stigende grad gjenstand for oppmerksomhet fra hans side.

Han hadde fulgt og kontrollert hennes livsvaner på nært hold i nesten et år før han bestemte seg for å slå til. Han bodde nemlig i nabolaget, nærmere bestemt på en hybel hos en av disse bridgegale venninnene hennes.

Så skjedde altså det – etter sogneprestens mening fatale – at Clara Clawfoot fikk seg en ny hobby (ved siden av det å gjemme på penger): Hun begynte å interessere seg for astrologi. Hun studerte sitt horoskop i minste detalj og fulgte det til punkt og prikke – dag for dag, time for time. Vanligvis kolliderte dette aldri med hennes faste livsvaner, beskjedne som de var. Stjernene tillot tydeligvis at hun fikk fortsette med sin messeplikt og sine ukentlige bridgeparties. Så hevdet ihvertfall hennes venninner under rettssaken; og de kjente godt til hennes nye religiøse landevinninger.

Men den uunngåelige dagen kom da horoskopet lød som følger: *Unngå enhver kontakt med andre mennesker denne uken. Det er en dårlig uke for deg.*

Hun fulgte ordren til punkt og prikke, lot telefonen kime til kimingen gav seg, og var aldeles innstilt på å holde seg fullstendig i ro inntil den skjebnesvangre perioden var over. Det var jo første gang stjernene hadde grepet inn i hennes sosiale liv på en så bastant måte. Men Clara Clawfoot trodde fullt og fast på stjernenes allmakt, og hun aktet å følge deres ordre til minste tøddel, koste hva det koste ville – selv hennes ukentlige bridgeparty. Problemet var naturligvis nettopp torsdag kveld. Da var horoskopet enda mer tilspisset i sin formulering. Det lød: *Bli for all del hjemme denne dagen.* – Som sagt, så gjort.

Nettopp den torsdagen var det at Billy hadde bestemt seg for å slå til. Bridgepartyet skulle finne sted hos hans vertinne denne kvelden, og han kunne føle seg helt trygg på at han ikke ville bli overrasket. Han var dessuten ikke helt nybegynner i faget, for Billy hadde foretatt en serie mindre husbesøk av denne arten før, og de var alltid gått knirkefritt. Det skyldtes at han var av den påpasselige typen, som forberedte seg grundig. Selvtilliten var altså på topp denne torsdagen. Han regnet seg nesten som «proff» i faget etter hvert, når sant

skulle sies. Dessuten slapp han å arbeide mer enn han strengt tatt brydde seg om.

Men Clara Clawfoot var nok den største fisken han hittil hadde hatt på kroken, etter hva folk fortalte, og fremtiden så ganske lys ut der han forlot sin hybel i god tid før gjestene ankom, utstyrt med gummisko, maske til å ha foran ansiktet og – bare for alle tilfellers skyld – en revolver. Den hadde han hittil bare hatt bruk for én eneste gang, og da på en vaktbikkje som nesten ødela et ellers perfekt opplegg som hadde kostet ham meget hodebry, og som – etter at beistet var likvidert – gikk som smurt.

Billy var godt fornøyd med seg selv og sin lille hobby der han ruslet avsted til sin lille rutinejobb, sånn «helt på si» som det heter. For sikkerhets skyld stanset han ved en telefonkiosk og ringte nummeret til Clara Clawfoot. Men da telefonen hadde kimt i opptil flere minutter, la han røret rolig på igjen. Alt åndet av fred og ingen fare.

Han ventet lenge nede i gaten til han så tjenestepiken, Molly, komme ut porten, uvisst til hvilket bestemmelsessted. Billy hadde sine mistanker om hvor turen gikk, men henne om det. Han hadde alvorligere ting fore.

Etter ytterligere en halv times venting ruslet han endelig opp foran haveinngangen og gikk inn porten, etter først å ha gått rundt huset en gang for å forvise seg om at det ikke var overraskelser i vente. Så gikk han til verket.

Å knuse glasset i kjøkkendøren og låse opp døren innenfra, var en smal sak. Verre ble det da han befant seg i dagligstuen i første etasje og skulle begynne letingen etter Clara Clawfoots formodede formue. Gamle damer som ikke stoler på bankhvelv, er i stand til å gjemme hva som helst hvor som helst. Billy lette høyt og lavt – men helt forgjeves i denne omgang.

Så var det bare å begi seg til etasjen over, hvor soverommet befant seg, samt biblioteket og badeværelsene. Da han kom opp trappen, så han i den andre enden av korridoren en dør som førte ut til en balkong. Den var stengt. Det var tydelig at hele huset var forsvarlig lukket og låst. Hvor skulle han nå lete? Kjøkkenet og stuene nede hadde vært en stor skuffelse,

skjønt han hadde tittet i hver krukke og kopp, sett bak hvert bilde og endevendt hele møblementet.

Selvfølgelig! – Hvor opplagt og selvvinnlysende det hele var. Frøkenen hadde naturligvis pengene i biblioteket, gjemt på et ikke uvanlig gjemmeded: i bøkene. Bøker er blitt brukt som bankhvelv av så mange. Det var noe Billy lenge hadde visst.

Her oppe hadde han hellet med seg alt fra starten av. Første dør han prøvde førte inn til et stort rom som var bekledd med bokreoler, fulle av bøker av alle slag og størrelser. Han lot for sikkerhets skyld døren stå åpen ut til korridoren, i fall han av uforutsette grunner måtte forlate åstedet fortere enn planlagt. Så begynte selve innhøstingen.

Allerede i den første bokreolen han prøvde seg på hadde han hellet med seg. Pundsedlene formelig flommet ut av bindene i skinn og gull. Han hadde gjettest helt riktig. Nå var han ikke det minste nervøs lenger. Svært fornøyd med seg selv stappet han lommene fulle av alt han kunne legge hånd på som bar Bank of Englands umiskjennelige og kjære kjennetegn. Hadde han visst at det dreide seg om så meget, skulle han ha utstyrt frakken med enda noen ekstralommer på innsiden. Billy følte at han bokstavelig talt svulmet opp av pengesedler etter som minuttene gikk.

Han arbeidet raskt og effektivt. Munnen hans siklet som på et dyr når et matfat dukker opp til uvant tid. Han fant den ene gullgruven etter den andre.

Med ett var det noe som fikk hendene hans til å stanse all fingerferdigheten og pusten til å stoppe. Alt var dødsens stille omkring ham, ikke en lyd kunne høres bortsett fra bankingen fra hans eget hjerte, som nå lød som tordenskrall i all stillheten. Hva var skjedd? Jo, Billy følte plutselig at noen stod og så på ham. Ganske riktig: da han langsomt dreide hodet i retning av døren, ble han var bildet av en høy og mager kvinneskikkelse som var iført en lang rødfervet slåbrok.

Det var noe som ikke riktig stemte, så meget var klart – om enn ikke stort mer i denne omgangen. For dette bildet hadde han ikke merket seg da han gikk inn i biblioteket. Det var intet bilde, for nå rørte skikkelsen på seg! – Det var et speil han så

på. Noen stod utenfor i korridoren og så på ham i speilet!

«For pokker,» tenkte han, «det er folk i huset!» Idet han gikk mot døren for å ta vedkommende i nærmere øyesyn, tenkte Clara Clawfoot bare på horoskopet og dets ufravikelige og utvetydige budskap: *Unngå all kontakt med andre mennesker denne uken.* Pengene rakk hun ikke å reflektere over i det hele tatt der hun styrtet bortover korridoren for å redde seg ut på balkongen og låse døren bak seg – og derved forhindre enhver mulig kontakt med den fremmede.

Billy, som ikke stod på samme gode fot med stjernene, antok selvfølgelig at hun hadde til hensikt å rope på hjelp – hvilket jo ville være stikk i strid med horoskopets ordre, noe han altså ikke visste. Han grep derfor til revolveren, løftet den og ropte noen advarende og gjentatte «stans» og «stopp». Hun bare løp og løp. I ren forvirring og fortvilelse skjøt han et varselskudd idet hun var i ferd med å åpne døren til balkongen.

Det ble dessverre mer enn et varselskudd – Billy hadde aldri drevet det særlig langt i skyteferdigheter – og Clara Clawfoot kom aldri ut på sin balkong. Da Billy nådde frem til henne, var hun allerede død der hun lå svøpt i forskjellige nyanser av rødt ved enden av korridoren.

Idet Billy var på vei ut, kom politiet inn.

Det var bridgeklubben som hadde varslet øvrigheten da Clara Clawfoot ikke dukket opp til avtalt tid og heller ikke hadde svart på telefonen de siste dagene.

Politiet fant horoskopet liggende på nattbordet hennes da de gikk gjennom leiligheten, men festet seg ikke stort ved det. Sognepresten var den første som trakk konklusjonene av det hele. «Nå, etter at jeg har forklart ham hva som gikk galt,» avsluttet Fader Pennington sin historie, «sitter Billy og studerer sitt eget horoskop – for aldri igjen å begå en lignende tabbe. Jeg har utallige ganger forklart ham at det vil han aldri få den minste anledning til, ikke i dette liv. Men kanskje er det hans måte å forberede seg på til det neste.»

Evig liv

«DET ER UNDERLIG hvordan skjebnen behandler oss mennesker. Tenk, på samme dag begravet jeg to som nok aldri ville ønsket å ha noe med hverandre å gjøre, i døden like lite som i livet. Nå ligger de der, side om side på kirkegården og venter på oppstandelsens dag. Ja, på den dagen skal de – og sikkert mange med dem – få seg en overraskelse.»

Slik begynte Fader Pennington sin neste beretning fra samme sogn. I mellomtiden hadde vi styrket oss med et glass skotsk whisky hver. Det kom vel med da sognepresten tok fatt på ny. Historien handlet om noen av sognets medlemmer som han hadde kjent personlig og som var forsvunnet med kort mellomrom og under spesielle omstendigheter.

Dan gikk og savnet Don, rett og slett.

De hadde gjort mange fine kupp sammen gjennom årene. Selv om Don var gift, var det dette vennskapet og dette samarbeidet med Dan som egentlig hadde fylt hans liv. Dan hadde ikke så meget som truffet Dons kone. De arbeidet helt for seg selv, og Dan hadde ikke den ringeste peiling på om hun kjente til deres lille hobby eller ikke.

Den siste jobben var den fineste de noensinne hadde utført sammen. Men den skulle også bli den siste av dem alle, for da de stormet ut bakdøren på postkontoret med hele beholdningen – 200 000 pund! – var det at Don snublet og vrikket ankelen. I det samme kom politibilene fra alle kanter. Alarmen måtte ha gått så snart de hadde forlatt lokalet der inne, og ulykksaligvis måtte det ha vært mange politipatruljer i strøket akkurat da.

Dan rakk akkurat å se Don bli skutt ned av en politibetjent i fluktforsøket, mens han selv rakk å redde seg unna i bilen med alle pengene. Riktignok hadde de vært bevæpnet, og Don hadde visstnok vært den første som trakk av, når sant skulle

sies, men der han lå kunne det da umulig være nødvendig å skyte ham ned, selv om et par politibetjenter var blitt truffet hist og her.

Nei, Dan savnet Don, og det ganske grundig.

Livet var ikke riktig som før. Ikke hadde han tort å vise seg i begravelsen heller, i tilfelle øvrigheten var representert der òg. Nei, så gal var han ikke. Den gangen i bilen ble altså Dans siste farvel med Don. Han hadde riktignok sendt blomster til enken, men uten å motta noe takkekort. Det spilte for så vidt ingen rolle, og kunne forresten være det samme. Han kjente henne ikke engang. Det var Don som hadde betydd noe for ham. Og nå var ikke Don mer. Dermed var det heller ingen hobby mer i hans liv. Livet var blitt tomt og trist.

Han skulle kanskje finne seg en ny fritidshobby? Etter mange forgjeves forsøk gav Dan opp. Alt var over og ut, kom han til. Slik var livet blitt for hans vedkommende.

Men så en dag hadde han lest i et av disse ukebladene som ligger på forværelsene til alle legekontorer – Dan hadde begynt å få problemer med fordøyelsen i det siste – om en mulighet til å komme i kontakt med Don igjen, der han befant seg på den andre siden av terskelen. *Spiritisme* het visst denne teknikken, og Dan var ikke sen om å få oppsporet et av disse menneskene med evner til å få kontakt med de døde. Det var helst kvinner som representerte en slags personifisert kommunikasjonssentral mellom denne verden og den neste. Et slikt fenomen kaltes et *medium* stod det, og mange hadde gjennom disse fått oppfylt ønsket om å få sine avdøde kjære i tale igjen. Det var visst ingen mangel på kunder i denne geskjeften, og ventelisten kunne bli ganske lang.

Slik hadde det seg at Dan en fredag ettermiddag befant seg på venteværelset hos en klok kone som nylig var blitt et kjent medium i strøket. Det var lett nok å finne frem til henne. Verre var det å få sagt hva han hadde på hjertet. Da hans tur endelig kom, ble han vist inn bak et forheng, til et lite værelse som lå nesten helt i mørke, og hvor dette mediet befant seg. Dan satte seg i stolen ved bordet, vis à vis mediet. Hun var hyllet i mørke farver, og det eneste han fikk et tydelig inn-

trykk av ved hele skikkelsen, var øynene hennes. De var store og runde og glassaktige, nesten som hos en som befinner seg på terskelen til det hinsidige.

Jo, hun skulle hjelpe ham med å få kontakt med Don, ingen problemer så langt. Hun måtte bare konsentrere seg, «tømme» sitt eget jeg, slik at Dons ånd kunne overta hennes organer og tale til Dan. Det tok litt tid før hun fikk kontakt. Pussig nok foregikk samtalen skriftlig.

– Hvem er det som forstyrrer meg i min evige hvile? ville Don vite.

Det var fort forklart.

– Hvorfor? spurte han videre.

Dan fortalte Don om hvordan han hadde hatt det siden den grufulle dagen, gikk gjennom detaljene på ny, og betrodde sin gamle venn at pengene ikke hadde vært til noen glede for ham. Don på sin side kunne trøste sin gamle venn og arbeidskamerat med at han hadde det bra der han befant seg, og at Dan bare kunne slappe av.

– Sørg ikke over meg, jeg har det godt her jeg er. Ingen politi og denslags.

Mediet gikk deretter inn i en dyp trance, kastet vilt på seg, vred og vrenget øynene, mens ubeskrivelige lyder steg opp fra hennes innerste indre. Don var tydeligvis kommet i opphisselse, og Dan ble urolig.

– Er du der, Don? ropte Dan. Svaret lot vente på seg.

Et øyeblikk trodde Dan at hun var i ferd med å miste kontakten med kompisen hans. Men så kom et spørsmål fra den andre siden av bordet og evigheten som på ny forsikret ham om at Don fortsatt var blant dem – et spørsmål som gav samtalen ny fart og som tydeligvis kostet mediet de største anstrengelser.

– Hva gjorde du med pengene, Dan? ville Don vite.

Mediet skriblet ned disse meddelelsene i en farlig fart mens hun hele tiden rokket og gynget i stolen. Hun skjøv alltid replikkene fra Don over bordet til Dan så han kunne se dem og gi svar. Han satt der i halvmørket og myste på seddelen foran seg.

– Jeg har ikke rørt dem ennå, Don, forsikret han opphisset, jeg orker ikke å tenke på dem engang. Håper du skjønner hvorfor.

Don skjønte. Samtalen fløt lettere igjen etter dette, og mediet virket mer avslappet nå. Så ville Don vite hvor Dan hadde gjemt byttet.

Kvinnen i sort rakte Dan lappen med spørsmålet mens hun myste på ham med de stygge øynene sine. For første gang under seansen ble Dan litt fælen. Hittil hadde han bare vært lettet og tilfreds – nå syntes han med ett at alt virket nifsere.

– I den tomme brønnen borte hos gamle Andrews, nederst i haven, der du vet, i et stort metallspann. Der ligger de trygt inntil videre.

– Fornuftig av deg, lød Dons kommentar, – som om jeg skulle ha gjort det selv.

Deretter fikk mediet på nytt et voldsomt anfall av et eller annet, og utstøtte et høyt stønn og deretter et skrik. – Så ble hun helt stille. Dan kunne høre stemmer fra forværelset på den andre siden av forhenget, hvor andre kunder satt og ventet.

Plutselig rettet hun seg opp i stolen, så Dan rett inn i øynene med et stramt blikk og fortalte ham at Don var blitt borte for henne. Kontakten var blitt brutt, som i en telefonkiosk når pengene er brukt opp og samtalen tar en brå slutt.

Dan ba henne forsøke igjen, koste hva det ville. Penger hadde han jo nok av. Men hun ristet bare bestemt på hodet. Kontakten var definitivt brutt for denne gang. Dan fikk heller prøve seg igjen senere. Hun tvilte på at det hadde noen hensikt. For Don hadde gitt en avskjedshilsen som lød: – Pass godt på pengene, Dan, husk at halvparten er mine. Ha det, Dan – og lykke til.

Etter å ha betalt for seg – og det ganske godt til en så kort samtale å være (skjønt samtaler over til evigheten nødvendigvis må følge andre takster enn her nede) – ble Dan sluppet ut en bakdør.

Han følte seg på mange måter lettet. Don levde i beste velgående, men bare så fordømt langt borte. Dessuten hadde

mediet antydnet at det kanskje måtte bli med denne ene samtalen, skjønt han selv var fullt innstilt på å prøve igjen litt senere, hva nå dette kvinnfolket av et medium mente om saken.

Kanskje hjalp det dersom han tilbød seg å forhøye takstene litt. Det var i hvert fall verdt å prøve. Men slik stillingen nå stod for hans finanser, lot det seg i hvert fall ikke gjøre. Altså måtte han til brønnen og hente forsterkninger – for første gang siden han heiste pengene ned i spannet, ved hjelp av et rep med en stor krok i enden. Den hadde han fortsatt liggende hjemme, alltid klar til bruk.

– Pass godt på pengene, Dan, hadde vært Dons avskjedsord i denne omgangen, – husk halvparten er mine. Dan lurte litt på hva han mente med de siste ordene. Don hadde jo ikke bruk for dem lenger.

«Vær trygg,» tenkte Dan med seg selv, «dette går på min konto, gamle venn.»

Allerede samme kveld begav Dan seg avsted til Mr. Andrews hus, en gammel rønne som var omgitt av en stor og overgrodd have, hvor brønnen lå nederst bak huset, like opp mot et skogholt. Brønnen hadde vært tom i lange tider, og Mr. Andrews hadde fått innlagt vann da han overtok huset for mange år siden.

Det var en iskald desemberaften, like før jul. Litt penger kunne helt sikkert komme godt med de neste ukene. Nå da han var i kontakt med Don igjen, hadde han faktisk fått lyst til å feire jul. Han hadde ikke skjenket julen en tanke, ikke før etter samtalen. Dessuten hadde han ikke kontrollert at spannet fortsatt var der. Han hadde ikke vært på stedet siden den dagen ranet var begått, den skjebnesvangre dagen da alt var gått så galt, dagen da Don var blitt tatt fra ham.

Dan nærmet seg brønnen fra skogholtet, og mellom trærne i haven kunne han så vidt skimte lys i et av vinduene hos gamle Andrews. I frakkelommen hadde han repet med kroken som skulle til for å få tak i hanken på spannet. Brønnen var ikke spesielt dyp, men en slik mekanisme måtte altså til.

Han var nå kommet helt frem til kanten av brønnen og stod

og myste ned i mørket. Der ventet en formue ham. Det gjaldt bare å få heftet kroken på hanken. «Førdømt hvor mørkt det var i kveld,» sa han til seg selv, «og forbannet kaldt er det òg.» Det var faktisk begynt å blåse opp, en sur og bitende vintervind kom snikende fra nord, stadig kraftigere og kaldere. Nå ja, dette var alle anstrengelser verdt, visste Dan, og satte seg ned på huk mens han halte repet frem fra lommen. Så bøyde han seg godt fremover, stakk hånden ned i brønnen og begynte å fiske med snøret. «Hadde jeg enda tenkt på å ta med en lommelykt,» sa han halvhøyt til seg selv. Men det innebar jo en sikkerhetsrisiko i fall noen tilfeldigvis skulle se ham.

Han fortsatte å famle og fomle med repet. Nei, dette var ikke så lett som han hadde trodd. Dette skulle han heller ha gjort i dagslys, med hele risikoen for å bli sett; den var tross alt ikke så stor. Vinden hadde tiltatt ytterligere og ble kaldere og surere for hvert minutt som gikk.

– Kjære Don, her kommer jeg, mumlet Dan for seg selv idet han la seg flat ned og bøyde seg helt ut over brønnekanten i et siste forsøk på å få fangsten på kroken. I det samme kjente han en hånd som grep hans der nede fra mørket. Den rykket kraftig til, og med ett befant Dan seg på vei ned i dypet. – Der var det allerede noen fra før.

– Hvem i helvete! skrek han idet han kom til sans og samling igjen og fikk talens bruk tilbake. Fortumlet og omtåket hørte han en stemme som freste: – Jeg er Dons kone.

Han hadde hørt den stemmen før. – Det var mediet han hadde oppsøkt tidligere på dagen.

Like etter begynte det å sne kraftig. Det snedde i fire døgn i strekk og London fikk for en gangs skyld hvit jul det året.

– Noen speidergutter fant dem en gang utpå vårparten, avsluttet Fader Pennington sin historie.

– Det var min husholderske som måtte identifisere Dons kone. Dan klarte politiet å gjenkjenne. Du skjønner, sa han oppgitt, – hun var neste kunde den fredagen. Hun er en fullkommen husholderske, men har alltid vært litt overtroisk av seg. Selvfølgelig var hun genert for å fortelle det til meg, men da jeg kom hjem fra kirkegården etter begravelserne, ble

det for mye for henne, og hun plumpet ut med det hele.

Ute i venteværelset hadde hun hørt hvor høyrøstet det ble der inne. Da hennes tur så endelig kom og hun hadde hatt sin ukentlige samtale med sin for lengst avdøde mann, rasket hun med seg bunken med lapper som inneholdt spørsmål og svar fra hennes kjære Will. I farten og i halvmørket var hun uheldig og fikk med seg feil bunke.

Likene pluss spannet med pengene forklarte jo ikke alt. Men det var enkelt nok å rekonstruere det som var skjedd da jeg hadde samtalen foran meg på bordet. Stakkars gamle krok, etter Dons død måtte hun jo finne en slags levevei. Alt var gått knirkefritt inntil den ulykksalige dagen da Dan dukket opp.

Whiskyglassene våre var allerede tomme.

DU SKAL IKKE LAGE
DEG NOE GUDEBILDE
ELLER NOE SLAGS
BILDE AV DET SOM
ER OPPE I HIMMELEN
ELLER NEDE PÅ
JORDEN ELLER I
VANNET UNDER
JORDEN

Avgudsdyrkelse kan være farlig, uansett hvilken form den tar.

I denne annen del av sitt første bud er Moses høyst konkret og direkte i sin referanse. Her gjelder det ikke *om* og *hvorvidt*, men *hvordan* avgudsdyrkelsen tar form. Tendensen til avguderi er tatt for gitt, den er selve forutsetningen for det som følger. «Det som er oppe i himmelen» har vi allerede viet litt oppmerksomhet – stjernene og de døde. Nå til de jordiske realiteter, som tross alt er de mest nærliggende.

Ingen har vel noensinne vært så dum å gå hen og tro at gudebilder og den slags *er* guder. De er *bilder* på det guddommelige. Men selv en som er rede til å akseptere en slik distanse, er fullt ut i stand til å gi bildet en vekt som ifølge Moses ikke

tilkommer det. Når gudebildet ikke lenger peker *bort* fra seg selv og hen *mot* det som bildet er ment å symbolisere, da er gudebildet blitt et *avgudsbilde*. Og da har man lurt seg selv, og det verre enn som så. For da driver man avgudsdyrkelse – hvilket ifølge Moses er farlig.

Hvorfor?

Fordi Moses visste at verden var skapt av Gud, at den ikke kunne romme Gud eller forestille seg ham på noe tilfredsstillende vis. Verden var for Moses et *tegn* på Guds eksistens, et *bilde* på hans usynlige nærvær – men ikke noe mer i seg selv. Verden *er* ikke Gud – og kan aldri bli det heller.

Likevel fant han at Israels barn danset rundt gullkalven i ørkenen.

Og det gjør vi nok fortsatt, om enn på flere og tildels mer avanserte måter. Men dansen er der, og den er i bunn og grunn den samme, uansett hvilken form den tar. Det er forresten gullkalven òg, til tross for dens mange nye ansikter.

Den første og største fristelsen for religiøse mennesker er selvsagt *skjønnheten* som Gud har nedlagt i sitt skaperverk; *skjønnheten* som skulle være et bilde og et tegn, men som lett blir et mål i seg selv, et avgudsbilde. Estetikken har forledet mange gode mennesker til å tilbe skapningen fremfor Skaperen. Det er ikke vanskelig å forstå, siden verden er *skjønn* og vitner om en absolutt *skjønnhet*.

Alle former for kunst er i sitt vesen religiøse veivisere. Men de kan samtidig avspore. Blir de en endestasjon i seg selv, kan de bli ens eget endelikt – i mer enn åndelig forstand. Tenk på alt det folk har villet ha med seg i kisten, fra smykker til kunstgjenstander og kjæledyr. Se bare på pyramidene, gravene i Kongenes dal, eller Osebergskipet. De taler alle en tydelig tale.

Men ikke alle av oss er esteter.

Den vanligste form for avgudsdyrkelse er å tilbe mennesket – seg selv eller andre – «forgude» gudsbildet i oss. Moses var også oppmerksom på denne faren, og regnet den med blant alt det som befant seg «nede på jorden» – hvor vi mennesker befinner oss.

Denne fristelsen, som Moses så innstendig advarer mot, har fått et helt sett moderne fortegn med tiden. Men den er like reell, uansett fortegnets art, og like farlig. Evig ungdom og langt liv er bare erstatninger for den gamle troen på et liv etter dette. Det samme gjelder enhver form for forgudelse av helse, sunnhet og lykke. Helsen er blitt mange menneskers gud. Det gjelder fremfor alt å spare seg, tenke på helsen – enten man nå gjør det ved iherdig trening eller like iherdig avslapping. Det er ikke lenger spørsmål om å bruke seg og sitt – men om å overleve. At man tilbringer de siste tyve årene senildemente, eller som utslitte vrak på grunn av all treningen og de mekaniske skavanker de påfører oss, det tenker man for sent på. Her gjelder det å overleve – for enhver pris.

Og prisen er høy, den. Det mente i hvert fall Moses.

Det mente også den tilhengeren av hans bud som betrodde meg følgende historie.

De skjønne kunster

BERTILS LIV VAR i ett og alt viet det som både var hans hobby og hans levevei: antikviteter – av alle slag.

Han drev en forholdsvis beskjeden, men likevel betydelig antikvitetshandel i Stockholm sentrum. Dit søkte nesten bare kjennere og kresne samlere. Av og til skjedde det at tilfeldig forbigående eller nysgjerrige turister stakk innom, men de ble hurtig skremt ut igjen av prisene han holdt. For Bertil var en meget kresen kunstsamler, uansett vare, skjønt han var allsidig nok i sine interesser. Kvalitet var det eneste som betød noe for ham: jo sjeldnere desto bedre – og dyrere. Dette gjaldt alt fra møbler til mynter, fra speil til malerier.

Bertils største kjærlighet var så avgjort antikk kunst, men det var det såre lite av på markedet, bortsett fra mynter da. Stort sett måtte han derfor nøye seg med gjenstander fra de siste to-tre århundrer, lik alle andre antikvitetshandlere. Forskjellen mellom Bertil og de andre lå ikke der, men i at han bare interesserte seg for det som var best, uansett hva det måtte dreie seg om.

Hjemmet til Bertil var det rene kunstgalleriet. Men få var de som fikk slippe inn i dette kunstens allerhelligste. Bertil levde ikke bare *av* eller *for* sin kunst, han levde også *med* den. Andre ingredienser i livet – som for eksempel familie, dyr, planter o.l. – var ikke noe for ham. Hans kunst var kone, barn, dyr og planter samt noe meget, meget mer. Han var heller ikke så nøye med sin egen person – skjønnheten ligger i øyet som ser, slik så han ihvertfall på det. Resten fikk ta vare på seg selv. Riktignok kjøpte han alltid skikkelige dresser, men bare én om gangen, og han bar dem til de bokstavelig talt falt fra hverandre.

Bertil var med andre ord det vi virkelig forstår med en original. Ikke fordi *han* anstrengte seg for å bli det, men

utelukkende fordi *andre* ikke prioriterte riktig. Han hadde egentlig aldri foretatt større valg i sitt liv, han hadde bare fulgt sin egen nese, eller rettere sagt: sine egne øyne. Han så og så – uten noensinne å bli mett. Han var som kyrne i faraos drøm: Jo mer de åt, desto magrere ble de. Slik er det med skikkelige esteter: De lever for andre verdier og etter andre normer enn andre dødelige. Det er et liv i forsakelse, så meget er sikkert. Men de få gløtt av den helt store skjønneten som livet skjenker slike, oppveier for dem til fulle alt det de måtte ha ofret på kunstens alter.

Bertil brukte sommeren til å reise rundt og samle kunstskatter, ikke bare i Sverige, men på kontinentet og i middelhavslandene. Det var under slike reiser at han gjorde sine største kupp. Med årene hadde han klart å få gode kontakter i mange land, og han fornyet seg stadig på denne måten. Det han ikke orket å skille seg av med, beholdt han hjemme. Alt annet gikk til forretningen.

Så skjedde det en sommer at Bertil fikk sitt livs største sjanse – og utfordring. Det skjedde i Hellas, nærmere bestemt på Kreta.

En kollega i Heraklion kunne fortelle om et sensasjonelt funn – riktignok fra en by på Lilleasiakysten – som de hadde klart å smugle over til Kreta via Samos, og som nå befant seg i Heraklion, det vil si hjemme hos denne forhandleren som var en god venn av Bertil. Han forsikret at funnet helt sikkert ville interessere ham. Det trodde Bertil gjerne, for de to hadde samarbeidet i mange år. Mannen, som het Nikos, hadde skaffet Bertil flere antikke kunstskatter fra palassene på Kreta – fra Faistos, Gortyn, Malia, Knossos – skatter som arkeologene og myndighetene ikke visste om og som det hadde latt seg gjøre å smugle med seg ut av landet. Det dreide seg selvsagt om mindre gjenstander: smykker, redskaper, prydgjenstander osv. Riktignok innebar det en viss risiko, men sjansen var vel verd å ta. I Sverige fikk han dem omsatt til enorme priser. Men det beste beholdt han selv.

En kveld oppsøkte han derfor Nikos i hans hjem, som lå i et penere strøk i utkanten av byen. Etter å ha utvekslet vanlige

og vennlige hilsener, ble så Bertil ført inn i stuen, hvor det stod en tildekket gjenstand på et bord midt på gulvet. Formen på gjenstanden sa ham at det dreide seg om en byste. Han svimlet ved tanken – en ekte antikk byste på det sorte marked! – Men hvilken? Bertil ble helt varm av opphisselse. Mulighetene var mange. Hva den eventuelt ville komme til å koste og hvordan han skulle klare å få den med seg til Sverige uten å bli tatt av diverse grensekontroller, var problemer som fikk vente. Han hadde klart slikt før. – Hvem skjulte seg under det sorte fløyelsteppet der foran ham på det runde stuebordet? – Hvem?

Før selve avdukingen skulle finne sted, drakk de et par glass *raki*, ekte gresk brennevin, for gammelt vennskap og godt samarbeid. – Så kom det avgjørende øyeblikk.

Nikos gikk bort til bordet, og med en flott gestus trakk han bort fløyelsdekket, og avslørte et vidunder av antikk skulpturkunst – en byste av selveste *Antinoos!*

Der stod intet ringere enn en byste av keiser Hadrians yndling, denne eventyrlig vakre unggutten fra det annet århundre etter Kristus. Det var en av de beste bystene av Antinoos Bertil noensinne hadde sett. Og selv om Antinoos ikke akkurat er en sjelden gjest i museer og glyptoteker, så var ett sikkert: Denne bysten var i særklasse hva Antinoos-byster angikk, like vakker som den i nasjonalmuseet i Athen eller i det kapitolinske museet i Roma.

Dette var uten tvil den største dag i Bertils liv til nå – så mye stod klart for ham fra det øyeblikk bysten ble avduket. Hva bedre var: Snart skulle den bli *hans*, for alltid.

Hvordan han klarte det mesterstykke å smugle den ut, behøver ikke oppta oss her; Bertil kunne mer enn å se og beundre.

Vel hjemme i leiligheten i Stockholm satt han og skålte for seg selv i den fineste *raki* Kreta kunne by på – og så på Antinoos. *Stirret* ville vel vært et mer presist uttrykk. Han hadde plassert ham på den høye peishyllen med det store rokokkospeilet over, så han kunne beundre vidunderet forfra og bakfra på samme tid. Der satt de og så på hverandre over

århundrene, oftere og oftere, lenger og lenger for hver gang. Til besøkende sa han bare at det var en billig kopi. Men det ble lite med besøkende etter at Antinoos var flyttet inn hos Bertil.

Bysten ble for ham symbolet på alt hva menneskelige gaver og evner kan oppby. Med ekte religiøs ærefrykt stirret Bertil inn i dette skjønneste av alle menneskelige ansikter, hugd i marmor fra Paros, var han kommet til – verdens aller fineste marmor.

Han hadde vanskelig for å venne seg til sitt nye liv. Det tok ham måned etter måned å bli vant til å leve med Antinoos. Han unngikk mennesker så godt han kunne; likevel følte han seg ikke ensom. Antinoos kom langsomt til å forandre Bertils liv, *hele* livet hans. Arbeidet i forretningen betød mindre og mindre for ham. Seansene hjemme ble mer og mer midtpunktet på dagen, ja i hele hans tilværelse. Den hadde fra før vært forfinet – nå var den blitt en eneste lang estetisk rus, en kontinuerlig andakt, et mysterium, et skjønnetens sakrament.

Antinoos så ned på Bertil med sine vakre og triste øyne. Dette var den samme Antinoos som hadde druknet i Nilen i år 130, ikke fordi han ikke kunne svømme, men fordi han frivillig druknet seg, av ren og skjær kjærlighet til keiser Hadrian. Han ville ikke leve lenger, på grunn av kjærlighet. Han elsket keiseren så høyt at han ofret seg selv for ham, gav ham sitt eget liv på denne måten, gav ham sitt liv – ved å ta det. Dette var den eneste måten han kunne gi alt på. Alle andre måter kom til kort.

Keiseren, som før hadde forgudet ham, erklærte ham nå guddommelig, med den følge at det skulle settes opp byster av Antinoos i alle rikets større byer. Derfor er det vi har så mange byster av Antinoos, kanskje flere enn av noen annen person fra antikken. «Takk og pris for det,» sukket Bertil for seg selv. «Tenk om Antinoos hadde fått leve og bli gammel som oss andre – da ville vi ha gått glipp av hans skjønnet! Tenk om den samme Antinoos ikke hadde hatt en slik kjærlighet til keiseren!» Bertil gråt ved tanken.

Tankene fikk i det hele tatt friere løp når han satt der alene

med Antinoos. Rettere sagt: Tankene ble renere og klarere, mer personlige og dristige, mer ærlige og gjennomtrengende – som bysten selv. Det var egentlig ikke Bertil som satt der med sin *raki* og tenkte og følte lenger. Det var Antinoos som gjorde det. Antinoos ble større for hver dag som gikk – og Bertil følte seg bare mindre og mindre. Denne kjærligheten som hadde gitt sitt eget liv for en annen, var noe nytt i Bertils verden. Han hadde selvsagt hørt om slikt i forbindelse med kristendommen, men det var først på hedensk grunn at han begynte å åpne seg for den, trenge inn i dens mysteriøse vesen.

Distansen mellom de to var enorm, følte han. Bertil elsket bare kunsten – og levde hele sitt liv i den. Antinoos elsket bare keiser Hadrian – og gav sitt liv for ham. Hvor like de to var – og hvor forskjellige!

Bertil var nå kommet dithen at han både elsket og hatet Antinoos. Ikke fordi Antinoos fylte mer og mer av hans liv og var skyld i at butikken oftere stod stengt. Ikke fordi han var så vakker. Ikke fordi han – Bertil – hadde klart å smugle bysten ut av Hellas. Ikke fordi den var hans livs største klenodium. Men fordi Antinoos utfordret Bertil, kritiserte ham, foraktet ham, hånte ham – fordi Antinoos fikk Bertil til å forakte seg selv, hate seg selv.

Etter som vintermånedene gikk, ble Antinoos mer og mer av en trusel for Bertil. Antinoos stod for noe Bertil ikke kunne fatte, noe nytt og ukjent, noe nervepirrende og farlig. Fra å inngyde ham en kriblende følelse av ekstatisk skjønnethetsrus, ble møtene med Antinoos mer og mer nervepirrende og angstpreget. Bertil sov ikke skikkelig om natten lenger, men lå lenge utover dagen og fantaserte. Han styrket seg oftere og oftere på *raki*. Uten dette sterke og rene brennevinet torde han ikke møte Antinoos lenger.

Bertil var begynt å snakke med Antinoos nå. Han hadde jo tusen spørsmål – men han fikk aldri svar. Antinoos var som Gud Fader: han ser og hører, men sier intet. Antinoos var blitt Bertils gud i enhver forstand – en gud i marmor: skjønn, men kald, vakker, men farlig.

Antinoos så med sine kolde og bebreidende øyne ned på dette servile og selvforaktende kryptet foran seg. Der oppe stod han, på hyllen over den store åpne peisen, med speilrefleksjonen og det hele. Majestetisk og guddommelig stod han der – og fikk Bertil til å føle seg mindre og mindre, uslere og uslere, gjerrigere og gjerrigere, tommere og tommere. Denne guddommeliggjorte ynglingen fra Bithynion tok etter hvert alt hva Bertil hadde av livslyst og livsgnist. Antinoos hadde, som ingen annen, kunnet gi – nå var det hans tur til å kreve.

Hva krevde han så av Bertil? Hva skyldte Bertil ham til gjengjeld for at han befant seg hos ham, sammen med ham? – Noe som Bertil ikke kunne gi, fordi han ikke hadde det. Antinoos, kunne ikke *han* gi Bertil det han trengte og bad om: lykke, varme, lyst og glede? Tydeligvis ikke. Hvorfor? Fordi Bertil *torde* ikke, fordi Bertil ikke *kunne*, ikke *våget*, ikke *ville*. – Ville *hva*? Det visste han ikke, men han visste at det var noe vesentlig, noe som gikk på selve livet løs.

Bertil drakk mer og mer *raki* og var sjeldnere og sjeldnere å se utendørs. Han hadde satset alt på å få Antinoos med seg hjem. Nå måtte han betale prisen for å leve med Antinoos. Og den var ham for dyr. Dette oppdaget han først for sent, til sin store fortvilelse. Bertil klarte simpelthen ikke mer. Samlivet med Antinoos hadde ødelagt ham, knust ham, tilintetgjort ham som person.

Det var bare én vei ut av det hele: å kvitte seg med Antinoos. Antinoos måtte bort, for alltid – ellers gikk han selv til grunne. I klare øyeblikk innså han dette.

Å forsøke å selge Antinoos var en utenkelighet. Antinoos måtte tilintetgjøres, ødelegges – knuses.

Det var husholdersken hans som fant dem.

De lå der på stengulvet foran peisen, knust, begge to.

Bertil hode var nærmest ugjenkjennelig etter å ha blitt truffet av vekten fra marmorbysten. Bysten var gått i mange stykker og lå rundt omkring på gulvet som fliser i et marmorbrudd.

En venn og kollega var det som tok på seg å sette bitene sammen og rekonstruere busten. Da han var ferdig med ar-

beidet, og det gikk opp for ham hvem som hadde holdt Bertil med selskap i senere tid, gikk han og betrodde det hele til sognepresten. Han hadde kjent kunsthandleren og møtte ham i Hellas ved flere anledninger.

Presten forstod Bertil bare så altfor godt. Fordi han var en stor beundrer av den klassiske antikk, han òg, hadde han selv vært nær ved å dø – av skjønnhet.

Det betrodde han meg.

DET ANNET BUD

DU SKAL IKKE
MISBRUKE HERREN
DIN GUDS NAVN

Kan det være direkte og bokstavelig talt livsfarlig å misbruke Guds navn?

Moses hevder i hvert fall så.

Ved første øyekast ser dette budet mildest talt merkelig ut. Hvem av oss krydrer ikke dagligtalen med uskyldigheter som for eksempel: *Herregud, gubbevares, Gud og Fader, Gudskjelov* (med de lengre variantene: *Gudskjelovogtakk og Gudskjelovogtakkogpris*), *Gud i himmelen, Guds død, Gud vet, Gud bedre, Jøss, Jøsses, Jøss bevarer* osv. i det uendelige.

Uvaner kanskje, men ingen opplever dette som livsfarlig, til nød en smule lettsindig eller uhøytidelig.

Kan Moses ha ment det motsatte: du skal ikke *banne*?

Her er mulighetene minst like mange, og dessuten mindre

pyntelige. Mange – altfor mange – krydrer sin dagligtale med referanser til de lavere makter, kreftene «der nede»: *Fanden, Fanden i helvete* (for å være helt presis), *Fanden* ditt og datt (for eksempel *ta meg, deise og daske meg, hakke meg, steike meg* – for å nevne noen kulinariske aspekter som jo umulig kan være bokstavelig ment), *Fandenivold, Pokkerivold* (hvilket er litt penere enn *Fandenivold*), *Satan, død og djevel, Hinmannen, Gamle Eirik, Den Onde, Styggen, Hunen* («pitte meg» f.eks. – det er bergensk; meningen er usikker, men det klinger godt). I tillegg kommer alle deriverte adjektiver som nesten er gått inn i sproget vårt. Ordforrådet er i det hele tatt rikere på henvisninger til de onde enn til de gode makter – kanskje fordi vi vet så lite om dem. Vi velger å tro det siste.

Det skjer faktisk at våre prester trår til med råd og hjelp om dette vanskelige emnet. En sogneprest i Newcastle holdt hvert år en preken over temaet banning. Selve prekenen var enkel nok: Den bestod i å lekse opp for menigheten alle de banneord som *kunne* brukes. Vel ferdig med disse gav han seg til å ramse opp alle de ordene som *ikke* bør brukes. – Prekenen ble lenger for hvert år, og trengselen i kirken økte tilsvarende.

Nei, det er nok ikke banningen Moses først og fremst vil til livs. Referanser til de lavere makter er jo en indirekte bekræftelse på at det finnes gode makter. Og det er misbruk av de høyere makters navn Moses advarer mot, det vil si: Guds eget navn.

Men siden det ikke i første omgang er vår dagligdagse og lettsindige omgang med ordet «Gud» han vil forholde oss med dette budet – da ville vi alle vært døde for lengst – må det være misbruk av en langt alvorligere art det her dreier seg om: *blasfemi* – i verste forstand.

Poenget bør visst presiseres nærmere. Moses er snart fire tusen år gammel, og tidssprang og kulturgap krever ofte at gamle ord forklares for en ny tid.

Ingensteds er kontrasten mellom ondt og godt så rikt illustrert som i *Jobs bok*. Her virker det som om Gud og Satan leker med Job for å se hvem han egentlig tror på i livet. Jobs

venner serverer ham alle de vanligste former for trøst og oppmuntring, samt de like vanlige forsøk på å bagatellisere de ondene han står overfor: hjemsøkelse, sykdom og død.

Jobs hustru er den som tross alt står ham nærmest. Og hva har hun for råd å gi sin hårdt prøvete mann? Jo: «Forbann Gud – og dø!» Det vil i moderne språk si det samme som: «gjør slutt på det hele!» Det var alt hun kunne komme på av gode råd i nødens stund. Hennes egentlige motivering for dette rådet er ikke oppført i Skriften, og godt er det. Ja, for ellers kunne andre med samme behov dekke seg bak det evinnelige 'det står skrevet' – og bli forsvart i retten av de høyeste advokater.

Jobs hustru – ubegripelig eller ufordragelig som hun måtte virke på oss – representerer likevel nøkkelen til mysteriet omkring dette budets mening. De gamle israelitter trodde at den som forbannet Gud – altså drev blasfemi i teknisk forstand – automatisk ville *dø*, dø på flekken, bli slått død av Gud selv, ikke bare i åndelig og overført, men i direkte og bokstavelig forstand. Blant Israels barn ble blasfemi sett på som livsfarlig – og Moses forbød det, for alle tilfellers skyld.

Det er med andre ord *selvmord* han advarer mot – den ytterste manifestasjon av håpløshet og fortvilelse. Så lenge det er liv er det håp, synes å være hans livssyn. Å tvile på dette er jo på en måte å begå blasfemi – og det er farlig. Å si at selvmord er farlig, lyder direkte banalt. Men ved nærmere ettertanke kunne det jo vise seg at man derved også setter andres liv i fare.

La meg få trekke frem to kjente eksempler på hvordan man kan sette andres liv i fare bare ved å ville ta sitt eget. Det første skriver seg fra Paris. Der skulle en av de innfødte begå det perfekte selvmord. Han valgte derfor å hoppe fra et av tårnene på katedralen – Notre Dame – og landet på et amerikansk turistpar nede på asfalten. De ble begge drept momentant mens han selv slapp fra eksperimentet med mindre sår og skrammer.

Det andre kommer fra Napoli. Der fikk en tilfeldig forbi-passerende i en av hovedgatene en *gris* i hodet – og døde på

flekken. Grisen overlevde. Den pleide å holde til på en balkong i sjettede etasje, hvor det forresten ikke er uvanlig å ale opp griser i Napoli. Men så ble den altså suicidal, uvisst av hvilken grunn, og kastet seg utfor.

Kanskje vil de følgende historiene illustrere mitt poeng – og Moses' – enda tydeligere. Moses var, som sagt, opptatt av de praktiske sidene ved saken. Vi gjør kanskje klokt i å følge ham der.

Historiene skriver seg fra Danmark denne gangen.

Danmark er et yndig land – det er vel noe alle kan enes om. Ikke riktig; og dissensen fra dette synspunktet kommer merkelig nok fra danskene selv, i hvert fall fra noen av dem. Og de er ikke så helt få heller – ifølge selvmordsstatistikken. På denne dystre statistikk ligger Norden som helhet høyt, og Danmark høyest.

Over mitt lik

HANS VAR GÅTT lei av alt og alle, visste ikke riktig hvorfor – og orket ikke å leve lenger. Derfor hadde han gått til verks med stor beslutsomhet og iver da han gjorde sitt første selvmordsforsøk. Etter nok en søvnløs og angstfylt natt gikk han resolutt til medisinskapet på badet og skylte ned en håndfull tabletter som ville gjøre slutt på det hele, og gi ham evig søvn, tung, dyp og fredfull søvn. – Trodde han.

I fortvilelse, halvmørke og ørske hadde han forsynt seg av galt preparat. Det som skjedde var derfor det stikk motsatte av hva han hadde ventet seg. Knappt hadde han rukket å si livet og verden farvel, vende ansiktet mot veggen og trekke dynen over hodet, før han merket at livet ikke var så lett å bli kvitt likevel. I stedet for ro fulgte uro, i stedet for død liv, i stedet for hvile løping – ofte, hektisk og intens løping.

Hans hadde forsynt seg av avføringstablettene.

Alt liv, all kribling, all løping som fulgte utover formiddagen, gjorde at Hans fikk helt andre ting å tenke på enn de evige. Han hadde aldri noen sinne hatt det så travelt med de timelige. Dette gjorde Hans godt. En skikkelig utrenskning i de indre regioner er noe som både leger og guruer enes om å anbefale – ellers er jo deres synspunkter sterkt divergerende hva både livets mål og midler angår.

Hans følte seg faktisk langt bedre etter dette mislykkede forsøket, både på legeme og sjel. Han bestemte seg for å spise en bedre frokost og tenke tingene over på ny.

Det hadde begynt på skolen.

Elevene hadde ingen respekt for ham, så meget visste alle. Selv var Hans overkvalifisert, fikk ikke stilling som fortjent, og hadde søkt en foreløpig løsning som lærer i skolen, noe som var langt under hans nivå og verdighet. Han hadde gjort sitt beste, men altså forgjeves. Han ble ledd av, pepet ut og mobbet med jevne mellomrom. På sin side hadde han forsøkt

å alliere seg med skolens rektor for å få myndighet til å bruke strengere disiplinære midler. Som svar hadde han fått vite at han heller burde myke opp sine undervisningsmetoder. Akademikere av hans klasse var ofte dårlige pedagoger, fordi de var dårlige ungdomspsykologer, fikk han vite. Rektor hadde vært forståelsesfull nok, men han avsluttet sine trøstens ord med å foreslå at Hans heller skulle forsøke å forlate sin doserende form til fordel for noe som var mer likt gruppedynamikk. Unge mennesker liker å få bryne seg på hverandre – det de ikke liker, er stadig å skulle belæres, bli minnet om hvor unge, uvitende og uferdige de er.

«Gruppedynamikk» – det var ordet som hadde fått begeret til å flyte over for Hans. Han ble kritthvit i ansiktet, stemmen gikk opp i fistel, og med all den styrke og autoritet han kunne mobilisere, skrek han tilbake «over mitt lik». – Så styrtet han ut av rektors kontor og smelte døren igjen etter seg.

Fra da av gikk alt fra galt til verre på skolen. Timene ble stadig mer uutholdelige for begge parter. Elevene kjedet seg mer nå enn før, noe de slett ikke la skjul på.

Hans hadde valgt å stå ved sine ord, det fikk bære eller briste. Han nærmet seg de førti nå, han var dr. philos. og ville ikke la seg trække på av krek.

Alt dette stod bare klarere for ham der han satt og drakk sin morgenkaffe mens han spiste varme, nybakte wienerbrød. Han unte seg en skikkelig, kraftig dansk *morgenmad*. Han kunne saktens trenge det, for nå stod snart neste forsøk for tur – og denne gangen skulle han lykkes. Noe måtte nemlig snart lykkes for Hans, om det så skulle bli hans siste handling i dette liv.

Kaffen gjorde sin virkning, og flere minner dukket opp. Hans lot dem bare komme, det var jo for aller siste gang likevel. Problemene hadde ikke bare dreid seg om arbeidet på skolen, de hadde fortsatt hjemme.

Tove hadde nemlig reist fra ham, pakket og reist hjem til mor. Det var dette som til syvende og sist hadde fått ham til å velge døden fremfor livet, for uten henne var det ikke noe liv for ham lenger. De hadde vært lykkelig gift i snart ti år. Tove

hadde vært hans trøst i nøden, og jo større nøden ble, jo større ble behovet for trøst. Der sviktet Tove aldri. Hun arbeidet når han var arbeidsløs, hun forstod, hun ofret seg, hun hjalp og stod hos, i onde som i gode dager.

Når de hadde hatt det så godt sammen, var det ikke bare fordi de to gikk så godt sammen, men like meget fordi Hans hadde klart å holde hennes meget dominerende mor utenfor deres ekteskap og hjem – meget mot svigermors vilje. Den var sterk – om enn velmenende – men altså uforenlig med deres ekteskaps premisser. Og på dette punktet var de klare nok.

Når Tove var reist fra ham, var det fordi svigermor var blitt dårlig. Hun trengte hjelp – for første og formodentlig siste gang i sitt liv. Tove var imidlertid enebarn, og nå så svigermor sitt snitt til å flytte inn hos dem. Slik opplevde i hvert fall Hans det. Tove opplevde det nok litt annerledes. Med mor i huset ville kanskje Hans få litt annet å tenke på enn seg selv og sitt eget. Samtidig ville hun få annet å tenke på enn ham og hans. Tove var overbevist om at mor kunne trenge akkurat nå. Dessuten var det jo slik at mor sårt kunne trenge dem. Hun var ikke skral nok til å få plass på et hjem ennå, men heller ikke frisk nok til å klare seg selv.

«Over mitt lik» – det var Hans' siste ord i den saken. Og da hadde Tove intet annet å gjøre enn å reise hjem og hjelpe mor inntil videre.

Dette kastet Hans tilbake i skolearbeidet og situasjonen der. Den ble stadig verre. Tove var i øyeblikket helt uforsonlig, og noen annen hadde han ikke.

Hans hadde *ingen* lenger, det var sannheten. Nå gjenstod bare å trekke konklusjonen på det hele og sette to streker. Sluttoppgjørets time var kommet, hans sluttoppgjør med seg selv og med alle andre, med verden og livet.

Nå gjaldt det å lykkes. Han ville bli funnet død, helst av Tove, men gjerne av hvem som helst: naboer, husverten, rektor, politiet – kort sagt.

Etter frokost følte han seg langt kjekkere. Livsmotet var der på ny – og gav ham nytt mot til å dø. Men denne gangen skulle det ikke skje impulsivt og gå galt. Derfor gikk han og

hentet apotekenes felleskatalog og begynte å konsultere deres mange og lange toksikologiske spalter. Etter mer kaffe og mer studier begynte det å demre for ham hva han skulle gjøre. – Han gikk igjen til oppgaven, med stor beslutsomhet. Først måtte han imidlertid til legen, og så endelig på apoteket.

Neste gang Hans gikk til sengen sin, vendte ansiktet mot veggen, trakk dynen over hodet og sa verden farvel, var det etter å ha forberedt seg grundig og tatt mange praktiske forholdsregler. Disse bestod hovedsakelig i å skaffe seg et sterkt smertestillende middel som het noe så imponerende som *Paraflex comp*. Han hadde fått det utskrevet av legen mot angivelige revmatiske lidelser. – Kombinert med alkohol skulle det løse hans problemer, hadde katalogen antydnet. Dette siste hadde han ikke fra legen, men fra kombinasjonsindeksen bakerst i boken. Det lille glasset med den sterke medisinen bar etiketten «Mot smerter. Brukes som legen har angitt.» Det var for så vidt ordinært nok, han hadde faktisk flere flasker stående med samme etikett.

Tove fant ham liggende i sengen med en mer enn halvtom whiskyflaske på nattbordet. Pulsene slo ennå, men den føltes svak. Han var nok en smule forgiftet, kom hun til – formodentlig av all alkoholen. Stakkars Hans – hun visste ikke at han hadde hatt det slik. Hun ringte etter en ambulanse og fikk ham på sykehus, for sikkerhets skyld. Ambulansen hylte seg frem gjennom Københavns gater mens Tove ble tilbake hjemme for å komme seg til hektene igjen; snart ville hun følge etter i en drosje.

Det kom helt uventet på henne. Litt whisky kunne hun saktens trenge selv; og det var ennå noe tilbake på flasken. Hun fylte seg derfor et stort glass og tømte det langsomt mens hun tenkte på Hans. «Hva hadde hun egentlig satt i gang?» Dette måtte jo være hennes skyld når det kom til stykket. Alkoholen steg henne til hodet og bidro ikke lenger til å gi henne avspenning, men forsterket bare en hodepine som allerede hadde meldt seg da hun fant Hans. Før hun gikk hjemmefra for å dra til sykehuset, tok hun derfor med seg et

lite glass fra medisinskapet, et glass med smertestillende midler. «Mot smerter. Brukes som legen har angitt», stod det på etiketten. Det kunne kanskje komme godt med i timene som fulgte.

På sykehuset kunne legen på overvåkningsavdelingen forsikre henne om at Hans var utenfor fare. Han hadde tatt en større dose smertestillende og beroligende midler som i og for seg var ufarlige nok – det dreide seg om paracetamol og diazepam. Men doseringen og kombinasjonen med alkohol hadde fått ham til å døse av, og det ganske grundig. – Dreide det seg om et selvmordsforsøk? ville Tove vite. – Sannsynligvis.

Nå fikk hun slippe inn til Hans; han var i ferd med å våkne.

Da Hans slo øynene opp, så han inn i det kjente og kjære ansiktet til Tove, hans Tove, Hans' elskede Tove. Aldri hadde han vært så glad i henne som nå, aldri hadde han følt en slik trang til å leve med henne og for henne. Hun var alt han trengte, og nå satt hun der og ønsket ham velkommen tilbake til livet. Hans hadde aldri følt seg så lykkelig før, ikke noen sinne.

De så hverandre lenge inn i øynene og lot tårene få fritt løp.

Etter som Hans ble klarere, kunne han se at Tove ikke så helt bra ut. Hun virket direkte dårlig. Det var sikkert på grunn av ham. Denne tanken bidro også til å trøste ham, selv om det jo var hans skyld. Han lå der og betraktet henne med en varm og god følelse inne i seg. Hun følte det samme – var det bare ikke for denne fordømte hodepinen. Hun fikk visst bruk for pillene likevel.

Tove fisket medisinglasset opp av lommen og tok en liten håndfull av pillene. Hodepinen var nå blitt helt uutholdelig. Hun merket at alkoholen hadde gjort henne ustø på hånden. Men snart ville den bli borte og hun kunne igjen konsentrere seg helt om sin kjære Hans. Han var det eneste som betød noe for henne nå. Mor skulle på aldershjem, det hadde hun klart å ordne denne siste uken, og det var det hun var kommet hjem for å fortelle Hans da hun fant ham bevisstløs i sengen. Nå var det ingen ting som stod mellom dem lenger, ikke mor, ikke

skolen. Hun hadde nemlig funnet en løsning for ham, en hun visste ville gjøre Hans glad og likevektig igjen. Hvilken var nå det, forresten? – Tove merket at idet hun skulle fortelle Hans om dette, begynte det å svimle for øynene hennes. Pusten begynte å svikte – hjertet stanset å slå.

Hans, som akkurat skulle til å betro Tove at mor så gjerne måtte bo hos dem så lenge han fikk beholde henne, så at hun var i ferd med å besvime. Idet han reiste seg opp i sengen, gikk hun i gulvet. Og der ble hun liggende – død på flekken, kvalt av indre lammelser.

Legene kunne dagen etter fortelle Hans at hun hadde forsynt seg av det glasset han hadde tiltenkt seg selv, men som han altså hadde tatt feil av – for annen gang. Det inneholdt denne medisinen som var dødelig i kombinasjon med alkohol.

Da Hans ble utskrevet dagen etter, var det med det bestemte forsett at neste gang skulle han lykkes. Nå var jo midlet prøvd; han visste at det virket.

Dessuten var det rikelig med piller igjen i glasset.

La de små barn komme. . .

SOGNEPRESTEN VAR UTE i ubehagelig ærend. Det var et av disse dødsfallene han ikke kunne noe med.

Et av hans sognebarn hadde hengt seg. Nå skulle han bort og trøste enken. Hun hadde ringt til presten som den første av alle for å fortelle at hun hadde funnet Holger i vedskjulet, hengende fra et tau i taket. Ingen kjente til det ennå, så for alt presten visste hang han der fortsatt. Hun hadde bedt ham skynde seg, men presten gav seg god tid.

Ikke visste han hva han skulle si, og redd var han for at hun skulle ta ham med ut i vedskjulet og vise ham Holger. Det aktet han bestemt å motsette seg. Lik var det verste han visste, særlig når de ikke var stelt og pyntet og klar til å vises frem.

Nei, hans lyse og glade grundtvigske kristendom var mer opptatt av livet enn av døden, av det gode mer enn det onde, av det skjønne mer enn det grimme, av livet her mer enn hisset. – Hvilken vakker dag var det ikke, forresten. Det var sol og sommer, alt strålte av fred og idyll. Var det ikke for denne Holger, så ville sant å si dagen vært fullkommen.

Som for å bøte på skadene gav presten seg tid til å nyte været og turen. Det gav ham en mulighet til å glemme dette med Holger for en stund. Riktignok var ikke selvmord noen sjeldenhet i Danmark, men han kunne altså ikke med det – det gikk på tvers av alle hans instinkter og all hans fornuft.

Presten kunne ikke fatte og begripe hvordan noen fikk seg til å gå hen og ta sitt eget liv. Verden var skjønn den, og menneskene gode – så hvorfor begå selvmord? Han kom i farten på en linje av Benny Andersen: «Livet er ikke det verste man har.» Han kunne si seg enig i det, særlig på en vakker dag som denne. Skjønt, han kom også til å tenke på en annen linje: «Selvmord er den ærligste form for selvkritikk.» – Straks var tankene tilbake hos Holger igjen. Gad vite hva som egentlig var skjedd i det hjemmet?

Presten så allerede problemer ut over dette med enken og

vedskjulet – det fikk gå som best det kunne. Hva skulle han si i begravelsen? Tankene begynte allerede å bekymre ham, selv om dette var å ta sorgene på forskudd.

Nei, nå ville han nyte det lille som var igjen av den vakre spaseraturen og ikke tenke mer på døden. Det var blitt varmt nå, solen skinte fra en skyfri himmel. Og slik var jo tilværelsen, når det kom til stykket. Han tok likegodt jakken på armen. – Livet var deilig og Danmark yndig. Slik hadde Vårherre ordnet det. Derfor var alt såre godt, syntes han.

Straks han fikk øye på huset til Holger, stanset han opp. Tenk – han var alt fremme. Så var turen slutt og arbeidet ventet. For å samle mot ble han stående og se seg litt om. Hvor smukt det var her i Charlottenlund! – Tenk å ville henge seg når man bor så pent . . . Der nede skimtet han det som måtte være vedskjulet – han fikk bare ta mot til seg.

Vent litt, forresten – hvem var det som stod der borte?

Jo, en liten pike. Hun stod like ved porten inn til Holgers hus og slikket på en stor iskrem. Hun så på ham; presten så på henne.

Hvor vakkert! – Midt i all elendigheten står et lite barn og spiser iskrem i sommersolen. Som et symbol på freden selv står hun der og slikker på sin iskrem. Noe så uskyldig som barn finnes ikke på hele Guds grønne jord.

Presten følte at han var i ferd med å bli seg selv igjen. Nei, nå ville han sannelig slå av en prat med denne lille engelen før han gikk inn i dette syndens hus.

– Hva heter du da?

Piken svarte ikke. Hun slikket bare videre. Langsomt nøt hun sin iskrem mens hun så spent opp på presten.

– Bor du her? prøvde han seg på ny. – Han hadde behov for denne lille samtalen – skjønte hun ikke det?

– Nei, der borte! svarte hun kjapt og pekte på huset ved siden av Holgers.

– Nå, sier du det? Presten var lettet over at det ikke var Holgers datter, da ville alt bli så meget vanskeligere.

– Hvor skal du? Denne gangen var det hennes tur til å spørre.

– Jeg skal bare inn der en tur, sa presten og pekte på huset innenfor porten.
– Til Holger?
Presten nikket.
– Han er ikke der.
– Hva sa du?
– Han er *der*, sa piken og pekte på vedskjulet.
Dette gav presten et støkk.
Hvordan vet du det?
– Jeg har nettopp vært og besøkt ham . . . jeg får lov til å leke der.
– Kommer du derfra *nå*?
Piken nikket langsomt mens hun fortsatte slikkingen.
– Iskrem er det beste jeg vet, sa hun.
– Det synes jeg også, slapp det ut av presten, helt fritt og naturlig. Så ble han alvorlig igjen.
– Hvordan har Holger det da?
– Han hviler. . .
– Hvordan det?
– Han sover; du klarer ikke å vekke ham.
– Har du prøvd?
Hun nikket til svar. Slikkingen fortsatte jevnt og trutt.
Presten satte seg på kne ved siden av den lille og rusket henne i håret. Det var lyst og vakkert.
– Vil du smake?
Han ville ikke det, skjønt han hadde god lyst når sant skulle sies. I stedet spurte han piken:
– Hvor lenge har Holger sovet slik?
– Siden i går kveld. . .
– Hvordan vet du det?
– Jeg hjalp ham jo.
– Hva med?
– Å feste husken til taket, vel.
– Hjalp du ham, sier du?
Igjen fikk presten svar i form av et langt blick fra tindrende blå barneøyne og vedvarende iskremslukking.
– Han hadde lovet å henge den opp tusen ganger. Men så

glemte han alltid å gjøre det. . .

Presten ble stille.

– Jeg skulle få lov til å holde stigen mens han arbeidet med tauet.

– Og hva skjedde så?

– Han fikk det ikke til, ikke denne gangen heller – sa han. . .

– Hva mener du?

– Han sa bare: Nå gir jeg opp. – Det sa han alltid når det var noe han ikke fikk til. . .

– Og hva gjorde du da, lille venn?

Piken slikket intenst videre på iskremen før hun svarte på prestens spørsmål.

– Jeg sa at han bare kunne bli hvor han var. Jeg var vred. Men Holger ville ned. Det ville ikke jeg – derfor tok jeg stigen bort. . .

Slikkingen fortsatte.

Presten gikk meget lettet inn til enken. – Så slapp han å preke i en selvmordsbegravelse likevel. . .

DET TREDJE BUD

KOM HVILEDAGEN
I HU SÅ DU
HOLDER DEN
HELLIG

Når Moses insisterer på viktigheten av en hviledag i uken, så er det ikke for Guds eller hviledagens skyld, men utelukkende for vår egen. Også dette budet er gitt for vårt eget beste – som er det Moses alltid har for øye.

«Arbeidet adler mannen», heter det riktignok. Men Gud selv hvilte på den syvende dag – og man behøver jo ikke være frommere enn Gud.

Israelittene forstod Moses dithen at dette budet ikke bare gjaldt mennesker, men også dyr. Mer enn det: Hvert syvende år – «sabbatsåret» – skulle jorden ligge brakk for at den ikke skulle utarmes og bli ubrukelig. Dette budet gjelder med andre ord hele skapningen.

Arbeid og hvile blir derfor sider av samme sak. Stadig

arbeid er like ødeleggende som stadig hvile. Men fordelingen er ikke jevn: *Arbeid* er det normale, *total* hvile er unntaket.

Total hvile er imidlertid litt av et problem for mange. Det skyldes selvfølgelig at arbeid etterfølges av hvile i den daglige rytmen. Nå insisterer altså Moses på at denne rytmen – hvor hvile følger arbeid som natt følger dag – skal brytes med jevne mellomrom, nærmere bestemt én gang i uken. Det er hva *hviledagen* innebærer. Den maner oss til *total* ro og hvile.

For noen av oss er ikke dette noe problem i det hele tatt. Tvert imot: de må piskes til arbeidet, så å si. «O arbeidslyst, kom til meg ned, her skal du motstand finne» – slik lyder deres refreng.

Budet gjelder selvsagt også slike. Men hviledag i total forstand er bare én av ukens mange dager. Altså sier budet at det skal arbeides på de øvrige.

Likevel er dette budet i første omgang rettet til den andre gruppen eller mennesketypen, de som slett ikke klarer å slutte når de først er kommet i gang. Det kan jo være flere grunner til det: fortjeneste og profittjag, trøbbel hjemme, en større attraksjon utenfor hjemmet, eller kanskje ganske enkelt en kjærlighet til det å arbeide. Mulighetene er mange.

Moses vil advare – for å beskytte – begge grupper: den ene mot å gjøre for lite, den andre mot å gjøre for meget. Begge livsformer vitner nemlig om ubalanse – og kan vise seg å være farlige. Faren er tilstede, for en selv såvel som for andre. Den som gjør for lite og den som overdriver, stiller seg utenfor. Dette gjelder dem begge. Den gylne middelvei, som Moses her anbefaler, består i en naturlig blanding av aktivitet og passivitet.

Gud hvilte på den syvende dagen – og så at alt det han hadde gjort, var godt.

Å stanse for å kontemplere, nyte fruktene av verket, er altså en gudegitt rett. Mer enn det, faktisk: Stanser vi ikke opp av og til for å dvele ved vårt verk, er vi ikke helt menneskelige og naturlige, og da blir heller ikke verket som det kunne og skulle ha blitt. Da gjenstår bare slit og strev, og selv blir vi utslitte og strevsomme.

Moses ønsket balanse og harmoni i hverdagen – derfor hviledagen.

Historiene som skal tjene som illustrasjon på dette, kommer fra Hellas, nærmere bestemt fra den aller sydligste øy i Kykladene, Santorini, eller *Thera* som den kalles på gresk. – Forhåpentlig vil de ikke skremme reiseglade lesere fra å besøke dette i sannhet skjønne stedet.

Gresk sommer

MARO ER ET av de vakreste og beste muldyr jeg noen sinne har ridd.

Jeg har kjent ham siden han var fjorten år gammel. Nå er han fireogtyve. I alle disse somrene – ti i tallet – har han fraktet meg rundt om på denne eventyrlige kraterøen. Sammen har vi besteget Profitis Elias og den gamle klassiske ruinbyen på Messa Vouno. Sammen har vi beveget oss fra Thera til fyrtårnet lengst ute på Cape Akrotiri, til landsbyen Merovigli og klippen Skaros, til Kamari og Perissa. Sommer etter sommer har vi sammen balansert langs den over tre hundre meter høye kraterkanten fra Cape Tourlos, langs Mouzaki Bay via Finikia til Oia. Mang en gang har vi tatt kystveien tilbake: fra Oia til Cape Mavropetra og Cape Columbo, gjennom Vourvoulos, for så å ende i Thera igjen, hovedstaden på øen.

Aldri har jeg kjent et så stødig og pålitelig ridedyr, for ikke å si vennlig. Men Manolios, som eide Maro og levde av dette dyret ved siden av tre andre muldyr og to esler, lot oss aldri alene. Han skulle alltid være med på disse turene – som om det var nødvendig. Maro og jeg kjente alle veier og stier på hele Santorini. Vi trengte slett ikke noe følge lenger. Dessuten hadde jeg lært meg tilstrekkelig av det greske eseldriverspråket til å kunne gi de nødvendige ordrene når Maro skulle stanse, ta en annen vei, eller lignende.

Når Manolios insisterte på å bli med – han red selv på et lite esel – var det selvfølgelig for pengenes skyld. Å leie to dyr er jo dyrere enn bare ett. Han lærte seg mer engelsk for hver sommer som gikk, og jeg på min side lærte meg mer gresk. Det ble derfor lettere å konversere ettersom årene gikk. Men han visste utmerket vel at det ikke var hans selskap jeg søkte, men Maros.

Jeg elsket denne følelsen av samspill mellom dyr og menneske, muldyret og rytteren. Og aldri har jeg følt meg så trygg

og så hjemme på noe dyr som hver gang jeg red på Maro. Hester er det verste jeg vet – de er uberegnelige av sinn, fyrrige og farlige. Men i Hellas er det få av dem. Terrenget er stort sett for bratt til at de kan brukes til transport, det være seg av varer eller mennesker. Esler og muldyr er tingen. De er like stø på foten som til sinns. Øen reklamerer da også med at den har flere muldyr enn mennesker, ved siden av at den har flere kapeller enn hus og mer vin enn vann. Men for meg var det bare ett muldyr på hele Santorini.

De siste to årene hadde jeg lagt merke til at Maro virket langt mer sliten og medtatt enn før. Det var inntrådt en forandring med ham da han rundet de tyve. Dessuten var ikke forholdet mellom ham og Manolios det det hadde vært. Dette ble tydeligere for hver tur vi tok sammen.

Når Maro ville ta seg en pust i bakken eller litt formiddagsmat fra gresset langs veikanten, drev Manolios ham bare videre. Det var i det hele tatt blitt knappere med tid på turene våre; de var mer business og mindre ferie og hygge. Manolios var ikke lenger den samme – og det var altså ikke Maro heller. Noe var skjedd med dem og mellom dem, og jeg likte det lite. Akkurat hva det var, visste jeg ikke. Vennskap mellom dyr og mennesker er uhyre delikat og verdifullt, men går det galt, er det vanligvis på grunn av svikt fra menneskelig hold. Dyr er ualminnelig trofaste så lenge de blir behandlet med omsorg og kjærlighet.

Noe sa meg at vennskapet mellom Maro og Manolios var ved å bryte. Jeg følte det der jeg satt i sadelen. Jeg kunne iaktta det med all mulig tydelighet. Manolios var misfornøyd med Maro – og Maro med Manolios.

Selv opplevde jeg det hele som både brysomt og pinlig, og forsøkte å snakke med Manolios om problemet en gang vi stanset ved en taverna nær landsbyen Akrotiri.

– Du driver ham litt hårdt, gjør du ikke? forsøkte jeg i en forsiktig og litt spøkefull tone.

– Flere turister, mister, mer business. – Manolios ble stram om munnen og så bort.

– Du gir ham da en dag fri av og til, Manolios?

- Maro begynner å bli gammel, mister.
- Forteller du meg at han ikke får fri lenger?
- Har ikke råd, mister.
- Manolios, sa jeg og tvang ham til å se meg i øynene,
- Maro er blitt eldre, han trenger mer hvile.
- Mister, hva vet du om Manolios? slapp det ut av ham, hissig og uventet.

Så fulgte en del av hans historie.

– Manolios forlot Santorini etter jordskjelvet i 1956. Manolios reiste til Pireus og led mye vondt. Nå er vulkanen rolig og Manolios kan bo på Santorini igjen. Manolios har bygget seg hus i Merovigli.

- Dette kan du jo takke Maro for, slapp det ut av meg.
- Maro har vært fin, nå er han begynt å bli gammel, mister.
- Derfor skulle du spare ham litt, Manolios.
- Maro må arbeide. Alle på Santorini må arbeide. Om sommeren frakter han turister, om vinteren pløyer han markene.

- Hver dag, Manolios? Aldri fri?
- Hver dag, mister. Aldri fri – fri om natten, mister.
- Også om søndagen?
- Turistene kommer også om søndagen, mister. Femti tusen turister besøker Santorini hver dag om sommeren. Maro må arbeide, mister.

Så vendte Manolios ansiktet bort, gav Maro et rapp med kjeppen, et 'elà', elà' – og så bar det videre langs kraterkanten i retning av Thera.

Manolios var tydeligvis ikke innstilt på å diskutere muldyr med meg lenger, så jeg gav meg for denne gangen. Men jeg likte dårlig at Manolios hadde utviklet seg på denne måten, at pengene hadde steget ham til hodet. Det var ikke den Manolios jeg først hadde kjent. Da tenkte han på muldyret sitt tidlig og sent, forsikret meg før hver tur at Maro hadde sovet godt og spist godt. Nå nevnte han aldri slikt mer.

Dessuten var det hele overdrevet og unødvendig. Levestandarden på øene i Hellas er så meget høyere enn på fastlandet at dette pengejaget kunne han ha spart seg.

Maro var blitt tidlig gammel, det var sannheten. De nye dyrene var ennå unge og sterke, men hvordan ville de se ut den dagen de rundet de tyve?

Uken etter red jeg med Maro og Manolios til den høyden mellom Skaros og Finikia som kalles Mikros Profitis Ilias (*Den lille profeten Elias*). Avtalen var at han skulle møte meg ved hotell Atlantis klokken ti om morgenen.

Jeg hilste som vanlig og spurte om hvordan det stod til. Det stod bare bra til. Sa han. Som i gamle dager spurte jeg etter Maros velbefinnende, og forsøkte å få det til å lyde som et spørsmål av ren høflighet.

– Maro er «all right», mister.

– Har han spist godt og sovet godt? prøvde jeg meg.

– Maro «all right», mister.

Jeg forstod. Manolios var ferdig med å diskutere Maro. Manolios var dessverre ferdig med Maro i det hele tatt, i hvert fall i dypere forstand. For Manolios var nå dette prektige og godmodige dyret blitt til et tidlig gammelt øk, et øk som det gjaldt å utnytte mest mulig mens det ennå var tid.

Jeg kunne se at Maro ikke var i form den dagen. Han så trett og gretten ut. – Rideturen bekreftet dette.

Maro ville ikke gå dit Manolios ville. I ett sett forsøkte han å ta små avstikkere fra veien. Manolios slo løs på ham med stokken inntil dyret endelig adlød. Jeg forsøkte å protestere flere ganger.

– Maro er blitt doven, mister. Han har spist og sovet for meget da han var ung, har fått dårlige vaner.

Jeg valgte å tie. Taushet er jo også en form for tale; det skulle Manolios vite best selv.

Vi var kommet til den dramatiske stien langs skråningen ned til Mouzaki Bay da Maro signaliserte at det var tid for en formiddagspause. Hverken eder eller slag hjalp denne gangen. Maro gav seg til å spise og nektet å gå videre. Jeg foreslo en liten rast. Manolios fnyste.

– Nytt turistskip kommer i ettermiddag, mister – tid er penger.

Ordet «penger» var det som fikk meg til å ta beslutningen

og stige av dyret. Manolios var rasende. Jeg kjente ham ikke igjen lenger. Sjarmen, livsgleden, stoltheten over å vise frem Santorini var borte alt sammen. Han for løs på Maro, som vrinsket høyt og vred seg i smerte og sinne.

– Stans! ropte jeg, og grep fatt i mannen. Jeg rev ham bort fra dyret og stilte meg mellom de to.

– Jeg går resten av veien, sa jeg. – Det er siste gang jeg har ridd på Maro. Jeg vil ikke finne meg i å se at du behandler ham slik.

– Mister! Du er blitt sentimental, svarte Manolios. – Det er du som er blitt gammel, ikke Maro – han er «all right»!

Det var meget varmt den dagen, klokken var blitt over tolv allerede, og jeg hadde liten lyst til å gå hele veien tilbake. Jeg foreslo derfor at vi byttet dyr. Manolios veide neppe mer enn et par og seksti kilo. Jeg lå på godt over hundre. Eselet som Manolios hadde ridd, var ungt og sterkt; det bar meg lett og elegant. Nå red Manolios selv på Maro.

Da vi hadde nådd Mikros Profitis Ilias og var på vei tilbake mot Merovigli, var det at det skjedde. Jeg ble vitne til det uhyggeligste jeg til denne dag har sett.

Manolios red like foran meg. Han satt sidelengs på sadelen. Jeg satt alltid på tvers, selv på tresadler, for bedre å kunne se foran meg – utsikten på Santorini er storslått og temmelig enestående på denne jord. Da vi nådde det punktet der stien møter veien fra landsbyen, skjedde det altså.

Maro stanset brått, gikk deretter helt ut på kanten av stupet – og sparket med bakbena så høyt han bare kunne. Det var som om han la sine siste krefter i dette sparket. Manolios, som overhodet ikke var forberedt på noe slikt, rakk ikke engang å gripe fatt i sadelen før han befant seg ute av balanse – og på vei ned i dypet. Han falt og rullet – rullet og falt.

Skrikene fra Manolios ble totalt overdøvet av den triumferende vrinskingen fra Maro som flekket tenner av raseri. Det siste vi så og hørte til Manolios, var et fjernt plask idet han nådde vannflaten langt, langt der nede.

Maro stod lenge ved kraterkanten, helt urørlig, og stirret mot dypet – som for å forsikre seg om at intet steg opp derfra

igjen. Det behøvde han strengt tatt ikke: Manolios var ute av hans liv for bestandig – og av mitt.

Jeg red Maro hjem til Merovigli og fortalte hva som var skjedd. Ingen syntes å reagere større på det hele, bortsett fra at folk stimlet sammen og mumlet seg imellom. Manolios hadde fått som fortjent, syntes å være den gjengse oppfatningen. Alle visste tydeligvis hvordan han hadde behandlet dyret. Sannheten viste seg faktisk å være verre enn jeg ante.

Noen dager senere dro jeg videre til Kreta. Nye trakter og nye dyr fikk episoden på avstand og gav meg ro i sinnet.

Først året etter var jeg tilbake igjen på Santorini. En dag begav jeg meg til fots til Merovigli for å høre om Maro fortsatt var til leie. Det var han.

Det er utrolig hva ett enkelt år kan gjøre med helsen. Da jeg denne sommeren red på Maro igjen, var det som for første gang, for over ti år siden. Alt var tilbake på plass: helsen, godlynnen, stødigheten og lydigheten. Han tilhørte nå Antonios, en sytten år gammel gutt. Og et lykkeligere par enn de to har jeg sjelden sett.

På talefot med dyrene

IOANNIS OG KYRIA ELÉNI var naboer på Santorini.

Hun var enke, han var enkemann. Begge hadde de mistet sine kjære under det siste jordskjelvet i 1956, som halverte befolkningen på øen.

Nå forholder det seg engang slik at kvinner klarer seg bedre alene enn menn gjør. Kyria Eléni hadde derfor nok med å stelle huset og haven på terrassen med den utrolige utsikten over hele Santorini, jordens største *caldera*. Hun var tidlig oppe og sent i seng. Alt hos henne befant seg i den skjønneste orden – alltid. Plantene var hennes beste venner, det var synlig for alle og enhver, turister som fastboende.

Ioannis levde ikke så lett med sin ensomhet. Derfor hadde han alliert seg med en papegøye, som het Papo. Papo var en gråpapegøye, og av alle papegøyeartene er gråpapegøyene de flinkeste til å snakke. Ioannis selv var murer og hadde mye å gjøre. All turismen de siste årene hadde gitt så meget arbeid han bare kunne ønske seg. Hotellene myldret frem over hele øen og forandret dens ansikt – til det verre for de verdikonservative og romantiske, til det bedre for private næringsdrivende og tilreisende soltilbedere.

Papo var godt selskap for Ioannis – når han da var hjemme. Og det ble stadig sjeldnere etter som årene gikk. Ioannis var derfor ikke fullt så godt selskap for Papo.

Dette hadde Kyria Eléni iaktatt. Hun tilbrakte derfor en stor del av formiddagen med å kommunisere med dette begavede dyret, der han hang i et bur på skyggesiden av huset, ut mot den lille passasjen som skilte de to husene fra hverandre.

Det var en slags konversasjon de drev med, selv om den jo var enveis når det kom til stykket. Kyria Eléni lærte Papo fraser og setninger – han gjentok begeistret ord for ord. Og vokabularet vokste fra uke til uke.

Hver gang Ioannis kom hjem fra arbeid, sliten og trett og

sulten, ble han overøst med hilsener og kjæleord: «god dag» – selv om det var kveld, «lille venn» – skjønt han var stor nå, «skatten min» – selv om han ikke så seg selv i rollen som kjæledegge, «pen gutt» – noe han ikke hadde hørt siden han var ung og ble kurtisert av noen engelske turister, «snill gutt» – noe han aldri hadde hørt før, «Kyria Eléni er pen» – noe han slett ikke fant seg enig i, «Kyria Eléni er snill» – noe som også var nytt for ham.

Han ante et «opplegg» bak alt dette fra enkens side, og hans mistenksomhet ble vakt i stigende grad. Var dette hennes måte å fri på, så var det ihvertfall ikke hans. Var hun interessert i ekteskap, så var i hvert fall ikke interessen gjensidig.

Han rakk såvidt å sette foten innenfor dørterskelen før slike hilsener braket løs. Om morgenen var det aller verst. For da var Papo i storform, mens han selv likte å venne seg til tilværelsen mer gradvis og forsiktig. Men om morgenen var det som om Kyria Eléni selv hadde flyttet inn hos ham – med alle disse meddelelsene sine. Ioannis syntes med andre ord at naboenken begynte å få for stor plass i hans liv. Dessuten hadde han aldri likt henne.

Derfor gikk han over til henne en vakker dag og bad henne kort og godt ligge unna Papo. Men der møtte han motstand. Han fikk vite at han var dyreplager, rett og slett, fordi papegøyer må ha stadig selskap dersom de skal trives. Han fikk videre vite at han kunne takke henne – og henne alene – for at Papo i det hele tatt gav fra seg så meget som en eneste lyd og ikke bare satt der i buret sitt deprimert og ribbet for fjær, som en annen høne før den skal stekes. Ioannis fikk samtidig vite at papegøyer plukker av seg alle fjærene sine når de er ulykkelige og vantrives. – Han hadde altså meget å takke henne for.

Ioannis tok igjen så godt han kunne. Han var lut lei av å høre alle disse meningsløse påstandene hennes fra Papos munn, eller rettere sagt nebb, morgen som kveld. Han syntes at Papo begynte å ligne mer og mer på Kyria Eléni og mindre og mindre på en ekte papegøye. Nei, det var verre enn det, når sant skulle sies – og dette var jo et sannhetens øyeblikk og en betroelsesens stund: Dersom det hadde noen interesse, kunne

Kyria Eléni notere seg at hun var begynt å ligne mer og mer på en papegøye og mindre og mindre på et ekte kvinnfolk. Det var nå hans syn på saken.

Det hadde ingen interesse, fikk Ioannis til svar. Dessuten kunne han heller feie for sin egen dør, også i bokstavelig forstand, for huset hans så ikke ut lenger og var en skam for hele nabolaget.

Papo hadde for lengst tatt del i meningsutvekslingen, som ble høyere og høyere for hver replikk som ble slynget ut mellom de to. Rett som det var lød et «Kyria Eléni er vakker», eller «pen gutt», og «Kyria Eléni er snill» eller «Ioannis er slem».

Naboene frydet seg storlig over opptrinnet – og bidrog med sine kommentarer, som var av et langt saftigere og saltere slag, for folkelig greske til at de kan gjengis her.

Ioannis var rasende da han gikk derfra, mens Kyria Eléni følte at seieren var gått til henne – ved Papos hjelp. To mot én, slik opplevde han det – og så alle naboene på toppen av det hele. Ioannis følte i det hele tatt at det hersket en sammen-svergelse mellom de to. Derfor holdt han seg mer borte enn før og overløt dem til hverandres selskap i stadig større grad. Han påtok seg mer arbeid, og var mindre hjemme. Til gjengjeld ble det mer tid for Papo og Kyria Eléni. Hun fylte et tomrom i Papos liv som ble større ettersom Ioannis sjeldnere var å se hjemme.

Nå hadde imidlertid Ioannis lagt seg opp så meget penger at han etter hvert kunne begynne å tenke på å fornye huset sitt. Akkurat den bemerkningen fra enken sved ikke så rent lite. Han var tross alt murer; livet hans bestod i å bygge. Dessuten var det noe han lenge både hadde ønsket og planlagt. Huset var riktignok ikke blitt rammet av jordskjelvet, men det var blitt temmelig slitt med årene og trengte sårt til en ansiktsløftning – det gjorde forresten Kyria Eléni òg. Det var dessverre for sent i hennes tilfelle, men slett ikke i hans. Som murer var han godt egnet til å utføre arbeidet selv. Diverse bemerkninger fra naboene hadde også hjulpet tankene hans i samme retning.

Med ett begynte Ioannis å bli mer av en hjemmets mann – til stor overraskelse og ergrelse for Papo og naboenken hans. Han var hennes nå, han var i hvert fall ikke Ioannis' lenger.

Det ble imidlertid til at Ioannis valgte å utføre arbeidet på huset om søndagen, for at hans økonomi ikke skulle lide for meget under alle ekstraavgiftene. Om hverdagene fortsatte han å dra til Kamari eller Perissa for å bygge nye hoteller for den stadig økende turiststrømmen.

Dette var ikke vanlig på Santorini, og ikke i Hellas for øvrig. Søndagen er hviledag, unntatt for turistnæringen, og Ioannis var jo bare involvert i den på hverdagene. Derfor ble hans nye huslige interesse møtt med blandede følelser fra alle hold, det være seg naboen, kyria'en eller Papo for den saks skyld. Naboenken hadde nettopp lært ham budet «kom hviledagen i hu, så du holder den hellig». Og fuglen benyttet enhver anledning til å minne Ioannis om dette guddommelige og tidløse prinsipp, særlig når han slet søndag formiddag, 'for å få endene til å møtes', som han kalte det overfor andre. Kyria Eléni satt på balkongen og skumlet over til Ioannis' hus, som langsomt, men sikkert ble solidere og dessuten penere å se til – hvilket var mer enn man kunne si om henne. Hver gang denne lille bylten i sort kastet et blikk fra balkongen og over til Ioannis som strevde og svettet i solsteken, kvitterte Papo med et «kom hviledagen i hu» osv.

Dette begynte å gå Ioannis fullstendig på nervene etter en stund. Han aktet ikke å innstille sitt søndagsarbeid på grunn av en liten sort bylt av en enke og en miljøskadet fugl. Han fortsatte med arbeidet, søndag etter søndag. Men det gjorde også de religiøse leksjonene fra Papo. Hans fromhetsregister var blitt større fra uke til uke. «Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn», lød den siste prekenen han hadde lært av enken. Ioannis hadde det faktisk med å sverge når tingene ikke gikk som han ville. «Du skal ikke ha andre guder enn meg», hadde hun også forsøkt seg med – og med stort hell. Papo var nå like mye av en religiøs fanatiker som enhver gresk enke, og det sier ikke så rent lite. Refrenget var likevel stort sett det samme: «Kom hviledagen i hu.»

Papo hadde simpelthen fått dette budet på hjernen, som bare en papegøye kan det. Og årsaken bodde like ved siden av. I øyeblikket satt hun der, svøpt i sort, og skulte over til Ioannis som arbeidet på muren rundt terrassen på huset sitt. Han holdt på å ordne det hele fra grunnen av, legge en ny grunnmur, det vil si et nytt fundament for en ny mur. Det han trengte mest av alt, var fyllmasser. Det han fikk var et bombardement av religiøse formaninger, og noe sa ham at de ikke var velmente.

All den religion som etter hvert hadde fylt hans liv, hverdag som søndag, må i lengden ha hatt sin virkning. For en vakker søndag la han sin støpeskje ned og bestemte seg for å invitere enken til kvelds.

Hun trodde først ikke sine egne ører, dernest ikke sine egne øyne da hun fikk se all oppdekkingen som Ioannis hadde gjort til ære for henne. Han måtte være blitt omvendt til slutt likevel! Hun hadde omvendt ham, ved hjelp av Papo, hennes aldri sviktende talerør.

Etter den aftenen ble Kyria Eléni aldri sett mer – ikke av noen.

Mange var de som undret seg over hvor hun kunne være blitt av. Men hun var og ble sporløst forsvunnet – som sunket i jorden.

Ioannis tok det hele med fatning – stor fatning – skjønt de var naboer og han jo var den siste som hadde sett enken i live. Glad og fornøyd gikk han og mumlet for seg selv mens han gjentok: – Se på den grunnmuren – maken finnes ikke i hele Hellas, ikke fra Kreta til Makedonia.

Papo sørget. Han satt med hodet sitt dypt gjemt mellom vingene og var helt forstummet. – Dog ikke for godt.

Da politiet en dag dukket opp for å slå av en prat med Ioannis angående naboenkens forsvinningsnummer, fikk fuglen med ett nytt liv. Ioannis hadde ikke noe å fortelle ut over det han allerede hadde fortalt til alle og enhver, nemlig at enken hadde kommet og gått igjen.

Papo visste bedre. Nå hadde han sjansen til å ta igjen, og han lot den ikke gå fra seg. Med ett kastet han sorgen av –

ristet den av seg rettere sagt – bruste med fjærene, slo med vingene og skrek av full kraft: «Se på den grunnmuren!»

Så de gjorde.

Og der fant de Kyria Eléni – innemurt blant fyllmassene, nøyaktig på det sted i arbeidet hvor Ioannis befant seg den dagen han bestemte seg for å helligholde hviledagen – for å glede henne, og Papo.

Jeg fikk historien fra øens katolske sogneprest. Det er bare en femti–seksti katolikker på Santorini, og Kyria Eléni var en av dem.

DET FJERDE BUD

DU SKAL HEDRE
DIN FAR OG
DIN MOR,
SÅ DU FÅR LEVE
LENGE I DET
LANDET HERREN DIN
GUD HAR GITT DEG

De fortellinger jeg har valgt å knytte til dette budet, er ment som langt mer enn underholdning – det mente da også Fader O'Connor, en amerikansk prest av irsk avstamning, som gav dem til beste.

Saken er den at forholdet til våre foreldre, vårt eget opphav, kanskje er det mest utfordrende i våre liv.

Ekteskap og vennskap har sine sider, det er ganske visst. Men foreldre er og blir et problem av fremste rang for de aller fleste av oss, ikke bare nå og da, men så lenge vi har dem, og gjerne enda en stund.

For det første fordi vi ganske enkelt er helt avhengige av dem i utgangspunktet. Siden følger den smertefulle frigjøringen sted som skal kutte navlestrengen på ny, men nå på en

voksen måte. Likevel – helt brutt blir den aldri.

For det annet er dette spesielle forholdet problematisk fordi våre foreldre i sluttstadiet blir helt avhengige av oss. Da viser det seg at vi virkelig står i gjeld til dem, tross – eller nettopp på grunn av – dette med navlestrengen, som jo allerede er kuttet, eller i hvert fall burde være det, opptil flere ganger. Far og mor blir med årene mistenkelig lik oss selv i det øyeblikk vi først så dagens lys, såvel av utseende som av oppførsel: de klynker og klager, maser og skråler, skriker og fektekter dagen igjennom (kanskje natten med); de tisser og gjør på seg; de må stelles og bæres. – Vi kjenner alle den ramsen. Dengang var det de som måtte ta seg av oss. Nå er det omvendt. Slik arter problemet seg i et nøtteskall. Og når det først dukker opp, kommer det alltid som en overraskelse på oss, skjønt vi burde ha kunnet forutse i hvert fall noe av alt dette.

Livssyklusen er bare slik. Her kan vi ikke gjøre stort fra eller til. Eller kan vi kanskje det likevel? Gis det enklere løsninger på det dilemma som møter oss når vi selv, på høyden av vår livsutfoldelse, med ett skal være mor og far for våre egne foreldre?

Mange utveier er blitt prøvet gjennom tidene. Stort sett er gjennomgangstemaet at ens gamle og svake foreldre både er en belastning og en gevinst. Det første fordi de krever tid og krefter – ikke så rent lite heller; det annet fordi det kan være økonomisk fordelaktig å ta seg av dem, i hvert fall i en moderne velferdsstat.

Men lar det seg da ikke gjøre å beholde gevinsten uten å måtte ta belastningen med på kjøpet?

Kunne man for eksempel ikke tenke seg en løsning hvor foreldre som var blitt som barn for sitt eget avkom, måtte avstå alle bidrag, all pensjon, trygd og støtte til dem? Ville ikke det gjøre byrden lettere å bære? Ville det ikke straks bli mer lystbetont å være sine foreldres foreldre dersom man fikk en slags barnetrygd for dem? Eller – og det er mer drastisk – kunne det ikke la seg ordne å få si et definitivt «stopp» når tiden var inne (for barna selvsagt)?

Alle slike løsninger er for lengst blitt utprøvd – og for lengst

forkastet av stat såvel som av kirke. Nei, eplet blir på et vis hengende på treet inntil det er treet selv som faller.

Det nytter altså ikke å kvitte seg med sitt opphav før tiden er inne, dvs. før *deres* livstid er ute. Forsvinningsnumre og ulykkestilfeller, barmhjertighetsdrap og livstestamenter – det hele er bare å gripe saken galt fatt. Vil du løse *denne* knuten, nytter det ikke ganske enkelt å hugge den over. Se det heller fra den andre siden! Forsøk å hedre din far og din mor så lenge det overhodet lar seg gjøre. Du vinner nok mer på det. Dessuten har du hele tiden Moses betryggende i ryggen.

Eller kanskje ikke? Vil problemet til syvende og sist vise seg å være uløselig? Finn ut av det selv. Her kommer i hvert fall et par løsningsforsøk i sistnevnte retning som det kanskje ville være klokt å vie litt oppmerksomhet i fall du har overveiet noe lignende.

Kold eller varm?

DE LEVDE GANSKE tilbaketrukket fra verden, ikke bare fordi huset lå litt avsides, i utkanten av en forstad og tilbaketrukket fra veien. De levde tilbaketrukket i dobbelt forstand, fordi mor var blitt gammel og skrøpelig og John og Mary hadde mer enn nok med å ta seg av henne. Ingen fritidsproblemer i det huset, nei.

John og Mary ble sett opp til av naboene fordi de tok seg av sin gamle og syke mor. Selv var de fullt klar over at dette bare var én side ved saken. Fordi mor hadde en pen pensjon etter far, egen trygd, samt diverse ekstra støtter og stønader av forskjellige grunner, behøvde ikke de unge å tenke på livets materielle bekymringer, bekymringer som preget livet til alle andre på deres alder.

John var 27. Offisielt drev han og studerte. Ingen visste nøyaktig hvilket fag, men huset bugnet av bøker, så meget visste alle. Mary – som allerede var 33 og egentlig burde ha vært gift nå – hadde i stedet gitt seg de skjønne kunster i vold. Hun malte og modellerte, tegnet og vevet.

Dette livet kunne de bare takke mor for, både på godt og på ondt. Og seg imellom var de ikke i tvil om at godene langt kompenserte for ondene i denne sammenhengen. Mor var egentlig lett å pleie. Hun skulle ha sin faste og enkle diett til rett tid, samt stelles litt med og legges om kvelden. Ellers satt hun pent og stille i sin gyngestol ved vinduet i peisestuen, hvor hun kunne sees av forbipasserende.

Hun var med tiden blitt stakk døv, så tallet på besøkende hadde avtatt drastisk. John og Mary oppmuntret heller ikke til visitter lenger, hverken fra familie eller naboer. Dersom noen skulle ringe på, lot de dem klart få inntrykk av at tidspunktet var ubeleilig og at mor hadde det bare bra, bortsett fra at det ikke hadde noen hensikt å besøke henne i den

tilstand hun nå befant seg i. Så i de siste årene hadde besøkstallet blitt redusert til null. Postmannen var den eneste som gikk sin daglige rute til huset, og han kunne gjennom vinduet konstatere at alt var som før med mor, og Johns månedlige besøk på postkontoret og i banken var bare et beroligende og betryggende tegn på at alt stod bra til hjemme. Det gjorde det da også, slik sett.

Inntil den dagen da mor plutselig døde, helt brått og uanmeldt. Gyngestolen hadde bare sluttet å gynges, og den gamle damen hadde gjort sitt aller siste nikk der hun satt.

Det var Mary som oppdaget dette, bare noen få minutter etter at døden var inntrådt. Hun styrtet opp trappene til Johns værelse, hvor han lå på sengen og leste i en eller annen bok mens musikken durte fra et stereoanlegg av fineste og dyreste sorten.

– Mor er død, fikk hun gispes frem da pusten omsider kom tilbake.

Det tok John noen sekunder å komme til seg selv etter all den intellektuelle og estetiske rus han hadde befunnet seg i de siste timene. Mary slo av musikken, satte seg på sengekanten, så bønnfallende på ham og hvisket: – Mor er død, John.

Da var det som om hele sannheten gikk opp for ham i en brøkdels sekund.

– Hva er det du sier?

– Helt sikkert, John, jeg kjente på pulsen. Hun er så død som det går an.

John måtte selv ned for å kontrollere at dette var sant.

Det fantes ikke grunnlag for tvil. Mor hadde for litt siden trukket sitt siste sukk.

Dette skjedde i november, og sneen lå tung og tykk rundt hus og på marker. Dertil var det en meget kald vinter som var satt inn, etter langtidsvarslene å dømme.

Nå skulle vi normalt vente at sorg og fortvilelse kom over de unge. Om ikke det, så i hvert fall en smule lettelse over at denne byrden omsider var blitt løftet fra deres unge skuldre.

Det skjedde ikke. I stedet satt de der og så på hverandre med desperasjon i øynene.

– Herregud, sa John, – for et tidspunkt å dø på! Jeg har eksamen til våren. . .

– Samme her, svarte Mary; hun skulle ha utstilling i begynnelsen av mai.

– Hvor mye har vi lagt til side? ville John vite. Han hadde for lengst overlatt det økonomiske ansvaret til søsteren.

– Ikke nok til å holde oss uten arbeid helt til sommeren, ikke slik vi har levd hittil i år!

– Hva gjør vi nå?

– Vet ikke, John.

– Jeg tror jeg gir opp.

– Ikke gjør det, sa hun etter en liten pause. Og ganske fattet la hun til: – La oss heller tenke litt over det hele.

Da de hadde tenkt, tok John bilen og reiste inn til byen. Noen timer senere kom han tilbake med en stor, flunkende ny dypfryser, av den typen som tar over 500 liter. Den skulle bli mors nye vugge – inntil tiden var kommet da de unge kunne begynne å ta seg av de pekuniære problemene som kom til å melde seg i overskuelig fremtid.

Alt fortsatte derfor som før. De to ble hjemme og passet mor, akkurat som før. Presis kl. 14.00, da postmannen kom forbi, satt hun i gyngestolen på sin vante plass. John leste, og Mary malte. Utbetalingene til mor gikk sin vante gang fra måned til måned. Intet var forandret der i huset, rent bortsett fra at mor sov mer, og på et nytt sted. Nå var hun blitt så skral at hun bare kunne være oppe ca. ½ time hver dag. Hun trengte ikke mer. Men litt mosjon måtte hun jo ha hun òg – om ikke annet så for syns skyld.

Julen feiret de sammen. Riktig en hyggelig julekveld ble det, og det vanket gaver fra mor til dem begge, i dyre dommer.

Julen kom og julen gikk. Nå var også året gått, og de hadde levd med denne ordningen i temmelig nøyaktig to måneder. Da begynte John å føle trang til å røre på seg. Mary innrømmet at hun også følte et aldri så lite behov for å reise bort for en stund. Tidligere hadde de ikke følt et slikt behov, men nå gjorde de det, for første gang. Noe var altså forandret likevel.

Vinteren i Nord-Amerika er vanligvis lang og kald. Så kald at behovet for å forflytte seg til varmere strøk melder seg for de aller fleste, og i dag har mange av dem anledning til å gjøre det. Nå skulle John og Mary altså prøve dette for første gang. De hadde sett ut Florida som det beste stedet. Siste halvdel av februar forekom dem å være det ideelle tidspunktet. Da ble slutten på vinteren så meget lettere å bære. Den er jo alltid tyngst.

Men hva med mor? Å ta henne med kom ikke på tale, det ble så upraktisk at det neppe ville bli noe ferie i det hele tatt. Og det var ferie de trengte akkurat nå. Tross alt hadde de jo gjennomlevd en større prøvelse denne vinteren. Mor gikk jo hen og døde for dem – de som hadde hatt det så godt sammen i alle disse årene.

Mens de unge solte seg på stranden, sluppet av i barene på luksushotellet, prøvde alle diskotekene osv., ble mor værende på sin post, hjemme. Hun satt der i gyngestolen ved vinduet og kunne bevitne for alle at alt var som før. Fra veien kunne jo umulig postmannen se at vinduene på baksiden av huset stod åpne alle sammen.

Vinteren var riktig kald det året og folk måtte bruke mer penger på fyring enn ellers. Det slapp John og Mary. Så hadde de desto bedre råd i Florida hvor det var varmt og godt og mye å bruke pengene på.

En morgen kom Mary styrtende inn på Johns hotellværelse med en avis i hånden, tydelig oppkavet. Hun fikk ikke frem et eneste ord, men stod bare og pekte på værkartet i avisen, nærmere bestemt den flekken på kartet hvor de bodde. Kartet viste at det var inntrådt et plutselig værskifte – og temperaturen var på én natt steget til ti varmegrader, stikk i strid med noe de hadde opplevd i deres levetid. Noe slikt var da heller ikke skjedd i manns minne, fikk de bekreftet av en stemme på radioen.

De tok første fly hjem.

Da de kom styrtende inn i huset, fant de det fullt av folk, alle slags folk: naboer, lege, politi, til og med en prest.

– Jeg var der selv, sa Fader O'Connor tørt, for postbudet

hadde for sikkerhets skyld varslet meg òg; han syntes likesom at jeg hørte med i en slik stund.

Mor lå der på gulvet – og vinduene stod på vid vegg overalt.
– Takk og pris!

En samfunnstjeneste

DET ER MANGE måter å hedre sin far og sin mor på. Det var et tema som både Andy og Claire var begynt å vie nærmere ettertanke da det ble tydelig for dem begge at livet var i ferd med å ebbe ut av far, Andys gamle og gode far som de hadde hatt boende hos seg i mangfoldige år.

– Nå har han ikke mange dagene igjen, stakkars.

Det var Claire som gjorde et tappert forsøk på å forberede Andy på det uunngåelige. Hun kunne ha spart seg umaken. Andy var lege og fullt på det rene med fakta. Andy var ikke bare lege, han var en meget dyktig, forholdsvis ung og utpreget ærgjerrig sådan.

Nå var det ikke Claires mening å fortelle Andy noe han allerede visste. Det hun ønsket å slå frem på om – og som ikke var blitt luftet mellom dem hittil – var hva de skulle gjøre når far var borte. Det ville jo føre til forandringer i huset og i deres eget liv. Hun fortsatte derfor:

– Alt blir jo så annerledes på en måte, mener jeg.

Hun skottet forsiktig bort på sin trette ektemann – men uten å ha hellet med seg denne gangen heller. Han fortsatte å løse kryssordoppgaven i dagens avis. Hun fikk visst ikke denne samtalen i gang.

– Andy, elskede, hører du hva jeg sier?

Andy hørte, men fortsatte å stirre granskende på kryssordmysteriet foran seg på bordet. Han var fullt på det rene med at det snart ble forandringer i huset, men han orket ikke å diskutere dette akkurat nå.

– Andy, jeg snakker til deg!

Hun stod nå ved siden av ham og rusket ham kjærlig i håret, mens hun lot som hun interesserte seg for kryssordoppgaven hun òg.

– Pave på tre bokstaver? spurte han uten å se opp.

– Leo, svarte hun uten å tenke.

– Stemmer! Ferdig – takk skal du ha!

Han så nå opp fra arbeidet, og deres blikk møttes. Hun dalte ømt ned på fanget hans og de kysset hverandre, lenge og inderlig. Endelig hadde hun fått hans oppmerksomhet. Nå måtte da øyeblikket være kommet til å ta opp dette spørsmålet om far.

– Vet du hvor din far har gjemt testamentet sitt? Hun gikk rett på sak.

– Nei, vennen min. Sant å si tror jeg ikke han rakk å sette opp noe testamente før han ble dårlig. Han ville aldri snakke om slikt når jeg forsøkte å antyde at testamenter vanligvis er en fornuftig ting. De forhindrer at søsken blir uvenner over arvespørsmål, o.l. Men han hørte ikke på det øret.

– Men du er jo enebarn!

– Jeg vet det, skatten min, men far har nok en del investeringer i tillegg til eiendommen og det som står på bankkontoen hans. Jeg har ikke den ringeste oversikt over hvordan han står finansielt, og litt tilrettelegging fra hans side ville jo ikke være av det onde. Dessuten har han jo sin bror, Tom.

– Tror du virkelig at han har penger når det kommer til stykket?

– Kanskje. Andy tygget på svaret en stund. – Jeg håper inderlig det, ville vært et ærligere svar fra hans side, for Andy satt sant å si ikke så godt i det. Han hadde forsørgelsesplikt overfor to eks-koner, og Claire var ikke akkurat den billigste i drift hun heller. For å si som sant var, var det ikke helt uten baktanker at Andy hadde insistert på å ha far hjemme hos seg og Claire, for å pleie ham til det siste. Og nå var det altså ikke lenge igjen, det visste han best selv.

Men Andy hadde tenkt lenger enn til det manglende testamente og til den like manglende oversikt over farens finanser. Han hadde tenkt nokså meget i det siste på *far selv* – dvs. hva de skulle gjøre med ham etter at han var død. Som lege visste han at det betalte seg godt å testamentere sitt legeme til et anatomisk institutt. Etterspørselen etter avsjelede legemer var til enhver tid stor. Like store var tabuforestillingerne omkring døden hos folk flest. Derfor var prisen så høy på døde mennesker, uansett alder, rase og kjønn.

Her hadde Andy som lege klart å sjekke om far var blant de ytterst få i samfunnet som satte forskningen over tabuforestillingerne. En hemmelig titt i arkivene på anatomisk institutt hadde en studiekamerat som arbeidet der, besørget for ham. Svaret var som ventet: Far var ikke blant de få, men tilhørte flertallet, her som i de fleste andre spørsmål.

Andy hadde derfor bestemt seg for at når far *virkelig* var gått over til flertallet – som det heter på folkemunne – skulle det vise seg at far faktisk hadde testamentert seg til forskningen – som en siste idealistisk gestus. Av forskjellige grunner var ikke dette dokumentet dukket opp før nå. Andy hadde tenkt å «finne» det blant fars etterlatte papirer. Han hadde skaffet seg et av disse skjemaene allerede for noen uker siden, gjennom den omtalte kamerat ved universitetet. Der ved ville beløpet for fars legeme gå inn i arven etter ham. Og det ville komme godt med uansett hvordan nå arven så ut. Andy aktet å være på den sikre siden, skjønt større beløp nok måtte utelukkes.

Den eneste mulige sky på himmelen var fars bror, onkel Tom. Men han var forsvunnet i skogene et sted oppe i Alaska for snart et år siden, og ble regnet som savnet og tapt for godt. Stakkars onkel Tom. For alt de visste kunne han være blitt spist av en bjørn, ha gått i en felle, falt utfor et stup, druknet, fått slag, blitt overfalt – hva som helst. Det spilte for så vidt mindre rolle. Onkel Tom var i denne sammenhengen ute av øye og ute av sinn.

Det var derimot ikke far.

Andy og Claire var nettopp ferdige med sitt lille «arbeid» – testamentet – da far trakk sitt siste sukk. Sønnen kunne bare konstatere at faren var død og at dødsårsaken rett og slett var alderdomssvekkelse, altså noe helt normalt og ufarlig.

Begravelsen foregikk i all stillhet, og dødsannonsen annonserte kort og korrekt at begravelsen hadde funnet sted. Den hadde vært enkel, stod det, men vakker. Seremonien ble avsluttet i kapellet, og de hadde ikke holdt noen mottagelse etterpå.

Imens hadde Andy presentert testamentet for anatomisk

institutt, og mottatt et pent beløp som takk. Fars underskrift hadde Claire stått for; hun var ganske dyktig til å imitere andres håndskrift. Andy hadde selv signert som vitne. Pengene gikk inn som del av arven.

Mens professorer og studenter viet far større oppmerksomhet enn han noen gang hadde fått da han var i live, begynte Andy og Claire å undersøke hvordan det forholdt seg med fars etterlatenskaper. Forhåpningene var ikke de helt store, men alt ville sant å si hjelpe i deres situasjon, stort som smått. Dessuten hadde de jo tatt et minimum av forholdsregler – samfunnstjenesten de hadde gjort i forbindelse med anatomisk institutt. Så *noe* var i hvert fall sikret.

Likevel, det burde, når sant skulle sies, helst dukke opp mer enn som så hvis Andys og Claires eksistens skulle forbedre seg. Og det fortjente de, slik så de i hvert fall på det selv.

De stod mer eller mindre på hodet i fars skrivebord og lette etter papirer som kunne være av interesse, da det ringte på døren.

– Gå og se hvem det er, er du snill, sa Andy.

Da Claire kom tilbake, så hun noe forfjamsset ut.

– Det står en herre i hallen som sier at han er din fars advokat.

– Fars advokat! utbrøt han nærmest med et gisp. – Jeg har da aldri hørt at han hadde ordnet seg med advokater og slikt. . .

Andy så mer bekymret enn tilfreds ut. Riktignok var de nettopp i ferd med å se nærmere på det som en advokat normalt tar seg av, men det var jo ingen som hadde tilkalt noen advokat, så langt hans viten rakk. Han følte at situasjonen ikke lenger var under kontroll. Han merket at han bleknet. – Fars advokat!?

Det viste seg at Mr. Simmons hadde vært bortreist da dødsfallet inntraff. Han hadde sett annonsen i avisen om at begravelsen allerede hadde funnet sted. Han kom derfor for å kondolere – men også for å overlevere og gjøre arvingene kjent med fars siste vilje, som han hadde undertegnet for et års tid siden.

Andy var lamslått, men prøvde lengst mulig å ta det hele pent og rolig.

– Sant å si, Mr. Simmons, var hverken jeg, som livsarving, eller min kone klar over at det forelå noe testamente fra fars hånd.

– Deres far var en stor idealist, svarte Mr. Simmons beveget. Han satt i en av de dypeste lenestolene i dagligstuen med en dokumentmappe på fanget og med hendene foldet over denne.

– Jeg tror sant å si at det er De som må være inspirasjonen bak dette vakre testamentet.

Mr. Simmons rettet blikket mot Andy og så på ham med faste, men troskyldige øyne gjennom de tykke glassene i hornbrillene.

– Jeg tror, fortsatte han, – at det å ha en lege som sønn må ha hatt en dyp innflytelse på hans livsanskuelse i de siste årene.

– Hvilken innflytelse da? fikk Andy seg omsider til å spørre.

– De skjønner, Mr. Thomas, svarte Mr. Simmons, – Deres far testamenterte alt han etterlot seg til den medisinske forskningen ved universitetet her i byen.

Andy fikk ikke frem en eneste lyd, langt mindre en passende eller bifallende kommentar.

– Dessuten inneholder testamentet et sterkt ønske om å bli gravlagt i sine foreldres grav i Oklahoma. Stedet er nøyaktig angitt her. – Se selv.

Mr. Simmons rakte Andy testamentet med et vennlig smil.

Liket av Mr. Simmons hadde fortsatt et vennlig smil da det ble overført til anatomisk institutt neste dag. Andy forklarte at onkel Tom var blitt funnet død i sitt hjem for noen dager siden, etter uventet å ha returnert helskinnet fra det kolde nord. Han hadde – i likhet med sin bror – valgt å testamentere seg til anatomisk institutt, vel vitende om den akutte mangel på lik som rådet til enhver tid. Dokumentet hadde han og Claire funnet hjemme hos onkel Tom samme kveld som han

døde. Hvor underlig, og samtidig hvor vakkert, at to brødre hadde samme syn på liv og død. – Som lege måtte Andy medgi at han var stolt av dem begge.

Den kvelden satt Andy og Claire hjemme og pustet lett ut. Alt var altså gått bra til slutt, skjønt det en stund hadde sett farlig ut. De stolte på at ingen hadde sett Mr. Simmons komme den kvelden – i hvert fall hadde ingen sett ham gå igjen. Nå hadde de både oversikt over arven pluss et pent lite tillegg som takk for onkel Tom. Det hele var såre fullkomment. De bestemte seg der og da for å glemme alt som hadde med fortiden å gjøre, og helt konsentrere seg om det nye liv som ventet dem.

– Skål, elskede! sa Claire.

– Skål, skatten min, sa Andy.

Begge var dypt rørt – og dypt forelsket i hverandre.

Da kimte dørklokken igjen, for annen kveld på rad.

– Gå ut og se hvem det er, du, sa Andy.

Claire gjorde det gjerne. Mannen hennes så virkelig trett ut i kveld.

Men denne gangen var det ikke flere kondolerende som dukket opp. Det var politiet, i følge med en sivilkledd herre som så svært opphisset ut. Han hilste ikke på noen, gikk bare rett over til Andy og rakte ham sitt visittkort. Der stod det: DR. JOHN SIMMONS, JR. KIRURG. ANATOMISK INSTITUTT. OHIO UNIVERSITET.

Fader O'Connor så på meg med et uutgrunnelig blick da han hadde avsluttet denne fortellingen. Han kjente til historien i egenskap av fengselsprest.

– Forsyn deg, gutt, sa han, og skjøv whiskyflasken over til meg, – den fortjener å drikkes opp.

Som den irske vert han var, hadde han kastet korken da han åpnet flasken.

DET FEMTE BUD

DU SKAL IKKE
SLÅ I HJEL

Det er viktig at leseren er klar over et fundamentalt faktum hva Moses og budene angår: De dreier seg ikke primært om følelser, synd, skyld og alt det andre som vi moderne mennesker så lett har redusert dem til. Budene dreier seg om noe langt mer konkret og identifiserbart. Hva jeg mener er dette: *Det er farlig å bryte budene.* Dette er gjennomgående mitt poeng med disse historiene, og det er også slik fortellerne tolket dem. Dessuten visste de fra sin teologihistorie at de ti bud var ryggraden i det gamle Israels strafferett. – Brudd på dem ble straffet med døden.

Hvor lite tidene har forandret seg: Budene står ved lag den dag i dag; de utgjør ennå det absolutte minimum for at medmenneskelig samkvem skal kunne realiseres, så samfunnet

skal kunne fortsette å bestå, i hvert fall det vi vanligvis forstår med samfunn. Budene dreier seg altså ikke i første omgang om religion, men om *rett* – derfor er de tidløse. Den som bryter budene, setter ikke bare *andres* liv i fare, men først og fremst *sitt eget*. Det er derfor direkte farlig å bryte budene.

Likevel, brudd på budene er nesten uunngåelig, uansett samfunnsformer. Dette fordi mennesker har vanskelig for å tolerere hverandre. Vi er simpelthen for forskjellige til at livet kan gå hen uten friksjoner oss imellom. Slik har Gud skapt oss. Derfor har han også gitt oss budene, som en advarende pekefinger. Den sier: Her, mine kjære barn, her går grensen. Går dere lenger, får dere selv svi.

«Svi», ja. Straks tenker det moderne menneske på gamle og nedarvede religiøse forestillinger om et helvete bestående av svovel, flammer og ild (de som har sett en aktiv vulkan, vet hvor bildet kommer fra og hva det i realiteten går ut på). Selv skjærsilden består, tradisjonelt forstått, av flammer. Men de svir ikke fullt så fælt som de i helvete. Dessuten er plagene der av en forbigående art – nærmest en slags åndelig isjias: vond, men ikke farlig.

Tør jeg igjen minne leseren om at budene skriver seg fra en ganske jordnær type bevissthet. De angår livet her og nå – de uttaler seg overhodet ikke om hva som eventuelt måtte vente oss senere.

Det kan kanskje være klokt å dvele ytterligere ved de konsekvenser som kan trekkes av det femte bud. Det er nemlig det mest grunnleggende av alle budene. Det vil si: Det er det farligste – for den som bryter det. Det ligger dessuten på en måte til grunn for de andre ni, siden man den dag i dag kan risikere livet ved å bryte det; ihvertfall er det fortsatt slik i mange land. Og det å måtte tilbringe resten av livet bak lås og slå, er vel neppe hva vi ville forstå med ordet «liv» i det hele tatt. Men den risikoen er *gradert*, det er sannheten om det femte bud. – Her dreier det seg egentlig om en *farlighetsgradering*.

Hvorfor?

Svaret avhenger naturligvis av *metodene* som benyttes. Og

dem skal vi se nærmere på i det som følger. Inndelingen er min egen, men den er basert på atskillig overveielse og iakttagelse.

Det perfekte mord blir det selvsagt aldri noen sak av, fordi ingen vet – eller tør røpe, for ikke selv å komme i fare – at det dreier seg om mord. La oss først se på de mulighetene som foreligger i fall man skulle la seg friste til å prøve å begå et såkalt 'perfekt mord'. Deretter kan vi se på andre former for mord, de mindre perfekte.

Høyest på rangstigen – 'tryggest', om man vil – kommer selvsagt *forsvinningsnumrene*, fordi vi her ikke har noe lik som kan bevise forbrytelsen. Motiver og mistanker kan melde seg i fleng om de vil. Det hjelper bare ikke så lenge vi mangler offeret. Svært mange mennesker er ganske enkelt forsvunnet uten at man har kunnet lage noen sak av den grunn. Denne metoden skulle altså være helt trygg – med mindre man da har for vane å fortelle ting i søvne e.l. Selv noe så uskyldig som en papegøye kan under slike omstendigheter bli en livsfarlig partner, for ikke å snakke om ektefeller, eller tilfeldig overnattende individer. Hypnose er særdeles risikabelt, og er noe alle mordere bør sky som pesten.

Etter «forsvinningsnumrene» kommer *ulykkestilfellene*. Her foreligger riktignok liket – som *corpus delicti* – men intet kan bevise at det er blitt offer for et eller annet, uansett om mistanker og motiver hopper seg opp. Et lite dytt ved trappeskanten, stigen som fant det for godt å velte, stenen som tilfeldigvis løsnet ved skrenten, fallskjermen som ikke ville åpne seg, lassoen som falt rundt galt hode, prosjektillet som sprang fra veggen og like inn i en av tilskuerne, kramper ved bading, tellevisker ved pillebruk, takstenen som løsnet akkurat *da* fordi den ikke hadde gjort det før, sprøyten som var full av luft og ikke av medisin – hele ramsen. Dette er selvfølgelig en langt mer risikabel metode enn «forsvinningsnumrene»: Noen kan ha sett deg; du kan ha etterlatt deg ett eller flere spor, osv. – Nei, «ulykkestilfellene» kan kun tilrådes i nødsfall (dersom det for eksempel skulle dreie seg om tidsnød, uforutsette komplikasjoner og denslags).

Jeg gjentar: *Det perfekte mord* er ikke mord som aldri ble

oppklart, men den form for mord som det aldri ble noen sak ut av. Og da er det jo intet tilbake å skrive om. De blir da heller ikke skrevet om – det er nettopp det som gjør dem så perfekte.

Andre metoder enn disse to kan imidlertid ikke anbefales.

Vi er nå ferdige med 'det perfekte mord' og fortsetter med farligere former for mord.

Etter «forsvinningsnumre» og «ulykkestilfeller» som var perfekte, følger naturligvis alle de som var *uperfekte* – de som avsløres og oppklares. De var både intelligente og veloverveide mord, men *noe* gikk galt. De var ganske enkelt ikke perfekte *nok*. For her foreligger både lik, motiv og tabbe. Det er stort sett denne typen mord kriminallitteraturen omhandler. Noen av årsakene til at de ikke var perfekte, er antydnet ovenfor – som en advarsel til leseren.

La oss se på flere metoder; mulighetene er tross alt mange i dette faget.

Nå kommer vi til de mord som etter min mening er uten klasse, selv om de pretenderer å være det. Egentlig er de for fiaskoer å regne og fortjener ikke å kalles mord i det hele tatt. Jeg tenker selvsagt på tilfeller hvor ikke bare noe, men *alt* gikk galt: Som når man krasjer med bilen på vei bort fra banken hvor to funksjonærer ligger og forblør, skutt hist og her; når man endelig får seg til å myrde sin kone til fordel for sin elskerinne og man kolliderer med svigermor på veien ut, med våpenet i hånden og før man har rukket å arrangere det hele til å se ut som et innbrudd eller rovmord; eller når man treffer galt offer og skyter kone for svigermor, eller elskerinne for kone. – Eksemplene er utallige. Dagspressen er full av dem fra første til siste side. Slike mord er så farlige som vel mulig.

Nederst på listen kommer de mord som aldri var planlagt og som ikke kan klassifiseres som mord i det hele tatt, ikke under noen omstendighet. Det dreier seg om simple og improviserte handlinger, impulsive og hodeløse, gjerne inspirert av gud Amor eller kong Bacchus. De egner seg ikke som litterære emner og hører bare hjemme i avisreportasjene. De må klassifiseres som *vold* og ikke som mord.

Med denne oversikten har vi altså hevdet at prisen må gå til en av de to første metodene, og at det av de to nok er «forsvinningsnummeret» som henger høyest, selv om «ulykkestilfellene» ofte kan ha atskillig klasse over seg. Begge er kandidater til prisen 'det perfekte mord'. Andre metoder medfører en betraktelig større grad av risiko, og man anven-der dem helt på eget ansvar. – Underlig nok er det oftest disse metodene folk velger.

Den som vil myrde, skal derfor vite at han eller hun – bare ved selve ønsket, tanken eller fristelsen – befinner seg i en lang og distingvert tradisjon. Den går like tilbake til Kain og Abel. Men han eller hun skal tenke seg godt om, helst mer enn to ganger. For selv om bare Gud ser alt, kunne det jo tenkes at andre har sett nok til at du faller i den grav du har gravet for andre.

Valgets kvaler

DEN KATOLSKE KIRKE er utstyrt med et dobbelt kleresi. I tillegg til alle biskopene, kannikene, sogneprestene og kapellanene har den hele klostervesenet: de mange presteordener som er blitt en fast bestanddel av kirkens liv. De kan i første omgang virke som et luksusfenomen, en ekstra ressurs og reserve som kirken har i bakhånd for sikkerhets skyld.

I virkeligheten er de ikke det, men en fast og uunnværlig bestanddel i kirkens mangfoldige og rike liv, en slags vertikal akse i motsetning til den aktive og horisontale akse som den såkalte 'sekulargeistligheten' utgjør.

Følgelig kunne man vente at kriminalitet er et ukjent fenomen blant patrene bak klostermurene. – Ikke nødvendigvis, for ingen er jo født munk.

Pater Ambrosius var en meget betrodd mann. Han var viden kjent for sin store lærdom, og i klosteret var han så avgjort en ener. Som klosterskolens rektor hadde han hendene fulle fra morgen til kveld. Hans intellektuelle aktivitet var forbløffende, tatt i betraktning hvilken opptatt mann han var: Bøker og artikler syntes å risle ut av ermet hans på løpende bånd. Pater Ambrosius gav inntrykk av å være uovervinnelig, en ubestridt seierherre på alle fronter.

Ikke desto mindre var det flere av brødrene i klosteret som mente at pater Gregorius var hans overmann.

Pater Gregorius var i ett og alt pater Ambrosius' rake motsetning. Han var ikke særlig produktiv av seg, men han visste og kunne alt. Det lille han publiserte, ble alltid regnet som førsteklasses. Men bare de få som kjente ham, ante fullt ut hvilken kapasitet han var. I det daglige liv ble han overskygget og overdøvet av pater Ambrosius. Og det fant han seg tålmodig i. Pater Gregorius' leveregel var «*kvalitet og ikke kvantitet*». Men på sin diskrete måte hendte det at han

tok igjen dersom han skulle føle at pater Ambrosius' sol ble for blendende. En dag da pater Ambrosius forkynte at han hadde avsluttet nok en bok, kvitterte pater Gregorius tørt med å si at han nettopp hadde gjort ferdig en fotnote. Dette skapte atskillig munterhet blant brødrene.

Upartiske iakttagere anså begge for å være like forfengelige, men på helt motsatt vis.

Pater Ambrosius' forfengelighet lå på det intellektuelle plan: Han hadde skrevet om alt og var kjent overalt; men han var likegyldig med sitt ytre. Pater Gregorius var stikk motsatt anlagt: intellektuelt ydmyk, nesten til selvutslettelse og anonymitet – jo mer han leste, desto mindre sikker ble han. Til gjengjeld var han meget nøye med sin egen person, særlig sitt ytre. Han gikk for å være det folk kaller en 'estetiker' – noe pater Ambrosius foraktet.

Så skulle det velges ny rektor for skolen – dvs. pater Ambrosius skulle gjenvelges, for Gud vet hvilken gang. Det hele var for lengst blitt en formalitet. Derfor kom det som en overraskelse på hele klosteret da noen av brødrene foreslo at pater Gregorius burde overta. Han hadde det med å stille sitt lys under en skjeppe, mente man. Dessuten hadde han et bedre lag med de unge – langt bedre.

Dette kompliserte hele livet i klosteret – særlig pater Gregorius' liv, som til nå hadde vært tilbaketrukket og fredelig. En annen av hans leveregler var det gamle romerske motto: *Bene vixit qui bene latuit* – «den lever godt som lever skjult».

Diskusjonen omkring valget ble mer tilspisset etter som dagen og skoleåret nærmet seg.

Men så kom den til en brå slutt – av den enkle grunn at pater Ambrosius plutselig gikk hen og døde.

Han utåndet under en av tidebønnene allesjeldersdag, den 2. november. Pateren sank stille og rolig ned på gulvet i korstolen der han hadde sin faste plass. Tidebønnen stanset ikke opp av den grunn. Noen bar ham ut mens resten av brødrene fortsatte å synge. – Slik skal det være i et skikkelig kloster; intet skal få ødelegge rytmen i det religiøse livet.

Men pater Ambrosius ble ingen gammel mann – til tross for

en tilsynelatende robust helse. Derfor lot abbeden dødsfallet undersøke nærmere. Legene fant at dødsårsaken hadde vært en plutselig hjertesvikt – trolig forårsaket av store og uventede opphisselser.

Dette reiste flere spørsmål enn det besvarte.

Årsaken til dødsfallet forble klosterets store gåte og samtaleemne i lange tider. Man kunne trygt spekulere – det hjalp bare så sørgelig lite. Pater Ambrosius hadde nok tatt hemmeligheten om sin plutselige død med seg i graven. Og godt var det. Så fortsatte klosterlivet sin vante gang. Pater Gregorius viste seg å være en glimrende arvtager til vervet som rektor for klosterets skole. – Pater Ambrosius var ute av øye og ute av sinn.

Like til en av brødrene gikk gjennom bøkene hans med tanke på å skulle innlemme dem i biblioteket. Han begynte med å legge til side alle de bind som ikke var av interesse, deriblant pater Ambrosius' bønnebok, hans *breviarium*. Boken åpnet seg med ett på bønnene for 2. november, alle sjelersdag. Og mellom de tynne og fine arkene i boken lå det et sammenfoldet papir. Det viste seg å inneholde en anmeldelse av pater Ambrosius' siste bok – en anmeldelse som var det rene slakt, som reduserte boken til plukkfisk.

Dette var i seg selv alvorlig nok, men det stod mer på samme arket – noe som sikkert sterkt hadde medvirket til å forringe pater Ambrosius' hjertetilstand.

Anmeldelsen var signert pater Gregorius.

Hvem som hadde lagt den der, ble aldri oppklart.

Nye koster feier best

MANGT ET PERFEKT mord er havnet i skriftestolen – for der å finne sin naturlige endestasjon. Men så viser det seg at enden likevel blir politistasjonen og fengselscellen. Ikke fordi innholdet i skriftemålet er kommet videre (slikt skjer ytterst sjelden og får de alvorligste følger for skriftefaren), men fordi saken likevel ikke endte der inne i det betryggende mørke avlukket, der hvor det alltid hviskes for at ingen som venter på tur skal kunne skjønne hva som sies. For gjorde de det, da ville jo tallet på skriftebarn straks øke til det mangedobbelte, og våre prester ville bli helt utslitte. Nei, det skjer at Vårherre stille lemper det slik at historien fortsetter etter skriftemålet, men ikke på grunn av det. En bot hører dessuten med til et godt skriftemål.

«Men ethvert skriftemål må sees på med fornuft». Det mente bestemt sognepresten i en liten by i alpelandet Bayern. – Det gjelder forresten begge parter, la han alvorlig til. – Man skal ikke utnytte vår berømte taushetsplikt. Det skjer nemlig at fornuftens vurderinger og sunt bondevett må gå foran lov og paragrafer. Ellers kan jo skriftefaren risikere å komme i klemme selv. Han har tross alt et visst ansvar rent ut over det å være søppelbøtte for kreti og pleti.

Jeg bad Pfarrrer Riesenmayer om å gå litt mer i detalj; emnet begynte å interessere meg.

– Dengang jeg var student, hadde vi en professor i moralteologi som ofte la for dagen en forkjærlighet for spissfindige problemstillinger. Jeg husker ennå hvor forskrekket vi alle ble da han kom inn på spørsmålet om hvor bindende den taushetsplikten er som knytter seg til skriftemålet. Saken er den at det en prest hører i et skriftemål, det *vet* han strengt tatt ikke straks skriftemålet er over. Han kjenner bare til det i den situasjon som selve skriftemålet utgjør. Han kan aldri referere til det, selv ikke overfor skriftebarnet. Men hva kan han da

gjøre med informasjon som er livsviktig for ham selv eller andre, uten å måtte røpe det for en tredje person og derved bryte taushetsplikten?

Professoren illustrerte poenget med den berømte og beryktede historien om messetjeneren som like før messen skriftet for presten at han hadde forgiftet altvinen – dette for å lette sin samvittighet før den hellige handling, ikke for å redde prestens liv. Det var jo hans død som var tilsiktet. For det presten vet gjennom skriftemålet, det vet han ikke utenfor og etterpå, det vil for eksempel si under den påfølgende messe. – Hvordan kan en prest håndtere en slik situasjon? Kan han i det hele tatt bruke sin viten om vinen for å redde livet? Eksemplet skriver seg sikkert fra renessansens Roma, men har varig gyldighet som moralsk dilemma betraktet.

Her avbrøt jeg Pfarrer Riesenmayer og foreslo kjekt: – Han gir selvsagt kalken til messetjeneren i stedet for å drikke av den selv. Da bryter han ikke det femte bud – han vet jo strengt tatt ikke at vinen er forgiftet.

Sognepresten så på meg med et strengt og samtidig skøyeraktig uttrykk i ansiktet. Hans forslag var mindre dramatisk: – Han kommer i skade for å velte kalken. – Det var den løsningen vår professor foreslo. Derved er taushetsplikten respektert samtidig som ingen liv går tapt.

På mitt litt naive spørsmål om slikt noensinne har forekommet, fulgte til min store overraskelse beretningen om en episode fra et av nabosognene, en episode som fortjener bedre enn å gå i glemmeboken.

Min kjære kollega, Pfarrer Holzmann, hadde vært en trofast Herrens tjener i det sognet biskopen hadde gitt ham for over 40 år siden. Dengang var han bare en lovende ung kapellan på 35 år som tok over sognet da sognepresten plutselig gikk hen og døde. Hverken biskopen eller menigheten kunne ha funnet en bedre måte å fylle det nyoppståtte vakuum på enn å la sognets unge kapellan overta i sogneprestens sted.

Holzmann hadde en særdeles trofast sakristan og messetjener i Herr Lustiger. De var noenlunde jevnaldrende. Etter sin hustrus altfor tidlige død hadde Lustiger fått seg en alvorlig

knekk i livet. Fra nå av ønsket han bare å tjene Herren og Hans tjenere.

Lustiger tjente altså Pfarrer Holzmann i nesten 40 år før sognepresten plutselig døde, bare 75 år gammel. Og det er jo ingen alder for en prest.

I årtier hadde Lustiger stått opp grytidlig for å gå sognepresten til hånd under morgenmessen. Trutt og trofast forberedte han alt som trengtes i sakristiet: gjorde i stand skålene med vin og vann, fulgte presten gjennom hele den hellige handling med menighetssvarene og med praktisk hjelp. Han ringte med messeklodden under det øyeblikk da brødet og vinen forvandles. Han løftet messehagelen da presten knelte for å tilbe de forvandlede elementene. Han gikk foran ham i prosesjonen på veien til og fra sakristiet, når handlingen begynte og når den var slutt. Kort sagt: Lustiger var den perfekte messetjener og sakristan.

Så døde plutselig Pfarrer Holzmann.

Men han fikk en hellig død, i sakristiet like etter morgenmessen, en vakker vinterdag i 1969. Han utåndet faktisk i armene på Lustiger, sin gamle og trofaste messetjener. Doktoren konkluderte at dødsårsaken var en plutselig hjertesvikt, og gav seg med det. Men siden det ikke hadde vært noe forvarsel om sviktende helse og Holzmann var ganske robust, oppstod det snart rykter om at det var noe mistenkelig ved omstendighetene omkring hans plutselige død.

Kilden til alt dette snakket var, naturligvis, husholdersken i prestegården, Frau Maria Mayer. Hun mente å vite at forholdet mellom Lustiger og Holzmann ikke hadde vært det beste likevel, og hun hadde nå tjent i prestegården i over 20 år. Hun hadde ved flere anledninger hørt høyrøstet tale i sakristiet nede fra sin plass i kirken, og selv under messen skjedde det at sognepresten måtte korrigere messetjeneren. Dette skjedde naturligvis så diskret som mulig, men et trenet øye kunne lett oppfatte hva som foregikk der oppe ved alteret. Og Frau Mayer hadde nettopp et slikt trenet øye – det får nemlig husholdersker i prestegårder etter forbløffende kort tid.

Holzmann hadde en ung kapellan som het Ludwig. Han

var av den nye og energiske typen som gjerne så at forandringer skjedde i sognet. Men han vant aldri Pfarrer Holzmanns øre i slike saker og brukte derfor ofte Frau Mayer til å klage sin nød overfor. Selv om hun ikke delte hans utålmodighet, eller hans synspunkter for den saks skyld, hørte hun tålmodig på ham – år ut og år inn. Husholdersker fungerer jo på flere plan i en prestegård.

Det var derfor hun valgte å lufte diverse rykter for Ludwig. Rollene var på en måte byttet om etter at Holzmann var død. Det var med ett hun som hadde fått bruk for ham som søppelbøtte. Selv om Frau Mayer var av den diskrete typen som slike husholdersker må være, skjer det naturligvis at også de må rådføre seg med andre når ryktene blir for mange eller kunnskapsbyrden for tung å bære alene.

– De var ikke de beste venner i verden, vet De, sa Frau Mayer megetsigende.

– Å, sier De det? svarte Ludwig og så i en annen retning, som om han ikke var interessert i den slags snakk.

– Ja, det må da De vite best selv, repliserte husholdersken litt skarper i tonen.

– Jeg?

– De, ja.

Nå så de hverandre rett inn i øynene, og blikkene talte, uten omsvøp.

– Herr Lustiger gikk jo til Dem hver gang de to hadde røket uklar. Det fortalte han i hvert fall meg.

– Frau Mayer, tør jeg minne om at jeg ikke kan tale om, enn si kommentere, saker som hører inn under taushetsplikten?

Men hun var ikke innstilt på å la seg stanse så lett.

– Jeg har da hørt dere diskutere Pfarrer Holzmann andre steder enn i skriftestolen, så mye kan jeg forsikre Dem om, herr kapellan.

– Frau Mayer – Ludwig var nå fattet og helt kald i stemmen – det raker Dem overhodet ikke. Dersom det viser seg at veggene i denne prestegården har fått ører, er det kanskje på tide med forandringer.

Dermed hadde begge fått sagt sitt, og samtalen tok slutt med det. Frau Mayer gikk til sitt kjære kjøkken, hennes ubestridelige plass, og kapellanen til sitt kontor. Han ventet et viktig besøk.

Så skjedde det som alle hadde ventet: Ludwig tok over som sogneprest etter Pfarrer Holzmann. Nå var det endelig han som var sogneprest! En del forandringer skjedde som følge av forfremmelsen, men ikke større og flere enn at både Frau Mayer og Herr Lustiger fikk fortsette i sine uunnværlige stillinger. Hun fortsatte å ta seg av huset, han av sakristiet.

En ny kapellan måtte imidlertid til. Schwartz var navnet, og en nybakt seminarist var han. Han kom ikke fra distriktet, men fra selveste München. Etter sigende skulle han være en meget lovende ung teolog, som sikkert hadde en stor fremtid foran seg ved et universitet eller seminar, men som først ville skaffe seg litt pastoral erfaring i et lite og alminnelig sogn. Derfor hadde han søkt seg nettopp til Niederammergau, som et første beite, så å si.

Han overtok alle kapellanens funksjoner – også Herr Lustigers voksende problemer med den nye sognepresten. De gikk ikke lenger så godt sammen nå da Ludwig var blitt Lustigers overordnede. Ingenting var som før lenger: Morgenmessen var avskaffet, i stedet fant messen sted om kvelden med atskillig flere av menigheten tilstede, og med mye sang og klang; man brukte ikke lenger latinen – et sprog som alle kunne forstå – men tysk, hvilket forringet hele opplevelsen for Lustiger, latinen hadde likesom større tyngde og vekt; alteret ble også snudd – nå stod det ikke lenger mot veggen, men midt i koret og vendt mot folket, og han, Lustiger, måtte også stå vendt mot dem under hele messen; dessuten sang de allslags sprøyt som gamle Pfarrer Holzmann aldri ville ha tillatt. Messeklokkene var også blitt avskaffet – det var det verste av alt.

Nei, Lustiger gikk og savnet Pfarrer Holzmann. Mer enn det: Lustiger ble dårlig av det hele og så svakere ut for hver uke som gikk. Det virket som om han gikk og bar på en tung byrde – så tung at den kanskje dreide seg om en hemmelighet

av et eller annet slag.

Han gikk stadig oftere til unge Schwartz for å søke trøst der. Og Schwartz lyttet oppmerksomt mens Lustiger la ut om dette og hint. Etter som Lustiger ble mer og mer deprimert, talte han både oftere og lenger, dessuten gikk han mer i dybden hver gang han ville lette sin sjel.

Schwartz nevnte aldri noe av dette for Ludwig. Disse samtalenene var en hemmelighet dem imellom. Etter en av dem ble plutselig Lustiger svært dårlig. Dagen etter ble han innlagt på sykehuset, og etter noen få dager der trakk han sitt siste åndedrag og døde. Schwartz stod trofast ved hans side.

Pfarrer Ludwig begravet ham med mye pomp og prakt og understreket hans rolle i sognets liv gjennom mange år. En sann Herrens tjener hadde gått til sin vel fortjente hvile.

Uken etter kom biskopen på uventet besøk. Biskopens sekretær hadde ringt et par timer på forhånd og sagt at biskopen tilfeldigvis var på visitt i Oberammergau og gjerne ville avlegge en liten visitt også hos pfarrer Ludwig, helt uformelt, selvfølgelig.

Ludwig var ikke vant med biskoppelige visitter på så kort varsel, men fikk da – med god hjelp fra Frau Mayer – stelt i stand det som skulle til: kaffe, hjemmebakte kaker, en god likør (fra klosteret Ettal) osv. Han måtte ta seg av prelaten selv, for Schwartz var den dagen et ærend hos en kollega og studiekamerat i et annet sogn; det var visst Oberammergau det òg, forresten.

Etter de vanlige og vennlige innledningsfrasene tok biskopen godt for seg av bordets gleder. Tyske, og særlig bayerske, kaker kan være en estetisk opplevelse for ganen, fra første til siste munnfull. Han gav seg tid – dette var jo ingen visitas, bare en ren høflighetsvisitt.

– Jeg hører at det går godt med sognet Deres, sa han mildt til Ludwig. – Det er vel kanskje så at nye koster feier best, la han til med et aldri så lite smil. – Men tillat meg å si at jeg savner gamle Holzmann. Vi var studiekamerater, vet De – fra samme kull på seminaret, selv om han jo var en del år eldre enn jeg.

Ludwig kvakk litt til ved denne opplysningen – hvorfor hadde ingen fortalt ham det før?

– Forresten var jeg her for noen uker siden, uten å ha fått anledning til å stikke innom – derfor benytter jeg anledningen i dag.

– Så? slapp det ut av Ludwig.

– Ja, gamle Lustiger gikk jo hen og døde, og han ønsket å lette sin samvittighet før han forlot dette forgjengelige leget. Han hadde noe på samvittigheten, lot det til. For straks jeg viste meg i døren til værelset hans på sykehuset, knakk han helt sammen og kom med en meget alvorlig bekjennelse.

– I et skriftemål? prøvde Ludwig forsiktig.

– Nei, langt ifra. Derfor kan jeg trygt gjengi hva som hadde plaget ham – og som han til slutt tok sin død av.

– Hva da? slapp det litt plumpt ut av Ludwig, uforberedt som han var på alt dette.

– Mordet på Pfarrer Holzmann, sa biskopen og så med ett dyster ut.

Ludwig bleknet og ble helt perpleks.

– Mord? stammet han nervøst.

– Nettopp. Biskopen så nå enda dystre ut, nesten farlig. Nå var samtalen blitt meget lavmælt.

– De ser, min kjære Ludwig, han hadde blandet gift i altervinen dengang han tjente Holzmann ved hans siste messe. Det hadde skåret seg helt mellom de to, og Lustiger tok altså en desperat vei ut av det hele.

– Men det må da De vite, mann, han hadde jo skriftet alt sammen til Dem på forhånd – kvelden før. De hadde altså alle muligheter til å redde livet til Deres sogneprest, min kjære gamle venn, Holzmann!

Pfarrer Ludwig følte seg helt elendig nå, men ikke elendige-
re enn at han klarte å presse frem et siste og for ham avgjørende spørsmål:

– Men hvorfor skulle han finne på å sende bud etter Dem, biskop?

– Det gjorde han da heller ikke, min gode sogneprest. Da han så meg i døren, ble han tydeligvis helt perpleks – tilståel-

sen rant helt spontant ut av ham.

– Hvem sendte da bud etter Dem? pep Ludwig.

– Schwartz, selvfølgelig. Han er en oppvakt gutt som hadde gjetten sammenhengen for lengst. Han hadde tydeligvis gitt Lustiger inntrykk av at bare biskoper kan gi syndsforlatelse for mord. Det stemmer selvsagt ikke, i hvert fall ikke i mitt bispedømme. Jeg korrigerer ham senest i dag på det punktet – men det er jo en ren bagatell. Ellers benyttet jeg anledningen til å be ham om å overta Deres stilling, Ludwig. Vi får heller finne noe annet for Dem – en klostercelle for eksempel?

– Nye koster feier best, vet De, avsluttet biskopen.

Så forsynte han seg på ny av Frau Mayers kaker. De var bløte og gode. Men da han bød Ludwig, fant han at den forhenværende sognepresten hadde mistet enhver form for appetitt.

DET SJETTE BUD

DU SKAL IKKE
BRYTE EKTESKAPET

«Ikke sant, kjære brudepar, ekteskapet skal være *'ein frischer fröhlicher Krieg'*?» – Slik har jeg selv hørt en prest innlede sin tale til et ungt og velmenende brudepar. Ingen av alle de tilstedeværende reagerte – ikke i det hele tatt: ikke brudeparet som skulle gifte seg; ikke deres foreldre eller andre ektepar tilstede som hadde vært gift i lengre tid; heller ikke noen av alle de unge som ikke var nådd så langt som til alteret ennå. Ingen gav på noen måte presten følelsen av at han hadde sagt noe usant eller upassende. Kanskje var det slik de hadde opplevd det selv – eller slik de forestilte seg det. «Jeg både gler og grur meg,» sa brura.

Det gikk ikke denne prestens kollega fullt så godt. For da han, etter en lang dag på kapellet – med hele seks begravelser –

gikk løs på en like lang rekke vielser i kirken, begynte han den første talen med ordene: «Kjære sørgende». Hans blikk møtte i hvert fall flere benkerader med hevede øyenbryn. Klokkeren gjorde ham forsiktig oppmerksom på forskjellen mellom situasjonen i kapellet og i kirken før neste par kom opp gulvet.

Jeg tar med begge disse sitatene, ikke først og fremst fordi de er historiske og selvopplevde, men fordi de i mine øyne sier noe vesentlig om den ekteskapelige situasjon, enten det nå dreide seg om fleip eller forsnakkelse den gangen ordene falt. Ekteskapet er nemlig en av de store faresoner i livet. Der har Moses sitt helt på det tørre – og det er mer enn man kan si om mange ektefolk. Skilsmisseprosenten øker – det gjør mordprosenten òg, viser statistikken. Sammenhengen mellom de to er der, men den er ikke alltid helt åpenbar. Derfor tar jeg med noen eksempler på hvor farlig ekteskapet kan være, såfremt man prøver å krenke det.

Saken er nemlig den at skilsmisse ikke alltid er nok til å løse en ekteskapelig floke, langt derifra.

Mange ekteskap – altfor mange – gjennomgår den kjente syklusen hvor forelskelsen tar slutt, kjærligheten blir kald, vennskapet blir mangelvare osv. Kriser er innebygget i den ekteskapelige situasjon og ligger i sakens natur. Men ikke alle er oppmerksomme eller innstilt på dette. Mange foretrekker en rask løsning på det hele, heller enn å bli gamle ektefolk som bare sitter der og ikke har mer å si hverandre. Slik er ekteskapet – slik har det alltid vært.

Mitt poeng lar seg illustrere på en glimrende måte ved å gå bak Moses – til dem som startet det hele:

- Eva: Elsker du meg fortsatt?
- Adam: Hvem ellers, elskede?
- Eva: Har du talt dine ribben nylig?
- Adam: ?!?!

Den gamle ordlyden i dette budet gikk forresten rett på sak og fikk frem poenget uten omsvøp. «Du skal ikke drive hor», stod det. Den nye varianten er vagere: *'Bryte ekteskapet'* kan forstås flere steder hen. Formelen er sikkert tilpasset moderne behov – behov som Moses ville stilt seg uforstående til. Han

kalte en spade en spade, fordi han ville utroskapen til livs.

Problemet var der altså trolig fra starten av, og Moses visste hva han gjorde da han tok med en advarsel om dette emnet også.

Brudd på ekteskapet er farlig, særlig hvis det skjer i form av mord, og det gjør det jo rett som det er. I Norge ble en hustru frikjent av to juryer på rad etter å ha tilstått drapet på sin ektemann. Hun skjøt ham i ansiktet med en hagle der han lå og sov i sin seng. Ikke alle har sluppet så billig som henne. Og historiene som følger, skriver seg fra et land hvor mord er langt mer av et realistisk alternativ enn skilsmisse – fordi skilsmisse ikke foreligger som reell mulighet, hverken sivilt eller kirkerettslig (dvs. i dag er lovene endret på det sivile plan – men under stor protest fra mange hold). Jeg tenker naturligvis på Italia. Der elskes det – det er noe alle vet. Og der myrdes det – det vet kanskje ikke fullt så mange.

Italienerne er umiddelbare og direkte. De kan derfor virke som store barn, og dertil kanskje bortskjemte sådanne. Men i virkeligheten er de bare sunne og normale. Italia har for eksempel en forbløffende lav bruk av såkalte 'psykofarmaka', eller nervemedisiner, forsvinnende liten sammenlignet med forholdene her nord. De har heller ikke særlig mange nervesanatorier eller dårekister. Samfunnsmønsteret er simpelthen så åpent og fritt at det overflødiggjør denslags nødløsninger. Deres normer er like vidtfavnende som våre er snevre og ekskluderende. Til gjengjeld har de andre problemer – og nøler ikke med å gripe til andre former for nødløsninger. Jeg tenker da hverken på mafiaen eller på terroristene, det være seg de sorte eller de røde. Jeg tenker på ekteskapet og dets mange utfordringer.

De italienske bidragene som følger, beviser hver på sin måte at Moses fortsatt er aktuell lesning, uansett statistikker og moderne lovendringer. Historiene dreier seg vel å merke om ekteskap som *ikke* ble brutt – til tross for gjentatte og iherdige forsøk fra minst én av partene.

I krig og kjærlighet

ET GEISTLIG BEKJENTSKAP av meg i Roma var knyttet til en slags kirkelig SOS-avdeling for ekteskapsproblemer. Og han – padre Vincenzo – hadde samlet seg et rikt forråd av historier fra dette spennende arbeidsfeltet. I hvert fall syntes han at arbeidet var interessant nok, selv om det til tider også kunne være anstrengende, for ikke å si direkte nervepirrende.

– Du skjønner, sa han til meg en kveld over et glass *Grappa Julia*, – her i Italia er ekteskap noe av det farligste man kan innlate seg på. Mitt ansiktsuttrykk fortalte ham tydelig at denne påstanden krevde nærmere forklaring. – Her har vi jo hverken sivil eller kirkelig skilsmisse – derfor blir til gjengjeld ulykkene og forsvinningsnumrene så tallrike her nede. Der oppe hvor du kommer fra, er jo mulighetene flere, la han til med et aldri så lite sukk. – Vår sentral kommer dessverre så altfor få til gode – eller først når det er for sent.»

Dette siste poenget illustrerte han med følgende eksempel fra Den evige stad.

Immanuel visste at han måtte ta livet av Maria. Han hadde visst det lenge. Selv om de allerede hadde vært gift i seks år, var de fortsatt barnløse, av den enkle grunn at ekteskapet mellom dem ikke hadde fungert på lenge. Etter de første fire månedene var alt gått galt. Deretter gikk alt fra galt til verre. Men hensynet til deres respektive og respektable familier gjorde situasjonen fullstendig fastlåst. De kom begge fra såkalte 'gode hjem', uvante med skandaler og denslags.

Immanuel visste at han måtte drepe Maria så snart råd var. For det første hadde Lucia fortalt ham det tusen ganger nå. For det annet var Lucia – som var hans sekretær – allerede med barn, hans barn. Maria måtte bort, og det så snart som mulig. Et plutselig dødsfall – en ulykke, et overfall, en terrorist-tabbe e.l. – ville endre hele situasjonen, til alles beste.

Også til Marias beste. Hun fortjente noe bedre enn at hennes mann forlot henne for å leve i synd med en annen kvinne. Den skammen ville han spare henne for. Hun fortjente bedre. Hun fortjente kort sagt å dø. Så meget skyldte han henne.

Men Immanuel var ingen morder av natur – hvilken italiener er det? – og jo mer Lucia maste på ham etter som ukene gikk og fosteret vokste, desto mer innså han at dette ville han ikke klare selv. Dette måtte Lucia ta seg av. Kvinnen er nå engang det sterke kjønn, det hadde han lenge hatt en anelse om. – Og det er jo også tilfelle i middelhavslandene.

Men enhver sak har to sider, særlig de ekteskapelige. Og Marias ekteskap var ikke mer av en suksess enn Immanuel. Hun kunne også tenke seg en forandring. Sant å si var hun i det siste begynt å eksperimentere litt med andre menn, innledningsvis med dem som hadde sin faste gang i leiegården: postmannen, rørleggeren, snekkeren, og sist, men ikke minst, maleren, Enrico. Dette skjedde mens Immanuel var på kontoret og hun gikk hjemme og kjedet seg. Men noen varig løsning var jo ikke dette for en kvinne som Maria, til nød en forsmak på frihetens frukter. Hun var dessuten begynt å lese i forskjellige blader og aviser om 'den frigjorte kvinne', 'mannssamfunnet', 'mannssjåvinisme', 'den moderne kvinne', etc. Dette var nye toner i italienske media, men de vant gjenklang hos Maria – som de hadde gjort det hos Lucia.

Maria trodde hun visste hvordan hun skulle klare å kvitte seg med Immanuel for å kunne begynne på nytt. Avisene var jo også fulle av historier om vold og terrorisme. Det hastet faktisk – legen hadde nettopp fortalt henne at hun var gravid. Hvem som var faren, ante hun ikke. Men hun visste godt hvem av dem hun ønsket skulle være det: den unge kjekke maleren som var kommet opp på terrassen til henne de siste ukene, Enrico. Han var hva hun forstod med et mannfolk – *virilità* var det eneste ordet hun kjente som kunne beskrive ham fyldestgjørende.

Immanuel og Lucia hadde også sin plan klar. En ettermiddag – i siestatiden – skulle Lucia låse seg inn i leiligheten og

skyte Maria der hun lå og sov. Immanuel skulle som vanlig være ute i et viktig ærend. Maria protesterte sjeldnere og sjeldnere mot denne nye uvanen hans. Dessuten ville hun neppe savne ham når sant skulle sies. Dersom Maria våknet av at noen kom, ville hun tro at det var ham, og sove videre. Hun ville knapt snu seg i sengen eller så meget som åpne et øye, kjente han henne rett. Og det gjorde han etter hvert. – Men ikke så godt som han trodde.

Lucia gikk med på planen uten å nøle. Forklaringen skulle være innbrudd og rovmord. Derfor måtte hun ødelegge og romstere en god del i leiligheten før hun gikk og Immanuel kom hjem igjen.

Nå falt det seg slik at Marias svangerskap var kommet like langt som Lucias. Det vil si: Det hastet like meget i hennes tilfelle. Hun var dessuten blitt mer koldblodig av all den varme livslysten som kriblet i henne. Hun hadde derfor tenkt å ta saken i sine egne hender. Hun aktet så visst ikke å overlate den til andre, selv om det ville være en smal sak i en by som Roma.

Hun hadde alt planlagt hvordan Immanuel skulle ut av hennes liv for godt. Han pleide å komme hjem til lunch – *pranzo* – de fleste dagene i uken, for deretter å gå tilbake til arbeidet, uten å ta noen hvil. Selv likte hun å ha en skikkelig og lang siesta. Formiddagen hadde som oftest vært mer anstrengende for hennes vedkommende – trodde hun.

Grunnen til at Immanuel så sjelden sov siesta, kjente hun jo ikke. Og den het Lucia, kvinnen som hadde gitt ham nytt liv, hans fremtidige kone, mor til hans første barn – etter seks års ekteskap. Følgelig foretrakk han å sove sin siesta hos henne. Hun bodde faktisk like ved, rett over på den andre siden av Via Nazionale, bare litt lenger oppe i gaten.

Men denne siestaen skulle Immanuel få sove hos sin Maria – det var hun som fra nå av skulle sove siesta hos sin Enrico, skjønt så mye soving ble det vel ikke tale om. Dette skulle i alle fall bli Immanuels siste siesta hjemme. Den skulle bli riktig god og lang. . . Derfor hadde hun gitt ham en overdose av noen dråper sterk sovemedisin i suppen. Det gjorde sma-

ken litt bitter, men Immanuel likte godt krydder i suppen. Hun hadde ennå ikke tenkt ut hvilken forklaring hun skulle servere politiet. Den tid den sorg.

Han likte suppen godt, men hadde bare så vidt forsynt seg av neste rett – hennes herlige *risotto* – da søvnen ség på. Hun fikk ha ham unnskyldt, men han måtte visst legge seg ned på litt. Hun unnskyldte. Før han sovnet inn, så han for seg ansiktstrekkene til Lucia – som ble fjernere og vagere for hvert sekund som gikk. De skulle treffes i ettermiddag. Det var jo ettermiddagen da de endelig skulle bli kvitt Maria og tilhøre hverandre for evig. De skulle gifte seg og få mange, mange *bambini* sammen. . .

Maria forlot leiligheten så snart hun så at Immanuel var sovnet – stikk i strid med sine faste vaner. Enrico ventet hjemme hos seg, og hun orket ikke tanken på at han skulle vente et sekund lenger enn nødvendig.

Lucia låste seg inn i leiligheten en time senere. Alt var stille – som ventet. Hun fant fort frem til soverommet og så at en person lå i dobbeltsengen, og var inne i den dypeste siesta-søvn. *Hvor* dyp visste hun jo ikke. Hun kunne slett ikke vite hvor bortkastet det var da hun tok sikte fra døren og skjøt tre skudd på det hun hadde all grunn til å tro var Maria: ett i nakken, ett i ryggen og ett lengre nede. Så gav hun seg til å arrangere 'innbruddet' så godt hun kunne. Vel ferdig med dette, tok hun for sikkerhets skyld en titt på liket av Maria – og alt svartnet for øynene på henne: Der lå Immanuel, aldeles død, ja to ganger død.

Lucia fikk ikke frem så meget som et pip, langt mindre et av disse berømte italienske teaterskrikene som synes å være medfødt hos dem alle. Hun sank maktesløs sammen over restene av sin elskede, faren til det nye livet som sparket livlig i hennes indre.

Slik lå hun fortsatt – tilsynelatende livløs – da Maria kom tilbake. Hun kom seg fort av forskrekkelsen og gjettet hva dette dreide seg om. Med den aller beste samvittighet i verden gav hun den ukjente kvinnen som lå over hennes mann, en billett til evigheten. Maria kunne sverge på at hun hadde skutt

i selvforsvar. Revolveren lå jo der på teppet foran sengen – og hun var tilfeldigvis heldig og nådde først frem til den.

– Hvordan kom sannheten frem til slutt? spurte jeg padre Vincenzo en smule fortumlet over all denne lidenskapen.

– Ekteskapet mellom Maria og Enrico utviklet seg til en av de vanskeligste sakene vi noen sinne har stått overfor. Du ser, det viste seg at Enrico og Lucia var fetter og kusine. Og hos oss er familiebåndene sterke. Jeg går med en mistanke om at de ønsker å kvitte seg med hverandre, til tross for mange og iherdige meglingsforsøk fra min side.

Til døden skiller oss ad

PRESTESKAPET OG POLITIET har mange trekk felles. De er, f.eks., organisert på en helt tilsvarende måte. En kapellan har innenfor sitt sogn et bestemt distrikt som er hans, akkurat som inspektør Maigret hadde sitt i Paris.

Padre Mariano hadde fått et av de beste distriktene i Roma – et sogn på Aventino – og han trivdes godt med oppgaven. Stort sett bestod den av barnedåp, religionsundervisning, forberedelse til førstekommunion, konfirmasjonsundervisning, vielser, sykebesøk og begravelser. Hos den romerske overklassen faller denne livssyklusen som noe naturlig, og det hele foregår med verdighet og sinnsro, enten det nå dreier seg om livets begynnelse eller dets slutt.

Overklassen – ikke bare i Roma, men overalt ellers – har bevart de gamle romernes praktiske livsfilosofi: Verden er ufullkommen og livet består av kompromisser. Derfor ble det lite drama og mye kultivert selskapelighet i padre Marianos tjeneste på Aventino. Han hadde det alltid travelt, men hans travelhet var ikke fullt så tung å bære som for mange i hans stilling.

Men en vakker dag banket overraskelsene også på hans dør.

Padre Mariano så ut som om han hadde gjennomlevd Egypts ti plager – alle ti, og på én og samme dag. Da jeg tilfeldigvis stakk innom en aften, var han nettopp kommet hjem fra et husbesøk i sognet. Uten å vite hva han gikk til hadde han besøkt en tidligere skolekamerat av seg, Luigi, som brått hadde fått behov for geistlig bistand og hadde tilkalt Mariano. Noe sa presten at det gjaldt ekteskapelige floker, men han kunne jo umulig vite hvilke.

«Det var hans kone, Cecilia, som åpnet døren og ønsket meg velkommen. Luigi selv lå til sengs og følte seg elendig i ethvert henseende. Hun sa ikke hva det var som feilte ham. Men Cecilia så ikke bra ut hun heller. Atmosfæren i huset var i det

hele tatt trykkende og tung. De to var tydeligvis ikke på talefot den dagen, for hun vekslet ikke så meget som et ord med sin mann da hun viste meg inn til ham.

De bodde svært elegant, og soverommet kunne ha passet til en renessansefyrste etter interiøret å dømme. Luigi lå i en stor seng, støttet opp av mange puter og med kolde omslag på pannen. Selv orket han ikke stort mer enn å nikke gjenkjennende til meg i første omgang. Jeg satte meg derfor på en stol ved sengen og gav ham tid.

Luigi så direkte elendig ut. Siden den dagen jeg viet dem, hadde jeg ikke sett stort til ham – det er for så vidt vanlig nok. Men det slo meg at fem års ekteskap hadde satt dype spor etter seg i hans ellers ungdommelige og friske vesen. Jeg hadde alltid likt Luigi, og det var trist å se ham ligge der i en så redusert forfatning.

Vi fortsatte å se på hverandre uten å si noe. Minuttene gikk. De ble til et kvarter, en halv time kanskje. – Så brøt Luigi endelig tausheten.

- Cecilia vet det ikke ennå. . .
- Vet hva, Luigi?
- At jeg drepte henne!
- Drepte hvem!?
- Angelica.
- Hvem er Angelica?
- Tvillingsøsteren. . .

Samtalen stanset opp et øyeblikk. Vi så bort, hver til vår kant. Det var jeg som fortsatte:

- Stod de hverandre nær, Luigi?
 - Uatskillelige, som en dobbeltperson. Like til forveksling var de òg. . .
 - Hvordan vil hun ta det?
 - Svært tungt, helt sikkert.
 - Vil du at jeg skal fortelle henne det?
 - Behøves ikke, padre, de kan komme hvert øyeblikk nå.
- Det var derfor jeg ville at du skulle være her. Det gjør alt så meget lettere.

En ny pause oppstod, for mitt vedkommende en aldri så

liten tenkepause. Dette var mye nytt på en gang.

- Hvordan gikk det til, Luigi? Var det en ulykke?

Luigi nikket langsomt, med øynene lukket. Han hadde tydeligvis fått et stort sjokk. Jeg tvilte nesten på at Cecilias kunne bli større når det en gang kom.

- Når, Luigi, og hvor?

– I morges, i Via Babuino, like utenfor Felici's. Jeg oppgav navn og adresse til politiet. De ville stikke innom i løpet av ettermiddagen, sa de. De kan være her hvert øyeblikk. . .

- Vet ikke Cecilia noe ennå?

- Ingen ting.

- Men hun virket svært nedtrykt da hun slapp meg inn.

Noe var tydeligvis galt med henne.

- Det skyldes noe helt annet, padre.

- Hva da, Luigi?

- Cecilia ble dårlig på kontoret og kom tidlig hjem i dag.

- Og hva så?

– Så fant hun meg sammen med Marcia – her inne. Jeg trengte trøst. . .

- Marcia – hvem er det?

– En venninne fra skoledagene. Du husker da henne? Vi var alle forelsket i Marcia – du også, padre.

Jeg husket.

– Men hvordan kunne du ta en slik risiko, Luigi? Du er nå passe dumdristig av deg!

Luigi så bort igjen. Ansiktet ble med ett hårdt og koldt. Jeg begynte å ane uråd. Her var noe alvorligere på ferde.

- Var det en ulykke, Luigi?

- Nei, padre. . .

Ordene kom langsomt og støtvis. Luigi så fortsatt bort.

- Vet politiet det?

- Nei, padre. Det skulle se ut som en ulykke.

– Men Cecilia, hva må hun tro etter det som skjedde her i ettermiddag? – Hun kan jo tro at det var *henne* du forsøkte å ta livet av?

Ordene slapp ut av meg spontant og ubetenksomt. – Luigi tok fort poenget.

– Akkurat, hun vil legge to og to sammen. Hun er intelligent, padre.

I det samme, da jeg skulle til å stille det neste og helt uunngåelige spørsmålet, hørte vi en svak kiming utenfra. Etter lyden å dømme måtte det være dørklokken.

Luigi ble straks hjemsoekt av alle slags rykninger og treknninger. Han var kommet i stor opphisselse, lot det til. Jeg forsøkte å benytte den tiden som ennå var igjen til å komme saken nærmere, før vi ville bli avbrutt av fremmede. Noe sa meg at vi langt fra var kommet til veis ende med denne historien. – Noe sa meg at Luigi hadde mer på samvittigheten.

– Så det var et ulykkestilfelle, Luigi?

– Nei, Mariano – det var planlagt. . .

Med ett hørtes hysteriske ramaskrik ute fra hallen. De fikk luften til å revne, selv der inne hvor vi befant oss. Skrikene kom med jevne mellomrom. De ble stadig høyere og mer skingrende. – Men så ble det plutselig helt stille der ute. Jeg benyttet anledningen til å få kontakt med Luigi igjen. Ansiktet hans fortalte meg at han befant seg i den ytterste nød. Jeg følte meg tvunget til å stille det siste og avgjørende spørsmålet:

– Var det virkelig Angelica du mente å kjøre ned, Luigi?

Luigi vendte ansiktet bort igjen. Vi kunne høre lavrøstet samtale ute fra hallen. Stemmene ble langsomt sterkere. De som var der ute, kom nærmere – de var på vei inn til Luigi.

– Luigi, svar meg! Var det Angelica du forsøkte å drepe eller var det Cecilia?

I det samme ble døren revet opp. Der stod svaret på spørsmålet, det var bare så altfor tydelig. Cecilia var mørk i ansiktet, av raseri og av hat. De to så på hverandre. Ingen av dem sa et ord. Så styrtet hun med ett i retning av kommoden og tok sikte på den nederste skuffen til høyre. Men politibetjentene var raske nok til å avverge et nytt blodbad. Før hun fikk rettet revolveren mot sengen og ektemannen, hadde de fått vridd våpenet ut av hånden hennes.

De hadde ikke bruk for meg lenger. Luigi blånektet at det

dreide seg om mer enn en ulykke – Cecilia lot seg ikke overbevise.

Jeg gikk da forhørene begynte.»

Padre Mariano sa at han regnet med å høre mer fra samme hold senere. – I mellomtiden styrket vi oss med et stort glass *Vecchia Romagna*. Det hadde vært en uvant og lærerik dag i paterens liv.

DET SYVENDE BUD

DU SKAL IKKE
STJELE

«Mitt» og «ditt» har alltid vært vanskelige begreper. «Ditt» har forresten alltid vært en del vanskeligere å begripe enn «mitt».

Det var nok derfor Moses fant det tryggest å ta med et bud om dette i sin lille liste over farlige foreteelser. For å se bort fra dette skillet, kan også vise seg å være farlig – like så risikabelt som å begå noen av de andre handlingene han én gang for alle har advart oss mot.

Ikke alle er villige til å følge ham i dette resonnementet.

Jordisk gods er da vesensforskjellig fra menneskeliv. Her må Moses ha blandet kortene. Å ta fra de rike og gi til de fattige har en lang og respektabel historie. Og er det ikke det de fleste som stjeler nettopp gjør? Vi må jo anta at det er denne

skjeve fordelingen av jordisk gods som ligger til grunn for ethvert ekte tyveri. Alle kan ikke gå rundt og være en ny Robin Hood – sosialomsorgen har overflødiggjort ham i dagens velferdsstat. Vi sitter tvert imot igjen med det inntrykk at de som stjeler, stjeler fordi de selv ikke tilgodesees tilstrekkelig av de foreliggende utjevningmekanismer i samfunnet. Tyver kan altså skylde på samfunnet de øg.

De mange tyveriene som stadig vekker foregår rundt oss, viser nok en svak side ved våre moderne demokratier, særlig sosialdemokratiene. For dersom *de* fungerte som de skulle, ville grunnlaget for dette eldgamle yrket falle bort.

Er derfor Moses blitt avleggs? Tok han for en gangs skyld feil når han innlemmet forbudet mot å stjele i sin katalog over livsfarlige gjøremål? Kan vi trygt plassere ham på hyllen og skylde på samfunnet i dette anliggendet?

Moses uttaler seg vel neppe om *samfunnets* natur, men om *menneskets*. La dette være sagt til hans forsvar. Han prøver å si det stikk motsatte av sosialdemokratene: At dersom menneskene handler klokt og varsomt – dvs. holder seg til budene hans – da blir samfunnet bedre.

Sokrates og Platon ville gi ham rett i dette. Fortidens reformatorer, lærere og politikere ønsket å gjøre staten bedre ved først å gjøre mennesket bedre – ikke omvendt, som i dag.

Likevel, «mitt» og «ditt» er fortsatt et problem i dag, som det en gang var for israelittene. Budet forteller oss jo ikke at de gamle israelitter *ikke* stjal, men at de nettopp gjorde det; derfor forbudet mot å stjele. Lov og rett er alltid god samfunnsbeskrivelse, dengang som nå. Dessuten visste Moses bedre enn noen at 'mye vil ha mer'. Lengtet ikke Israels barn i ørkenen tilbake til kjøttgrytene i Egypt? Savnet de ikke livet i Gosens land? Laget de seg ikke en gullkalv som uttrykk for sitt hjertes innerste ønske? – Resultatet av slike begjær kan man lese seg til i 2. Mosebok.

Å stjele kan altså være direkte farlig, uansett om det er fattige som plyndrer rike eller omvendt. «Mitt» og «ditt» er absolutt, later det til. Kommunismens «alt ditt er mitt» er langt fra det samme som kristendommens «alt mitt er ditt».

Slike moderne løsninger ville Moses ha stilt seg direkte uforstående til. Han står for en mindre idealistisk og mer nøktern holdning til det hele. «Fingrene fra fatet», sier han, med hevet pekefinger.

Moses måtte stadig heve pekefingeren mot Israels barn. Dette gjorde han, ikke for å plage eller irritere dem, men utelukkende for å beskytte dem – mot seg selv.

Å stjele er og forblir farlig, uansett de nye syn på saken som måtte ha kommet for dagen siden Moses skrev. Det mente i alle fall den skotske presten ved et av hovedsognene i Edinburgh, ham jeg skylder de følgende godbitene.

Sannhetens øyeblikk

DOMSPRAKSIS VARIERER STERKT fra land til land.

På den andre siden av Nordsjøen har de en mer dramatisk måte å avrunde en rettssak på enn vi er vant med her hjemme. Det store øyeblikket er ikke oppklaringen, men oppsummeringen av saken, selve klimakset til slutt. Og det kan til tider gå temmelig hett for seg.

– Du skjøt ham rett ned, sa dommeren.

Harry sa ingenting.

– Med kaldt blod, fortsatte han.

Harry vred litt på seg, nesten umerkelig.

– Du så han var vergeløs.

Harry så spørrende opp et øyeblikk. Så senket han blikket igjen og konsentrerte seg om å studere skotuppene eller noe lignende der nederst i anklageboksen.

– Du visste han ikke hadde en sjanse, dommeren hevet røsten.

Harry så fortsatt i samme retning.

– Du fylte ham med et kvart kilo bly, buldret dommeren videre. I dag spilte han for galleriet. Og dommer Wilson var i storform. Han hadde fått en stor fisk på kroken, det var tydelig for alle i den fullstappete salen.

Harry skiftet stilling for at venstrefoten ikke skulle sovne.

– Du gjennomhullet ham av ren skadefryd.

Harry fant ikke øyeblikket egnet til å begynne å protestere ennå.

– Du heftet derved løkken om din egen nakke, triumferte dommeren retorisk.

Harry tok hans ord for det så lenge.

– Du fjernet så restene av ham og la dem i kjelleren, inntil videre. Blodflekkene beviser det.

Beviset lot seg ikke motbevise, det visste Harry.

– Du grov ham ned under en furu i hagen da det var blitt mørkt.

Harry avfant seg med fakta – han hadde ingen problemer der – og forholdt seg fortsatt taus.

– Du trodde på dette ryktet om at han hadde en verdifull myntsamling gjemt i huset et eller annet sted.

Harry tiet som før, vel vitende om at den som tier samtykker, i hvert fall ville det oppfattes slik i salen.

– Oppspinn fra ende til annen, et rent *forbryterfantasifoster*, tordnet det oppe fra dommerstet, med stort ettertrykk på det nye ordet som nettopp var blitt lansert og som var blitt mottatt av salen med mye humring. Ellers forholdt de seg helt stille.

Harry bet ikke på *den*, men han holdt sin viten for seg selv inntil videre. Hans time var ennå ikke kommet.

– Fant du noe da, gutten min? Dommer Wilson lente seg forover med et spydig og nærmest ondskapsfullt flir.

Harry nektet av prinsipp å kommentere retoriske spørsmål. *Han* spilte ikke for galleriet – i hvert fall ikke ennå.

– Men du rakk å endevende hele huset før du ble tatt på fersk gjerning!

Harry forstod overhodet ikke hvorfor alle disse detaljene måtte med hele tiden. Det var vel dommer Wilsons måte å oppsummere saken på før domfellelsen. Og det var dette øyeblikket Harry hadde ventet på. Men det var noe han forstod enda mindre: hvorfor dommer Wilson gjorde en slik forestilling av denne lille historien. Det vil si, han forstod og han forstod ikke. Harry så jo helst at dette ble dommer Wilsons svanesang. Derfor syntes han at tiden var inne til å ta litt igjen.

– Noen hadde vært der før meg, svarte han tørt.

– Hvordan det da, lille venn?

– Fordi hele samlingen var vekk, naturligvis.

– Ren fantasi, gutt – det *var* nemlig aldri noen samling der. Dommer Wilson uttalte hvert ord med stort ettertrykk. Han uttalte seg med autoritet, for dommer Wilson var nemlig kjent som en ivrig myntsamler selv. Han *måtte* jo vite. Dessuten hadde han og gamle Andrews vært gode venner i alle år.

– Å joda, visst var det det. Det fortalte gamlingen meg selv.

Du ser, han fant det for godt å våkne av bedøvelsen idet jeg kom inn på kontoret hans.

Dommer Wilson skiftet plutselig ansiktsfarve. Enkelte av jurymedlemmene kremtet. Stemningen ble ytterligere spent og atmosfæren i salen fortettet. Noen skiftet nervøst stilling i stolene. Så ble det helt stille igjen. All oppmerksomhet tilhørte nå helt og holdent Harry.

– Ja, for noen hadde nettopp vært der før meg og holdt en klut med kloroform foran munnen hans. Det stinket kloroform i hele rommet. Derfor begynte jeg med å åpne et vindu eller to for ikke å havne på gulvet selv. Det så forresten ikke ut der inne. Hele rommet var endevendt. Kjeltringen må ha lett lenge før han fant det han var ute etter. Men fant det gjorde han altså, så mye er sikkert, for jeg finkjemmet huset etter ham – og samlingen var vekk!

Harry fortalte alt dette med forbløffende stor sinnsro, hans situasjon tatt i betraktning. Han fortsatte med den samme rolige stemmen.

– Da gamle Andrews våknet, var han visst ikke helt klar ennå – gamlingen må nemlig ha gjenkjent det krypet som kom meg i forkjøpet på en eller annen måte.

Harry hadde ledelsen nå. – Dommer Wilson så bekymret ut når sant skulle sies. Han forsynte seg av vannkaraffelen som stod foran ham; han tok en stor slurk. Svetten stod i det fete ansiktet hans med de store, grådige leppene og alle dobbelthakene.

Harry fortsatte ufortrødent.

– Gamlingen var så omtåket at han tok meg for forgjengeren, jo! Det var derfor han grep etter revolveren i skrivebordsskuffen. Dommer Wilson lente seg tilbake i den høyryggete stolen.

– Jeg så den ikke før han pekte like mot meg, rett mellom øynene. Gamlingen var begynt å klarne. Men det viste seg at helt klar var han ikke. Ellers hadde jeg ikke stått her jeg står.

– Derfor rakk du å trekke av først, freste det fra dommerstet.

– Nei, det var ikke slik det gikk for seg – ikke i det hele tatt.

– Hvordan da, tør jeg kanskje spørre? Dommeren hvisket nesten.

– Jo, Deres Nåde – sa Harry og reiste hodet mens han tok en virkningsfull kunstpause. Spillet var helt i hans hender nå. Han følte at han hadde publikum i sin hule hånd. Nå så han dommer Wilson rett inn i øynene – de små og ekle griseøyne hans – og det gjorde også samtlige andre som befant seg i salen. Og det var ganske mange, for gamle Dr. Andrews hadde vært en kjent og kjær lege for dem alle. Dessuten var dommer Wilson kjent som en streng og til tider ubarmhjertig dommer, så de sakene han presiderte trakk alltid fulle hus, uansett.

Men i øyeblikket virket det som om dommer Wilson ikke helt var seg selv. De hadde, ingen av dem, sett ham føle seg uvel før. Tvert imot, dommer Wilson var alltid i toppform når han hadde publikum. – Det kunne jo skyldes været. Dagen hadde vært svært varm, og atmosfæren var trykkende. Noen vinduer i salen ble raskt åpnet og litt frisk luft hjalp godt – på alle så nær som dommer Wilson og Harry. Sistnevnte fortsatte uoppfordret der han hadde sluppet.

– Han var ikke klarere enn at han tok meg for en annen, nei – en han gjerne ville sett dø av gjennomtrekk: tyven som hadde bedøvet ham og så lettet ham for den største skatten i hans liv.

– Hvordan vil du ha oss til å tro på alt dette vrøvlet? skrek plutselig dommer Wilson. Stemmen var oppe i fistel nå.

– Han sa jo navnet på ham, svarte Harry like rolig.

Dommer Wilson sank tilbake i setet igjen mens det rådde en nervepirrende taushet i salen.

– Han kalte meg dommer Wilson! – Harry brølte dette siste trumfkortet ut så alle skulle høre det. Men det var helt overflødig å heve røsten i det hele tatt. Alle hadde hørt alt om han så hadde hvisket navnet frem.

– Jeg rakk så vidt å komme ham i forkjøpet, fortsatte Harry med normal røst.

– Siden jeg aldri er blitt så utskjelt i hele mitt syndige liv, fant jeg det nødvendig å skyte ham litt, så han ikke skulle få

anledning til å komme med flere fornærmelser før han begynte å plaffe løs på meg i den gode tro at jeg var Deres Nåde.

Harry kunne ha spart seg sluttreplikken. Dommer Wilson hørte den ikke likevel. Han var allerede død.

Fader Doyle var selv tilstede i salen og kunne bevitne hvert ord. Han hadde kjent Harry som et av sognets såkalte «løse individer», men hadde svært vanskelig for å tro at han var noen morder av natur. At han hadde skutt i selvforsvar, ble jo en ganske annen historie.

I Mesterens fotspor

HVA VAR DET?

Brian syntes tydelig han hørte stemmer.

Nå var gode råd dyre. Han var nettopp i ferd med å tømme safen i sakristiet for dens verdifulle innhold. Om et par strakser befant det seg alt sammen i kofferten: kalker, patener, monstranser – alt det som St. Bartholomeus hadde av verdigjenstander.

– Sølvs og gull det har jeg ikke, hadde St. Peter sagt til den lamme. Det kunne sannelig ikke hans etterfølgere i embetet si. Til gjengjeld kunne de heller ikke helbrede. Brian så gjerne at Kristi kirke vendte tilbake til sin opprinnelige evangeliske fattigdom. Akkurat i øyeblikket var han faktisk i ferd med å hjelpe den i riktig retning. Dette fikk være hans bidrag til det kirkelige fellesskap, og det var alvorlig nok ment fra hans side. For hele operasjonen var nøye planlagt. Brian var ikke en som overlot særlig mye til tilfeldighetene.

Nå stod det imidlertid stille for ham. – Kom det noen likevel, mot all formodning? Han stanset og lyttet. Nei, han måtte ha tatt feil. Det var sikkert nervene som spilte ham et puss i kveld.

Hvorfor skulle de nå det? Fordi han befant seg i en kirke og ikke i et bankhvelv, et postkontor, et privathjem e.l.? Kanskje. Nei, det var nok heller fordi det var *første gang* han «lettet» en kirke i sin karriere som mestertyv.

Idéen var ikke hans, selv om den var ny for hans vedkommende. Han hadde lest om flere kirker som var blitt frastjålet både dette og hint i nyere tid. Ja, enkelte steder hadde «de» så å si tømt kirken for gjenstander, slik at presten hadde vanskelig for å kjenne seg igjen når han kom til morgenmessen.

Brian lyttet intenst og nervøst. Det var knapt gått mer enn et par sekunder siden han hørte noe han mente var stemmer.

Men, nei – det måtte ha vært en indre stemme i så fall. Og den fortalte ham at det var klokest å gjøre seg ferdig. For så vidt var han jo det. Verdigjenstandene inne fra kirken var allerede plassert i den ene kofferten. Nå gjaldt det bare å få med seg resten av innholdet i safen og legge på dør med en koffert i hver hånd.

Brian hadde hatt det som hobby en tid å drive som mestertyv, *gentlemanstyv*, for å være helt presis. Inspirasjonskilden til dette opplegget var selvfølgelig Arsène Lupin. Og Brian var ingen dårlig elev av mesteren fra Paris. Advokatpraksisen hadde for lengst vist seg å være for lite av en utfordring for en mann som Brian. Han var for allsidig anlagt. Han var simpelt hen for begavet til å kaste livet bort på noe så trivielt som rettsvesenet. De fleste hobbyer han hadde forsøkt seg på, hadde dessuten ikke klart å tilfredsstille ham. Brian var av natur en eventyrer – det var sannheten om Brian. Han var advokat, ungar, eventyrer og gentlemanstyv.

Han hadde knapt rukket å lukke døren til safen og innstille koden der den skulle stå, før stemmene var der igjen. Og nå hersket det ingen som helst tvil i hans sjel: Noen var på vei mot døren som ledet fra prestegården og inn til sakristiet. Nå gjaldt det å handle.

Koffertene satte han i et hjørne av sakristiet. Der stod de trygt så lenge. Så styrtet han ut i kirken igjen. Hvor skulle han nå gjøre av seg? Det var slett ikke så lett å si sånn i farten. Selvfølgelig – skriftestolen bakerst i kirken! Der var det rom for hele tre personer: presten i midten og et skriftebarn på hver side. Såre enkelt – men hvilken boks skulle han ta?

Av gammel vane plasserte han seg i sidestolen til venstre og trakk forhenget godt for. Selv om Brian var en frafalt katolikk som for lengst hadde sluttet å praktisere, var det likevel nok pietet tilbake i ham til å respektere skillet mellom leg og geistlig. Hans husholderske var derimot av den iherdige typen troende. Hun kom trofast til alle sognets aktiviteter, og de var mange. Det var faktisk hun som satte ham på idéen om å plyndre St. Bartholomeus. Ikke direkte, naturligvis – det var hennes overdrevne fromhet som hadde gjort ham interes-

sert i nye sider ved kirken. Dette var altså hans bidrag, en måte å skape balanse i bildet på, både for hans eget og for kirkens vedkommende. Kirkegods var dessuten ikke vanskelig å få omsatt. Enhver antikvitetshandler ville gladelig ta imot dem, stemple dem som antikke og selge dem for skyhøye priser.

Nå kom det noen inn i kirken fra sakristiet. Gjennom en åpning i forhenget i skriftestolen kunne Brian se at det var sognepresten og en annen herre som kom. Hva hadde de nå her å gjøre så sent på kvelden?

Det slapp han å undres lenge over. De tok sikte på skriftestolen de øg. Han kjente at han begynte å kaldsvette. Det eneste han kunne gjøre nå, var å vente og se hvilken vending tingene tok.

Han var heldig – den ukjente herren satte seg i den andre boksen i skriftestolen. Brian pustet lettet ut. – Det skulle han imidlertid ikke ha gjort. For presten hørte ham. Han måtte ha trodd at skriftebarnet hadde satt seg i Brians stol, for nå åpnet han gitteret og så Brian rett inn i ansiktet. Det var så mørkt der inne at de kun skimtet konturene av hverandres ansikter.

– *I Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn*, begynte presten.

Det hele gikk så fort for seg at Brian ikke fikk tid til å tenke. Før han var klar over det, hadde han allerede gjort korsets tegn, som av gammel rutine.

– Hvor lenge er det siden ditt siste skriftemål? spurte fader Doyle.

– Minst ti år, slapp det ut av Brian.

Presten så opp og fyrte løs neste spørsmål uten å gi ham tid til å tenke.

– Hvorfor det? – Ti år er lang tid, mitt kjære barn.

– Jeg sluttet å praktisere for ti år siden.

– Hva var grunnen til det?

Spørsmålene kom i rask rekkefølge – de gav ham ikke tid til å tenke. Dette var ren rutine for fader Doyle. Det var det imidlertid ikke lenger for Brian. Det hadde en gang vært det, men det var som sagt for over ti år siden. Nå hadde han mer

enn nok med å svare på alle spørsmålene om han ikke også samtidig skulle tenke på å redde seg ut av dilemmaet.

– Vet ikke, fader. Det bare gikk slik til.

– Og nå ønsker du å forsone deg med kirken igjen?

– Ja, fader, slapp det ut av Brian. Han visste ikke hva han sa lenger. Han følte bare en usigelig trang til å komme ut av knipen, bli ferdig med det hele – kort sagt: skrifte det.

– Hva er det du angrer mest etter alle disse årene?

– Min siste forbrytelse. – Det var jo for så vidt sant. Skulle han være helt ærlig overfor seg selv, så var det dette tyveriet han angret mest av dem alle.

– Og hva består den i? – Fader Doyle var som en mitraljøs i skriftestolen, rett på sak og ustoppelig.

– Jeg har plyndret en kirke for alle dens verdisaker. – Nå var det sagt. Brian merket at han følte seg lettet straks han hadde sagt ordene. Det var ikke så vanskelig å være kirketyv lenger nå da han hadde tilstått. På en måte var det jo sant at han angret det hele.

– Hvilken kirke da? kom det øyeblikkelig fra den andre siden av gitteret.

– Denne – St. Bartholomeus! – Brian så ingen grunn til å nekte lenger. Det gjorde faktisk godt å bli ferdig med det hele.

– Når gjorde du det? – Spørsmålet lød en tanke forbauset.

– Nå, i kveld, i det samme dere kom inn. . .

Brian følte seg bedre for hver ny tilståelse. Han lettet seg for hele byrden og fortalte fritt om safen og om koffertene i sakristiet. Han angret – han gråt sågar en skvett. Han ville begynne et nytt og bedre liv. Fader Doyle gav ham tid, tid til å angre, tid til å gråte, tid til å tørke tårene.

Men før de gikk over til alle de andre tingene Brian hadde på samvittigheten, falt det ham med ett inn at det jo var en annen synder som ventet på tur, en stakkar som befant seg på andre siden av skriftestolen, en som også hadde behov for å lette sin samvittighet. Ville ikke fader Doyle slippe ham til før de gikk videre?

– Han kan vente – dette er viktigere.

– Men dette kan ennå vare en stund, fader.

– Langt ifra, mitt barn, dette er fort gjort. Fortsett du, hans tur kommer.

Men det gjorde den aldri. For da de var til veis ende og kom ut av skriftestolen igjen, var mannen forsvunnet. – Og det var koffertene i sakristiet òg.

DET ÅTTENDE BUD

DU SKAL IKKE
LYVE

Forbudet – eller bedre: advarselen – mot å lyve gjenspeiler et like realistisk syn på livet som tilfellet er med alle de andre budene. Dette understrekes fordi budet ved første øyekast kan synes å dreie seg om bagateller sammenlignet med de andre.

Det er ikke tilfelle.

Moses vil til livs noe ganske alvorlig, noe som bør vies nærmere omtale før vi slipper eksemplene til.

Vi kjenner alle til forskjellige former for løgn. «Hvit løgn» og «sort løgn», «nødløgn» og «livsløgn», «illusjoner» osv. Disse kan saktens graderes som mer eller mindre alvorlige – eller farlige. Og selv om alle formene i prinsippet rammes av budet, skal vi konsentrere oss om den potensielt farligste.

«Tar De livsløgnen fra et gjennomsnittsmenneske, så tar De lykken fra ham med det samme.» Dette er Ibsens ord, ikke mine.

Hva mente Ibsen egentlig med disse bevingede ordene?

Trolig at vi alle må beskytte oss mot virkeligheten, mot den nakne sannhet, på en eller annen måte. Vi må det for overhodet å kunne leve sammen. Det er punkter i oss selv og vår tilværelse hvor vi trenger å gjøre oss *bedre* enn vi er, eller i hvert fall til noe *annet* enn vi er, for i det hele tatt å kunne overleve med hverandre slik vi nå engang er.

Jeg tenker ikke på patologiske tilfeller, tilfeller hvor folk har skiftet identitet så grundig at de er blitt totalt ubrukelige som de de er i seg selv – fordi de ikke er seg selv lenger, men vet seg å være Adam, Eva, Job, Jesus, Napoleon, Wagner, Einstein osv. Slike er ubrukelige i våre samfunn – fordi disse påståtte og påtatte personlighetene deres ikke fungerer. De har for lengst hatt sin funksjon, og lar seg ikke så lett kopiere.

Mer uskyldig og mindre syk er den form for livsløgn vi vanligvis kaller illusjoner, og som Ibsen sikkert sikter til. Dette er mindre farlige forsvarsmekanismer. De gir oss litt ekstra pusterom, mer takhøyde i en tilværelse som ellers kunne bli for trang eller tung å leve med, kanskje helt utålelig. Illusjoner av denne art er tolerert av samfunnet. De fører ikke til dårekisten.

De fleste av oss bærer på et behov for å se verden, andre, oss selv først og fremst, i et annet lys enn det kolde og realistiske. Det er et høyst ufrivillig og nokså uskyldig behov. Vi trenger av og til å ta en avstikker fra virkeligheten og identifisere oss med andre, fortrinnsvis dem som er større og bedre og sterkere enn oss selv: en Caesar, en Caruso, en Nansen, en Toscanini, en Muhammed Ali – kort sagt: et eller annet idol. Og hvem har ikke i andre sett en Marquis de Sade, en Jack the Ripper, en Dracula, en Rasputin, en Stalin?

Selvsagt kan rollene byttes om. I illusjonenes verden kan man gjøre seg selv eller andre så gode eller onde man bare vil. Så lenge illusjonen forblir ens eget og indre anliggende. Så lenge de ikke truer andre, får det bli ens egen affære – uansett

om det fører til at andre trekker på smilebåndet av oss nå og da. Vi har da rett til å være oss selv, denne feilmargin iberegnet. Vi er jo alle mer eller mindre gale, i ordets vide forstand – men altså stort sett på ufarlige måter.

Overgangen fra ufarlig til farlig livsløgn skjer når illusjonen blir til virkelighet, for en selv og for andre. Og det er denne overgangsmekanismen Moses advarer oss mot, på det aller innstendigste.

Livsløgnen kan, dersom den bare er bevisst nok, bli en fare for ens eget liv, og ikke bare ens egen livslykke.

Livsløgnen kan bli direkte livsfarlig dersom den blir gjort til virkelighet, så lenge den altså ikke dreier seg om galskap, men om bevisst bedrag. I det øyeblikket du oppfører deg som om du – eller din neste – virkelig *var* Dracula, Markien, Rasputin, Jack, Caesar, eller en av de andre kandidatene, da er det fare på ferde. Og det er denne bevisste, livsfarlige form for livsløgn Moses gjerne ser oss spart for. Han vil nemlig at vårt forhold til virkeligheten skal være så realistisk som mulig – for vår egen skyld.

At budet fortsatt gjelder i vår moderne verden, skulle disse historiene fra dagens Frankrike og Irland være gode eksempler på.

Jeg har dem fra fengselsprester i Paris og i Dublin – og gir dem herved videre til eventuelt interesserte.

Amor fati – elsk din skjebne

BENOIT ELSKET YVONNE – hun var en kunstnerisk og samtidig svært praktisk kvinne.

Yvonne elsket Benoit – han var dyktig, og samtidig var han interessert i kunst han òg, det vil si i musikk, nærmere bestemt orgelmusikk.

De var altså svært like av interesser, kom de til, og passet godt til hverandre. Benoit arbeidet i et arkitektfirma i Boulevard Haussmann og Yvonne var lærerinne ved en skole i veving. Kunsten var hennes arbeid – for Benoit var den en hobby. Ved siden av arbeidet var det hjemmets gleder som egentlig interesserte dem mest. Av og til ble det en aften i Salle Pleyel, i Pariseroperaen, eller på en god restaurant. Men stort sett var de mest interessert i å dyrke sine hobbyer og nyte hjemmets fred og ro. Hennes hobby var litteratur, dersom hun da fikk tid til noe annet enn å utvikle sin egen kunst og forberede undervisningen.

De hadde derfor giftet seg med hverandre og under gode auspisier. Vielsen fant sted i Madelaine-kirken, med pomp og prakt, sang og klang.

Yvonne ofret all sin fritid til å dyrke Benoit og til å veve. Litteratur ble det mindre tid til nå da de var gift, fant hun snart ut. Hun hadde sitt eget arbeidsværelse ved siden av hans kontor, hvor hun kunne veve uforstyrret, tenke og utvikle seg som kunstner i faget.

Benoit dyrket imidlertid også de skjønne kunster, som før nevnt. Han hadde fått titulærorganisten i Notre Dame, Pierre Cochereau, «på hjernen», for å si det populært.

Alle hennes sparepenger gikk til garn og til bøker om emnet. Alle hans gikk til plater, kassetter, konsertbilletter – og *bilder* av maestroen. Cochereau betød mer for ham enn arbeidet som arkitekt. Yvonne visste dette, og likte det egent-

lig godt. Det var noe av det som gjorde Benoit spennende for henne i utgangspunktet.

Men det var i begynnelsen. Når de nå skulle leve sammen som ektefolk, ble det en annen historie. Nå var det som om hun hadde giftet seg med maestroen, like så meget som med Benoit. Hva verre var: Det var som om Benoit var mer gift med orgelvirtuosen enn med henne – om ikke akkurat gift, så i hvert fall viet til ham og hans kunst.

Hver søndag morgen gikk de til Matutin og høymesse i Notre Dame, ikke bare av religiøse grunner, men like meget for å høre orgelimprovisasjonene fra dette verdensberømte instrumentet, høyt der oppe under rosevinduet, hvor altså den sagnomsuste Cochereau befant seg – og hvor også Benois hjerte i stigende grad kom til å befinne seg.

De spiste sin søndagsmiddag på en liten restaurant lenger nede langs elven, men ikke lenger enn at de rakk tilbake til konserten klokken fem om ettermiddagen. Da var katedralen alltid stappfull, så de var fremme i god tid for å få sitteplasser der hvor akustikken var best. Deretter fulgte Vesper, hvor mesteren igjen improviserte. – Og så var det ikke annet å gjøre enn å gå hjem.

Men for Benoit fortsatte Cochereau å spille inne i ham – og på grammofonen – til det var sengetid. Cochereau var en magiker – og Yvonne følte at hun hadde lite å stille opp mot hans magi, selv om hun var kvinne. Hun hadde opplevd det slik at en av gledene ved å være gift med Benoit nettopp var å bli ført inn i denne verden av skjønnhet, inn i det som kanskje var kunstens allerhelligste. Hun hadde opplevd dette som en direkte inspirasjon for sin egen kunst. Men nå befant hun seg der oftere og oftere, mens Benoit ikke syntes å interessere seg det aller ringeste for farvenes mysterium. Tonenes språk er jo engang sterkere.

Benoit introduserte henne møysommelig for orgellitteraturens store skattkammer – forevige i innspillinger av Cochereau, spilt med den samme lekende og intense elegansen, enten det nå gjaldt barokke, klassiske, romantiske eller moderne mestre. Cochereaus forse var dessuten hans egen kunst

– improvisasjonskunsten – som fylte hans gudstjenestespill, og som alltid avsluttet hans konserter. Han kunne trylle frem hva det skulle være, fra fuger, toccataer og orgelsymfonier til de enkleste mellomspill og overganger.

Benoit ble bare mer og mer fortryllet. – Yvonne følte seg mer og mer alene med sin farveverden.

Hver gang hun forsøkte å få samtalen inn på noe som angikk dem begge – eller på hennes eget for den saks skyld – kvitterte Benoit med nye fakta om Cochereau.

– Hvordan likte du min consommé i dag, Benoit? spurte hun og så lengselsfullt inn i de lyseblå, klare øynene hans.

– Nydelig, kjæreste. Vet du, Cochereau er søkkrik. Han eier gruver, har ingen økonomiske problemer og slikt. Han er multimillionær.

– Virkelig? Det var jo ikke vanskelig å være kunstner da, tenkte hun. Gid hun hadde gruver eller noe tilsvarende.

– Dupré har sagt at han har ingen like i verden i dag.

– Som gruveeier?

– Ikke vær tåpelig, elskede. Dupré talte om orgelkunsten hans.

– Unnskyld, da. Smak nå på min provençalske gryte. Jeg har brukt timer på å lage den akkurat slik jeg vet du liker den best.

Benoit ble fjernere i blikket for hver ny rett hun satte frem for ham. De var forberedt med stor kjærlighet. Og han på sin side fortærte dem med like stor kjærlighet – til Cochereau.

– Han bor i Nice, fortsatte Benoit sitt foredrag (som hun forøvrig hadde hørt tusen ganger før). – Så flyr han inn til Paris med eget privatfly, spiller i Notre Dame, spiser lunch på en av de beste restaurantene – ofte Maxim's – og så spiller han aftenkonserten og improviserer til Vesper og flyr hjem igjen.

– I den helt store stilen, kommenterte hun tørt.

– Stor stil, hele veien. I sin villa i Nice har han Europas største privatorgel. Der underviser han. Du vet, han er rektor ved musikkonservatoriet i Nice. Dessuten reiser han verden rundt på turneer hvert år.

– De sier at han drikker, slapp det ut av Yvonne i et

ubevoktet øyeblikk – om ikke annet så for å vende Benoits oppmerksomhet mot bordets gleder, som hun alltid la så meget kjærlighet i.

– Tøv, Yvonne. Det er sagt av ren og skjær misunnelse. Alle misunner ham. Det har de forresten god grunn til. Han er nummer én.

Yvonne ble helt stum av beundring – for et kunstnersinn!

Mens hun forberedte sin undervisning og forsøkte å konsentrere seg om sin vevekunst så godt hun kunne, gjelød leiligheten av orgelbrus. Lukket hun døren inn til stuen for å få litt ro til å samle tankene, kom Benoit straks løpende og rev den opp, med forskjellige entusiastiske utbrudd: «Hør på den pedalen, elskling!», «nå improviserer han et postludium», «du må komme og høre på denne tolkningen av Widors femte», «har du hørt maken til fri fantasi?».

Dette kom alt sammen fra hjertet – fra *hans* hjerte vel å merke. Hun på sin side begynte å oppleve et direkte konkurranseforhold til sin manns idol, verdensberømt eller ikke. Hun forsøkte å nevne problemet for ham en gang, og da *svært* forsiktig – men uten resultat. Han opplevde ikke hennes kunst som en trusel mot sin, heller som en oppmuntring til hans kunstneriske hobby. Det var jo *hun* som var kunstneren av de to, han var bare amatør, Liebhaber.

En dag kom Benoit hjem med et forstørret foto av mesteren ved orgelpulten. Det skulle dekke den ene veggen i dagligstuen. Kunne det ikke heller brukes på hans kontor? – Ikke tale om, det var altfor stort til det. Benoit hadde dessuten betalt i dyre dommer for forstørrelsen, nettopp med tanke på veggen i stuen.

Cochereau var nå hos dem og blant dem hele tiden hjemme. Yvonne begynte å gå mer ut om kveldene, for å få litt pusteroom, litt av det franskmennene kaller «espace» (tyskerne kaller det visst *Lebensraum*) – og for å få ren og skjær ørenslyd.

Benoit på sin side fulgte stadig ivrigere med i det Cochereau gjorde. Han skaffet seg program over alle konsertreisene hans, til de store katedralene i inn- og utland. Neste helg

skulle det nyrestaurerte orglet i Chartres innvies av mesteren selv. Både republikkens president og kulturministeren skulle være tilstede. Domkoret fra Dijon – det beste i Frankrike – skulle synge. Benoit måtte simpelthen være tilstede. Ville hun bli med ham?

Yvonne unnskyldte seg. Hun hadde meget å forberede denne høsten. Samme søndagen gikk hun alene til Notre Dame. Det var til en stille messe hun gikk, uten orgel. På vei ut kastet hun et blick opp på det mektige og sagnomsuste instrumentet som stod der under rosevinduet. Hun så på det med blandede følelser, med både kjærlighet og hat i sitt indre. Snart veide det ene tyngst på vektskålen, snart det andre. Jo, hun elsket dette instrumentet over alle andre orgler, hadde det bare ikke vært for Benoit. Han var kommet mellom henne og Cochereau! Nei – det var jo omvendt. . . Nå gikk det visst rundt for henne. Hun satte seg et øyeblikk for å falle til ro, tente et lys foran statuen av Notre Dame de Paris – og falt til ro. Hun hadde før tatt sin tilflukt til henne når livet gikk henne imot, og funnet trøst og styrke der.

Da Benoit kom hjem fra Chartres samme kveld, hadde han med seg et piratopptak av hele begivenheten, et opptak han selv hadde gjort med en liten maskin. Entusiastisk, oppslukt og henført spilte han denne kassetten om og om igjen. Da det omsider ble midnatt, kunne hun hele programmet utenat. Han følte at han så vidt var begynt å tilegne seg innholdet.

Den natten lå han i sengen med sin walkman og lyttet til Cochereau, time etter time. Han var så oppslukt at hun ikke fikk så meget som sitt vanlige godnattkys.

Morgenen etter ringte han til kontoret og sykmeldte seg. Han var visst helt utslitt. Utpå dagen gikk han og kjøpte et album hvor han kunne samle alle sine bilder av mesteren, alle avisomtaler og anmeldelser. Dette albumet ble hans uatskillelige sengehygge fra den mandagen av.

Hun sovnet fra nå av inn til synet av sin Benoit som lå der og stirret på Cochereau, helt hypnotisert – borte vekk, i hvert fall for henne. Det ble en fast livsvane hos ham å sovne inn til synet av sitt store idol og lyden av hans virtuosier.

Det skulle det ikke bli for henne.

– Benoit, elskede, hører du meg?

– Hmmm, lød svaret. Benoit lå og stirret på bilder av mesteren ved spillepulten i Chartres, i Reims, i Dijon, i Victoria Halle i Genève, i Westminster Cathedral, i Passau osv. – Benoit fulgte ham med blikket verden over, om og om igjen.

– Benoit, elsker du meg fortsatt?

– Hmmm, svarte han og bladde om i albumet. Det skulle bety 'ja'.

Nå ble hun med ett mer påtrengende. Hun tok ganske enkelt albumet fra ham, bøyde seg over ham og spurte på ny, men denne gangen mer inntrengende og alvorlig:

– Benoit, elsker du meg?

– Ja, elskede, svarte han kort mens han rev albumet til seg – og han viet seg igjen til sin Cochereau-kult.

Hun visste at han løy.

Han visste det ikke – ikke ennå.

Hun bestemte seg for å forklare det for ham, koste hva det koste ville.

Hun gikk inn i stuen og satte på en orgelplate – som for å glede ham. Det var blitt sent, og hun måtte dempe volumet på grunn av naboene.

Så gjentok hun sitt livs aller viktigste spørsmål med stadig stigende intensitet. Han svarte et gjentatt «ja, elskede», mens han hele tiden fordypet seg i albumets eventyrlige verden. Nå så han ikke engang på henne hver gang hun gjentok spørsmålet. – Nå svarte han ikke lenger i det hele tatt. Han var tapt for henne – og for verden forøvrig, kom hun til.

Derfor reiste hun seg resolutt fra sengen og gikk inn i stuen igjen. Benoit våknet av rusen han befant seg i ved at musikken ble sterkere og sterkere der inne fra. Han ropte inn og bad henne tenke på naboene. Hun tenkte på helt andre ting i øyeblikket og hans ord falt for døve ører. Nå kunne han ikke lenger høre sin egen stemme gjennom bulderet fra orglet i Notre Dame. Hun kunne heller ikke høre hva han prøvde å betro henne da hun begynte å stikke med kjøkkenkniven.

Men da var det likevel for sent.

Naboene hørte ikke skrikene hans – bare orgelmusikken. Da de omsider hadde fått nok og ville ringe inn for å klage, var det alt blitt stille igjen, helt stille.

Yvonne meldte seg for politiet dagen etter.

– Nå sitter hun i fengsel og ser på bilder av Cochereau – det er det eneste hun er i stand til for tiden, forklarte Abbé Louis til slutt. – Det later til at hun er gått inn i et slags Cochereau-delirium. . .

Den dumme dommeren

FØLGENDE GODBIT KOMMER fra Irland, et land hvor seksuallovgivningen ikke er fullt så liberal som her hjemme.

Biskopen var på vei hjem fra et hyggelig selskap. Et riktig vellykket selskap hadde det vært, med god mat og mye god drikke. Han følte seg i usedvanlig fin form denne kvelden. Derfor ville han gå hjem.

Som han spaserte avsted gjennom kveldsmørket, hørte han plutselig en lyd borte fra veikanten. Det var en stemme som ropte på ham:

– Biskop! Biskop!

Han stanset et øyeblikk, ventet og lyttet. – Der var det igjen:

– Biskop! Biskop!

Nå gikk han helt bort til veikanten hvor lyden kom fra. Nede fra grøften var det noen som ropte på ham. En grøtet liten stemme gjentok stadig det samme:

– Biskop! Biskop!

Det tok litt tid før øynene hans vente seg til mørket der nede. Var det virkelig noen som lå der og ropte på ham?

Ganske riktig – i lyset fra månen og stjernene kunne han tydelig se at det var en padde som satt der, en stor og ekkel grønn padde. Nå begynte den på ny:

– Biskop! Biskop!

– Ja, padde, hva vil du meg? svarte biskopen.

– La meg få bli med deg hjem, biskop. Ta meg med, vær så snill. La meg få sove i din seng i natt. Spar meg for kulden og mørket her ute.

– Aldri i livet!

– Vær så snill, biskop, la meg få bli med deg hjem!

– Tror du jeg vil ha en ekkel og ussel padde som deg i min seng?

– Biskop! Jeg er ingen padde – jeg er en forhekset prins.

Jeg er verdens vakreste unge prins. Vær så snill, biskop!

– Hvordan kan jeg vite at du er en ung og vakker prins?

– Hvis jeg bare får ligge hos deg i natt, skal du få se selv.

For da vil trolldommen bli brutt, og jeg vil bli forvandlet tilbake til den vakreste prins i verden.

Biskopen tok padden med seg hjem.

Da han våknet neste morgen, lå det en vakker ung mann ved siden av ham i sengen – den vakreste unge mann han noen sinne hadde sett. Huden skinte som kobber og luktet søtt som honning. Håret var en stor gyllen og kruset manke. Kroppen var fullkomment proporsjonert: Den var fast og samtidig myk å ta på; nesen var markert og intelligent; leppene føltes fyldige, varme og ømme; øynene var tindrende klare og lyseblå – de hadde en nesten hypnotisk kraft.

Dette var den inkarnerte skjønnhet for biskopen, en åpenbaring av Guds egen herlighet. Han hadde aldri sett maken – og fikk heller aldri anledning til å se noe lignende.

For dommeren trodde selvfølgelig ikke et ord av hele historien, like lite som husholdersken hadde gjort det; det var hun som fant dem sammen.

DET NIENDE BUD

DU SKAL IKKE
BEGJÆRE DIN
NESTES HUSTRU

Hvem var historiens første detektiv?

Spørsmålet er lett å besvare: Det var kong Salomo – uten noen som helst tvil.

Han er ikke bare den første, men også den største av dem alle, uovertruffen i sine metoder. Les bare hvordan han løste en floke av de helt sjeldne. Det står skrevet i 1. Kongebok, kapitel 3, vers 16–27. Jeg skal for sikkerhets skyld gjengi historien i hovedtrekk, slik at ingen skal være i tvil om hvorfor listen av detektiver starter med kong Salomo.

To skjøger gjorde krav på samme nyfødte barn. Grunnen til det var at den ene av dem i vanvare var kommet til å ligge på sitt barn om natten, hvilket det døde av. I stedet for å gi seg over til fortvilelsen, som mødre flest ville ha gjort, var hun

snartenkt nok til å stjele en annen nyfødt en fra naboskjøgen (på engelsk kalles visst slikt for 'baby-snatching' – fenomenet er i seg selv kjent nok), og plasserte den døde i dennes sted. – Som nyfødte ser vi nå engang alle like ut. Forskjellen blir mer markert med årene. Det vil si, i sluttstadiet begynner vi å ligne hverandre igjen.

Tilbake til kong Salomo.

Den gesvinte moren kom naturligvis i klammeri med sitt nye barns gamle mor. Hun krevde å få barnet sitt tilbake – hun mente nemlig å kunne se at det var hennes barn. Men der møtte hun motstand. I mangel på fellende bevis trakk hun spedbarn-napperen (som det vel må hete på norsk) for høyes-teretten, det vil si for kongen – i dette tilfellet selveste kong Salomo.

Han ble naturlig nok ganske overrumplet av denne uvante saken. Men han håndterte den som om han aldri skulle ha gjort annet i hele sin regjeringstid: Siden de to sto på sine krav og ingen av dem viste tegn til å ville gi seg, bestemte kongen at de heller fikk dele byttet – dvs. ungen – og befalte at barnet skulle hugges i to – så ville han nok få fred for dem alle tre.

Da gav den ene seg, og det var moren – selvsagt – som heller ville se sitt barn hos en annen kvinne enn drept. Dette var øyeblikket kong Salomo hadde ventet på. For med dette hadde tyven røpet seg – ved ikke å gi seg.

Moren vant altså saken. Hva som skjedde med taperen, tier historien om. Og godt er det.

Det er altså slikt som skal forstås med en «salomonisk dom», og den er ikke blitt alle konger til del, ikke alle dommere heller for den saks skyld. Men kong Salomo var ikke bare konge. Han var også prest, i pakt med tidens skikk. Og mang en prest har videreført denne gammeltestamentlige arven. En av dem fortjener spesiell omtale i vår sammenheng. Han gikk nemlig politiet en høy gang under oppklaringen av et mord, og kan trygt regnes for en sann disippel av kong Salomo.

Denne presten kjente ikke bare sitt Gamle testamente. Han kjente også sine klassikere i kriminallitteraturen. Og det kan så avgjort være en fordel når man skal rekonstruere et mord.

Saken er at Agatha Christie først og fremst var farmasøyt. Kun i annen omgang var hun forfatter. Men dette er det ikke alle som er på det rene med. Hennes hovedinteresse som faglært var læren om gifter, *toksikologi*, en interesse hun dyrket livet igjennom. Hele 83 av de mange mordene hun begår på papiret, er giftmord. Og enhver farmasøyt av noen klasse kan bekrefte at de er meget kyndig konstruert. De er simpelthen til å få frysninger på ryggen av.

Det er derfor ikke å undre seg over at Agatha Christie er anbefalt lesning ved flere farmasøytiske institutter, akkurat som Sherlock Holmes er det ved politiskoler verden over.

Dette er det, som sagt, langt fra alle som vet. Men en av dem som kunne sin Agatha Christie og som kjente til de faktiske forhold om hennes lange og rike liv, var pater Emilio. Og uten hans kriminalistiske innsikter ville saken aldri blitt oppklart.

Overgangen fra å stjele barn til å stjele koner er kanskje ikke så stor når det kommer til stykket.

Det perfekte mord

FLAVIO HADDE BESTEMT seg. Og når han først hadde tatt en beslutning, ble han forvandlet til en handlingens mann, uansett hvor meget «om» og «men» han måtte ha vært igjennom på forhånd. – Og det hadde han denne gangen.

Flavio hadde bestemt seg for å myrde Aureliano. Men han hadde ikke tenkt å ta noen som helst risiko av den grunn. Det skulle bli hans første og siste mord i dette liv – det skulle derfor bli det perfekte mord. Følgelig hadde han utstyrt seg med en idiotsikker oppskrift, en av Agatha Christies virkelig geniale metoder, beskrevet i kriminalromanen *Sad Cypress*, fra 1940. Hadde den fungert den gangen, så ville den saktens gjøre det igjen.

Boken handlet om et giftmord så perfekt at det nesten ikke var til å tro. Ingen kunne gjette hvem morderen var, med mindre han da kjente denne spesielle oppskriften fra før.

Grunnen til at Aureliano måtte bort, var ganske enkelt hans kone, den vakre Fedora. Hun var en kvinne av stor skjønnhet, men av liten dyd. Og nå ville hun gjerne gifte seg med Flavio, en både vakker og begavet ung mann, universitetets lys. Han var minst like villig som henne. Men nå hadde han altså tatt på seg å rydde Aureliano av veien. Det skulle skje på en av Venezias beste restauranter, like ved operaen, La Fenice. Så meget syntes de at de skyldte Aureliano. Og fornøyelsen skulle Flavio betale. Han hadde selvsagt ikke råd til slikt, fattig student som han var. Men dette var en helt spesiell anledning. Dessuten var det jo en engangsforeteelse. Påskudet var Flavios fødselsdag.

Ifølge oppskriften gjaldt det bare å blande litt *morfinklorid* i vinen. Det ville snart gjøre slutt på rivalen. Så meget hevdet i hvert fall Agatha Christie, og hun var jo en autoritet på området.

Det springende punkt i dette opplegget var imidlertid å utelukke enhver mistanke om at det var *han* som hadde forgiftet Aureliano. – Derfor måtte han selv drikke av den forgiftede vinen. For å unngå å stryke med selv, var det bare å passe på at han selv tok et kraftig brekkmiddel før det var for sent. Det foreskrevne middel var en sprøyte *apomorfinchlorid*, og det lot seg lett ordne på herretoalettet. – Derved ville han selv straks være utenfor fare mens Aureliano altså strøk med.

En bedre metode kunne han ikke tenke seg. Han hadde oppskriften hjemme, sort på hvitt, og hadde studert den til minste detalj. Spørsmålet om hvem som hadde forgiftet vinen i karaffelen, overlot han til politiet. Det er nå engang deres plikt å ta seg av uløste mysterier. Men han ville være den siste som ble mistenkt, all den tid han jo selv ble dårlig av vinen og måtte gå ut for å brette seg. At Aureliano ikke valgte å gjøre det samme, fikk bli hans sak. . . Kanskje ville de tro at det hele skyldtes skaldyrsforgiftning. Lagunen leverer det meste av maten til restaurantene i Venezia, og dårlige skjell og østers er så visst ingen spøk å få i seg.

Flavio kunne aldri huske å ha spist så godt og så elegant i hele sitt liv. Denne restauranten var en av de dyreste i verdens kanskje dyreste by, og ble vanligvis frekventert av turister, rike turister. Ingen venezianer har vanligvis råd til en slik *estravaganza*. Men anledningen var som sagt spesiell og Aureliano fortjente et anstendig endelikt. På en måte var dette dessuten helt i republikkens ånd – dogene selv kunne ikke ha funnet en bedre regi for et mord. Flavio var stolt av å være venezianer der han satt vis à vis Aureliano ved bordet.

Alt gikk etter planen. Aureliano forsynte seg godt av de mange spesialitetene som lagunen har å by på. Og Flavio nøt sant å si måltidet han øg, men kanskje på en litt mer intens måte enn gjesten gjorde det. Praten gikk om løst og fast, helst om løst. Flavio ville jo nødigg gjøre noe som kunne vekke offerets mistanke.

Omsider lyktes det Flavio å få tømt giften i karaffelen på bordet. Det skjedde i et øyeblikk da Aureliano fant det nødvendig å vie noen yngre amerikanske kvinner ved bordet bak

dem all sin oppmerksomhet. De bad om «fyr», og Aureliano var mer enn villig til å hjelpe.

Så fortsatte de å spise og drikke. De hevet glassene og skålte, igjen og igjen, oftest for Fedora.

Da Flavio begynte å føle seg en tanke underlig eller uvel, reiste han seg straks for å gå ut i et såkalt «nødvendig ærend». Dette var høyt spill, det visste han godt, men det var prisen verdt – det visste han enda bedre. Han hadde sprøyten liggende klar i lommen. Det var bare å gå ut og sette den i god tid før det var for sent. Og tid var det ennå nok av. Det gjaldt bare å handle rolig og naturlig så ikke Aureliano fikk inntrykk av at noe var på ferde.

Flavio passerte garderoben på veien ut. – Det var da det skjedde. For i samme øyeblikk kom Dr. Raimondi inn.

Raimondi lyste opp ved synet av Flavio. Flavio var hans beste student, og professoren hadde forespeilet ham flere mulige stillinger ved universitetet. Flavio hadde allerede søkt på opptil flere av disse og visste at Dr. Raimondi talte hans sak. Derfor ble han meget gledelig overrasket over å se ham.

– Flavio! Hvor hyggelig – står til?

– Bare bra, svarte Flavio, uten at han helt hadde dekning for sine ord denne gangen. Men det kunne han jo umulig forklare for professoren. – Dessuten ville det ta for lang tid.

De håndhilste, og Flavio ble stående et øyeblikk og vente mens Raimondi leverte yttertøyet fra seg. – Noen minutter hadde han da saktens igjen før det begynte å haste. Sant å si gjorde det godt å se professoren akkurat nå. Det gav ham styrke. Det avledet tankene fra Aureliano som satt igjen der inne og intetanende avventet sin skjebne.

– Flavio, jeg har gode nyheter til deg, fortsatte Raimondi.

Flavio vendte i stigende grad oppmerksomheten mot professoren, selv om venstre hånd fortsatt hadde et solid tak om den fylte sprøyten i venstre jakkelomme. Den hadde han gjort klar før han gikk hjemmefra. Så slapp han å miste tid med å måtte fylle den ute på toalettet; bedre føre var.

– Du har fått stilling ved universitetet. – Jeg fikk det bekreftet i ettermiddag!

Flavio grep begeistret professorens hånd med begge sine og trykket den varmt og lenge. – Dette måtte være hans lykkedag, den lykkeligste dagen i hans liv til nå. Han hadde vanskelig for å tro sine egne ører. Var det mulig? Jo, det var mer enn mulig, det var sikkert, forsikret professoren.

Alt stod helt stille for Flavio. Han var ved sine ønskers mål, ved veis ende. Han følte seg ubeskrivelig lettet og takket Dr. Raimondi i overstrømmende ordelag. – Men så ble han revet ut av lykkerusen ved at venstre hånd igjen fant veien ned i venstre jakkelomme og følte den kolde sprøyten med det livsnødvendige brekkmiddelet.

Det var sant, han måtte skynde seg, minuttene var begynt å bli mange etter hvert og Agatha Christie hadde uttrykkelig sagt at det var nødvendig med rask motgift. Flavio skulle nettopp til å unnskyldte seg da Dr. Raimondi fortsatte:

– Det er bare noen små sider ved saken som vi gjerne skulle ha snakket om. Derfor var det såre beleiliggende at jeg traff deg her.

Flavio forstod med en gang at disse «små sidene ved saken» var noe viktig; han kjente og forstod professorens sprogbruk. Best å få det gjort unna med det samme, alt gikk jo så glatt denne aftenen likevel.

– Det gjelder en stilling som vitenskapelig assistent, *min* assistent faktisk, dersom det da måtte passe.

Det passet Flavio utmerket. Intet passet ham sant å si bedre i øyeblikket, og han visste ikke hvordan han nok skulle få takket professoren. Han ble så overveldet og matt av all medgangen at han følte behov for å sette seg et øyeblikk. Nei, det gikk ikke an, ikke så lenge Dr. Raimondi stod. – Det var sant: Han skulle jo på toalettet. Nå måtte han visst skynde seg; Flavio tok ikke gjerne unødige sjanser.

Dr. Raimondi takket for tilsagnet og fortsatte med å foreslå at de skulle feire begivenheten med en drink i baren. Flavio svarte med å insistere på å spandere denne. – Nå tenkte han igjen på stakkars Aureliano der inne. Men han tenkte også på Dr. Raimondi og sin egen fremtid som hans vitenskapelige assistent.

Etter noen minutter i baren begynte Flavio å føle seg direk-

te uvel. Det var et spørsmål fra Raimondi som ledet tankene inn på Aureliano igjen:

– Flavio, føler du deg ikke vel? Du er vel ikke dårlig?

Flavio følte seg syk. Han unnskyldte seg og begynte å gå i retning av herretoalet. Dr. Raimondi tok ham vennlig i armen og satte ham på en stol mens han bad bartenderen om et glass kaldt vann.

Flavio ville ikke sette seg. Han ville bare komme seg ut for å få satt sprøyten før det var for sent. Men han fikk seg ikke til å avvise Dr. Raimondis vennlighet. – Der kom visst noen med et glass vann. Dr. Raimondi holdt det selv opp for munnen hans. Hvilket elskverdig menneske Dr. Raimondi var! Hvor usigelig heldig han var som var blitt hans vitenskapelige assistent. . .

– Drikk dette, så føler du deg straks bedre.

Det stemte ikke. Flavio følte seg snarere verre, langt verre. Men han kunne ikke avvise denne utsøkte vennligheten fra Dr. Raimondis hånd, Dr. Raimondi som hadde gitt ham hans livs største sjanse, som ville ha *ham*, Flavio, som sin vitenskapelige assistent – utrolig, men altså sant.

Det siste Flavio så før han lukket sine øyne for siste gang, var Dr. Raimondis kjære og kjente trekk. Han stod der og stirret granskende inn i ansiktet på sin nye assistent som plutselig var blitt dårlig og hadde besvimt. Nyheten var vel blitt for meget for ham. Kanskje var det likevel best å tilkalle en lege, for alle tilfellers skyld.

I det samme falt Aureliano om inne i restauranten – og døde, han òg.

Politiet var derfor de første som ble tilkalt. Men de fant aldri ut av floken. Det gjorde imidlertid padre Emilio som kjente Flavios bokhylle ut og inn, og som Fedora hadde søkt sin trøst hos da hun fikk meldingen om dødsfallene. – Sprøyten de hadde funnet i venstre jakkelomme, bekreftet at hans teori hadde mye for seg.

DET TIENDE BUD

DU SKAL IKKE BEGJÆRE
DIN NESTES HUS. DU SKAL
IKKE BEGJÆRE DIN
NESTES HUSTRU, HANS
TJENER ELLER TJENES-
TEKVINNE, HANS OKSE
ELLER ESEL ELLER NOE
ANNET SOM HØRER DIN
NESTE TIL

NATUREN ER IKKE egalitær, uansett hva sosialister og marxister måtte hevde om det motsatte. Vi er forskjellige fra fødselen av, enten vi liker det eller ikke. Og som oftest liker vi det, i hvert fall de av oss som vet seg bedre utrustet enn andre. Dyktige mordere hører også til dem, slik vi har sett i det foregående.

Historien er heller ikke egalitær. Den er i hvert fall ikke blitt det ennå, til tross for sosialdemokrati og marxisme. Noen av oss er født inn i en sammenheng som andre misunner. Av disse er det dem som nyter det (fordi de rett og slett har mer enn andre) og andre som bare lider under det (fordi penger er en byrde i flere betydninger av ordet). «Høyt» og «lavt», «rik» og «fattig», «gløgg» og «dum», «geni» og «idiot» er

fortsatt aktive begreper i våre moderne språk, til tross for alle forsøk på å bekjempe dem på naturens og historiens plan.

Dette visste Moses. Han prøvde ikke å viske ut de forskjeller naturen eller historien gjør på folk. Dem respekterte han. Han forsøkte heller å advare oss mot enhver gal form for utjevning. For det å drive «tvangsegalisering» kan også være direkte farlig. Hva han ville tenkt om den russiske revolusjon, kan man bare gjette seg til. Moses var ikke noen sekularisert jøde lik Marx.

Heller ikke var han sekularisert jøde som Freud og trodde at vi alle er like inni og bare forskjellige utenpå. Moses trodde at Gud hadde skapt verden slik den nå engang er. Derfor forsøkte han hverken å forandre på naturen eller historien. Det han prøvde, var å lære oss å leve riktig med begge – og derved skape fred på jorden, til tross for alle forskjeller og ulikheter.

Alle har ikke vært like villige til å følge ham her. «Mye vil ha mer», enten det nå dreier seg om lite eller meget. Disse ordene er jo høyst relative begreper. Misunnelse og begjær er derfor, ifølge Moses, farlige lyster dersom de blir satt ut i livet. Og det gjør de rett som det er.

De følgende historiene skriver seg fra Norge – hvor ellers? Det norske folk er det eneste hvor misunnelsen er sterkere enn kjønnsdriften, er det blitt hevdet av opptil flere. Her er det forskjell på folk, som overalt ellers. Men her er den bare så såre vanskelig å leve med. Ikke så å forstå at Ola Nordmann er marxist eller freudianer i sin livsanskuelse. Langt derifra – han er for makelig anlagt til det. Hans livsanskuelse består i noe helt annet: i det å misunne andre.

I virkeligheten er dette mer slitsomt og hektisk enn en revolusjon eller psykoanalyse. Men det oppdager han ofte først når det er for sent. Dessuten kan denne livsfilosofien være direkte farlig dersom man gjør den til noe mer enn en livsanskuelse, dvs. til en praktisk levevei. Det var dette Moses ville påpeke.

Før vi begir oss eksemplene i vold, vil jeg gjerne få trekke frem et *apropos* til dette med menneskenaturen.

I de gamle katekismene stod det meget vakkert å lese om *verneenglene*. Og disse angår oss i vår sammenheng. For verneenglene er nettopp det som alle mennesker har felles. De er like mange som det er mennesker, og de har som oppgave, ikke å synge og spille i de himmelske haller, men å passe på oss her nede. – De har med andre ord et langt mer hektisk liv enn englene forøvrig.

Nå er det min faste overbevisning at enkelte verneengler har det travlere enn andre – så meget mener jeg å ha lært om livet. De hjelper og står hos, så godt de kan – men allmektige er de jo ikke. Skulle gjerne sett hvor forskjellige de ser ut alle sammen: noen hvite, rene og alltid opplagte – andre tidlig gamle, utslitte og medtatte; alt etter hvem det er de skal passe på, selvfølgelig. – Jeg har en aldri så liten mistanke om at min egen verneengel med årene har fått frynsete fjær i kantene på de store vingene sine. . .

Kunstneriske friheter

HECTOR HADDE BESTEMT seg for å ta nederlaget som en god taper. Juryens dom var enstemmig og ufravikelig: André var en bedre pianist enn han selv. Derfor gikk stillingen ved musikkonservatoriet til André og ikke til Hector. Selv fikk han heller søke stilling i skolen, skjønt dette var langt under hans verdighet såvel som kvalifikasjoner. Men det var ingen vei utenom denne gangen; han fikk heller bite i det sure eplet.

Nei, han ville gjøre mer enn det, faktisk.

Hector hadde bestemt seg for å akseptere André på en positiv, og ikke bare negativ måte. Han ville vise ham hvor god taper han var, at han anerkjente kjennelsen, kort sagt: at han var enig med juryen. André var en større musiker enn han selv, skjønt forskjellen var ikke så særlig stor mellom de to. Hadde André hatt uflaks ved eksamen og han selv fått full klaff, kunne loddet ha falt ut annerledes. Men nok om det – saken var avgjort.

Derfor valgte Hector å invitere André til aftens hjemme hos seg. Nå var de ikke lenger studiekamerater. Nå skulle deres veier skilles. Det var noe å feire, både på godt og på ondt.

Hector la seg riktig i selen for at André skulle føle seg velkommen. Maten var utsøkt og vinen kostbar. Han hadde gjort sitt aller beste denne aftenen, og det sa ikke så rent lite, for Hector var en kunstner også på kjøkkenet. Hector var nemlig en kunstnertype over hele registeret – uten unntak. Alt ved ham – indre som ytre – var kunstferdig, raffinert og nøye overveid. Hector var Bergens mest utpregede kunstnertype – hvilket krever sin mann – han var *kunstner*, tvers igjennom.

André var hans rake motsetning i så henseende. Han var ikke slående eller vakker å se til. Heller ikke var han velkledd som Hector alltid var. Han bodde og levde enkelt, spiste og drakk som et gjennomsnittsmenneske. Han var heller ikke

allsidig begavet som Hector, men levde utelukkende for sin musikk.

Alt dette irriterte Hector. Men fremfor alt forbauset det ham. Han kunne ikke med den beste vilje i verden fatte hvordan André kunne nå slike høyder som han gjorde, når han ikke hadde større bredde i anlegget.

Likevel visste Hector at André var den største kunstneren av de to, når det kom til musikk. Men i kveld skulle Hector få anledning til å spille på andre strenger enn dem som var felles for dem begge. Han skulle få vise at han hadde flere strenger å spille på enn André. Han skulle vise André at han var en sann kunstner i ett og alt.

André sparte da heller ikke på komplimentene denne kvelden. Han roste Hectors livsstil, hans kokekunst, hans utsøkte gjestfrihet. Hadde han visst noe om viner, hadde André sikkert rost dem òg, for de var av fineste slaget. Men alle komplimentene gjorde ikke større inntrykk på Hector. De kom nemlig til ham utenfra – fra et menneske som ikke visste å verdsette hans innsats etter fortjeneste. Alt André sa, var velmenende og høflig, men ikke mer. André fattet simpelthen ikke dybdene i Hectors talent. Han maktet ikke mer enn å takke – han *forstod* ikke.

Denne ergrelsen var en konstant faktor hele kvelden for Hectors vedkommende. Men den trådte i bakgrunnen straks André begynte å fortelle om seg selv. Han betrodde Hector at han noe motvillig hadde søkt stillingen på musikkonservatoriet. Han hadde faktisk gjort det på oppfordring. Hector sperret øynene opp – hvorfor skulle André ikke ønske seg denne stillingen, alle hadde de jo gjort det?

Fordi André hadde dårlig helse, så enkelt. Hjertet var svakt, forklarte André beskjedent, *for* svakt når sant skulle sies. Legen hadde advart ham mot for store anstrengelser eller påkjenninger. Skavanken var medfødt og den ville helt sikkert forkorte hans liv – derfor hadde han valgt å leve som han gjorde. Det vil si, han konsentrerte de kreftene han hadde om det som var hans største gave i dette liv – musikken, klaverets kunst.

André betrodde seg villig til Hector. Han forsikret ham om at han trengte hans vennskap, at han var svært takknemlig for den oppmerksomheten som ble ham til del denne aftenen. De hevet glassene og skålte, for André, for Hector, for fremtiden.

Hector hadde med ett fått annet å tenke på enn seg og sitt. Nå tenkte han bare på André. Alt stod klarere for ham. Naturen er ofte slik at den kompenserer for en skavank ved å overutvikle andre evner. Slik var det altså i Andrés tilfelle. Nå var det straks lettere å akseptere André som han var, med denne ensidigheten – som til gjengjeld var utviklet til det nærmest geniale. Han satt faktisk og følte at han likte André etter dette, og det hadde han aldri gjort før. Dette skyldtes ikke minst at André hadde understreket så sterkt at Hector var en opplagt kandidat til stillingen dersom han selv skulle måtte trekke seg fra den.

Måltidet var over og de var kommet til konjakken – rettere sagt en god Armagnac – da Hector foreslo at André skulle spille for ham. Et stort flygel stod i musikkværelset hvor de nå befant seg, og Hector ville helst av alt høre André utfolde seg. Derfor bad han ham om å foredra et stykke av Rachmaninoff, et stykke han visste var Andrés yndlingskomposisjon og store spesialitet.

Men André var for trett og sliten. Sant å si hadde han hele kvelden gledet seg til å få høre *Hector* spille – og ønsket var nettopp Rachmaninoff, nærmere bestemt hans berømte preludium i *ciss-moll*, det samme som Hector hadde bedt om. Han vegret seg lengst mulig, men gav til sist etter.

Det angret han straks han satte seg til flygelet og slo an de første akkordene. Han følte seg usikker, ja direkte nervøs. Intet klang slik det skulle. De dystre *moll*-akkordene som innleder stykket og som er gjennomgangstemaet, klang ekstra dystert denne kvelden, syntes han. Hector hørte at han slo feil og gjorde en av hovedakkordene ugjenkjennelig. Han kastet et raskt og unnskyldende blick bort på André, som satt med lukkede øyne i den dype lenestolen. Hector lukket også øynene og konsentrerte seg av all kraft.

Der skjedde det igjen! – Fingrene lystret ikke. En annen toneart trengte seg gjennom og forvandlet komponistens elegante passasjer til hjerteskjærende ulyd.

Hector slo opp øynene i fortvilelse. Han koldsvettet over det hele.

André hadde satt seg opp i stolen. Smerte var skrevet over hele ansiktet hans. For ham var dette sikkert en langt større prøvelse enn det var for Hector – skjønt gudene skulle vite at han led.

Nå øket han volumet. Men samtidig merket han at tempoet også begynte å stige. Det skulle det slett ikke gjøre – det var selve nøkkelen til hele nummeret. Et jevnt stigende crescendo var stykkets idé. Hector hørte at André sukket tungt. Han forstod ham godt. Men i stedet for å avbryte spillet og unnskyldte seg, bestemte han seg for å gjennomføre sitt forsett – koste hva det koste ville.

Med stigende dramatisk nærmet han seg klimaks i preludiet: de store og tunge *moll*-akkordene i *fff* som gjentar ledemotivet, gang på gang og stadig i *fff*. Han hørte gjennom bulderet at André stønnet der han satt. Hector ble plutselig besatt av verkets demoniske ånd. Han slo løs på flygelet av alle krefter. André forsøkte visst å reise seg fra stolen. – Følte han seg uvel? Et raskt blick i hans retning bekreftet at André så elendig ut. Han forsøkte visst å si noe, men fikk det ikke til.

Hector gjøv løs av alle krefter på den vanskeligste passasjen i hele preludiet. Allerede i den første akkorden kom han galt ut: Han hadde blandet to tonearter. I stedet for å rette på feilen fulgte han mønsteret løpet ut – *ciss-moll* i høyre hånd, *d-moll* i venstre – samtidig som han iakttok André. – Han visste at han hadde ham helt i sin makt nå. Han kunne gjøre med ham hva han ville.

Det musikalske vidunderbarnet sank tilbake i stolen og knep øynene sammen mens han holdt seg for brystet med begge hender. Ansiktet uttrykte den største smerte og fortvilelse.

Hector fullførte løpet – han spilte resten av preludiet på samme manér, med to tonearter kombinert i den villeste

kakofoni. Men nå klang den som den søteste vellyd i hans egne ører. Han var nemlig ferdig med vidunderbarnet for godt. Verket var med dette blitt hans. Han hadde spilt det på den måten som passet ham, Hector, og ikke denne overfølsomme, delikate André som satt der borte og gispet etter luft. Han konstaterte med stor skadefryd at hver ny akkord syntes å pine livet av hans forhenværende rival fra konservatoriet.

Da han var ferdig og reiste seg fra flygelet, lå André tilbakesunket i stolen, med et dødt og stivt blikk i øynene. – Hjertet var sluttet å slå.

Legen hadde altså hatt rett: André tålte ikke å bli utsatt for store påkjenninger.

En ren forglemmelse

DA ANDREAS OG Nancy kom hjem til leiligheten i Øvregaten i Bergen etter en ukes ferie på landstedet sitt i Hardanger, fikk de seg en støkk – den største i deres liv hittil.

For midt på gulvet i stuen lå det to lik – to døde menn – og stedet bar sterkt preg av at det hadde foregått et durabelt slagsmål mellom de to før de omsider fikk has på hverandre.

Nancy følte seg dårlig ved synet og satte seg ned i den første og beste stolen hun kunne finne. Der satt hun og stirret tomt fremfor seg mens hun holdt et lommetørkle for nesen. Hun stirret på det som en gang hadde vært deres hyggelige dagligstue i det nye hjemmet de hadde klart å bygge opp gjennom mange års strev med overtidarbeid, ekstrajobber, litt skatteunnlater osv.

Andreas var mer opptatt av de to døde. Men først av alt åpnet han alle vinduene i stuen.

Midt på gulvet lå de der. Den ene hadde merker etter et kraftig slag i bakhodet samtidig som han holdt et krampaktig kvelertak om strupen på den andre, som Andreas omgående gjenkjente som sin fetter Fredrik, til tross for at han var helt blå i ansiktet.

Men hvem var han som hadde gitt Fredrik det fatale slaget i bakhodet?

Det kunne Nancy svare på.

Han het visst noe slikt som Dankert og var et bekjentskap av deres beste venner, Henrik og Marianne. De bodde i Sandviken og hadde uventet fått besøk av denne Dankert. Han var for så vidt hjertelig velkommen, de hadde bare ikke plass til ham hjemme hos seg. Det hadde i hvert fall Marianne sagt på telefonen. Derfor hadde de ringt og bedt om hjelp. Andreas var på kontoret da det skjedde. Det hadde seg tilfeldigvis slik at Andreas og Nancy skulle på en ukes ferie akku-

rat den uken Dankert skulle være i byen, og Nancy forsikret generøst at den fremmede kunne få bo hos dem, låne leiligheten deres. Marianne var henrykt. Hun gikk god for ham på alle måter, skjønt det jo var Henrik som kjente ham best. De hadde vært venner siden guttedagene da de begge bodde på Korskirkealmeningen hvor de var vokst opp sammen.

Sant å si hadde Marianne hørt meget om denne Dankert i de fem årene hun hadde vært gift med Henrik, men dette var første gang hun skulle få treffe ham. – Det ble også den siste.

Fredrik – som altså var en fetter av Andreas – var en bohemaktig type som bodde i nabolaget og som Nancy hadde kontaktet for å be ham passe leiligheten mens de var borte. Det var også hun som hadde gitt ham en ekstranøkkel til leiligheten så han kunne stikke innom et par ganger i løpet av uken, for å fjerne posten fra postkassen utenfor (slik at ingen innbruddstyver skulle få lyst til å avlegge en visitt; det var fellesferie og høysesong for den slags aktiviteter). Dessuten hadde hun minnet Fredrik om at tyveliset skulle stå på hele tiden for å gi nok et inntrykk av at de var hjemme. I tillegg kom vanning av planter o.l.

Hun hadde bare glemt å fortelle Fredrik om Dankert. Hun hadde i farten også glemt å nevne avtalen med Fredrik for Andreas da hun fortalte ham at hun hadde sagt ja til at Dankert skulle få bo hos dem den ene uken. Følgelig hadde ikke Henrik og Marianne fortalt om Fredrik til Dankert. Altså visste ikke Fredrik om Dankert, og omvendt. – Tragedien lot seg derfor rekonstruere.

Dankert var godt fornøyd med å bli plassert hos venner av venner. Egentlig hadde han ikke lenger noe med Henrik å gjøre. Han var mest ute etter et sted å bo under sitt korte opphold i Bergen. Han var dessuten helt i stand til å passe seg selv. Egentlig var dette en bedre løsning enn å bo hos Henrik og hans nye kone, Marianne. Nå hadde han en hel liten leilighet for seg selv, med egen nøkkel. Han kunne innrette seg som det passet ham selv.

For høflighets skyld avla han en visitt hos Henrik og Marianne den første kvelden, men ellers var han mest interessert i å

klare seg selv, besøke gamle trakter for å fornye inntrykkene fra sin barndoms by. Han likte å gå langs Bryggen, besøke det yrende livet på fiske- og blomstertorget, ta «fløtt» over Vågen til Nykirken og rusle rundt på Nordnes, kanskje også avlegge en visitt på akvariet. Han elsket å se når selene ble matet.

På denne måten strømmet minnene på, og guttedagene stod klart for ham på ny. Han gav seg god tid, og fikk med seg det meste, syntes han. Etter en lang dag med minner og vandring, og etter å ha funnet et sted på Bryggen hvor han kunne få seg middag for en rimelig penge, trakk han seg tilbake til leiligheten som stod til hans disposisjon og tok seg en aldri så liten middagslur på sofaen i stuen, for å fordøye maten og alle inntrykkene. Der lå han og sov den uskyldiges søvn etter en lang og behagelig dag i byen med rimelig godt vær til Bergen å være. Her oppe i Øvregaten stilnet alt ståk og bråk av ved femtiden. Han sov som en sten.

Med ett våknet han av søvnens stille ro. Han hørte noen smelle entrédøren igjen med et brak.

Han reiste seg brått fra sofaen, steg ut på gulvet og forsøkte å komme til seg selv så fort som mulig.

Nå så han at dørhåndtaket til stuedøren beveget seg. Han rakk såvidt å bevæpne seg med en lampett som stod på bordet ved sofaen, før døren gikk opp. Inn kom det en kraftig bygget mann, omtrent på hans egen alder. Det første denne gjorde var å slå på lyset i stuen. Bryteren befant seg like innenfor døren. Dankert foretrakk nemlig å sove i mørke.

Nykommeren ble tydeligvis like overrasket som Dankert. Han ble stående like innenfor den åpne døren og stirre på Dankert med vantro øyne. Begge var fra første øyeblikk klar over hva som var på ferde – en innbruddstyv, tatt på fersk gjerning! To sjeler og én tanke. Begge var fra første øyeblikk like innstilt på å forsvare Andreas' og Nancys vakre hjem, om det så skulle gå på livet løs.

Og det gjorde det.

De drev og jaktet på hverandre en god stund før de omsider tørnet sammen for alvor. Da hadde de revet ned og knust over det hele. Det fikk heller våge seg – de skulle i hvert fall få

forhindret at innbruddstyven fikk noe med seg derfra, det var begge skjønt enige om.

Fredrik fikk endelig tak i strupen på Dankert, men denne klarte først å gi ham et kraftig slag i bakhodet med lampetten der de tumlet om hverandre på gulvet. Fredrik samlet alle sine krefter for å beholde kvelertaket på innbruddstyven, selv om han merket at kreftene avtok på grunn av smertene i hodet. Dankert på sin side rakk akkurat å se øynene briste på innbruddstyven før det svartnet for øynene på ham selv.

Et siste blick forsikret begge om at de hadde gjort ende på innbruddstyven og beskyttet hus og eiendom.